

JAARGANG 148
APRIL 1979

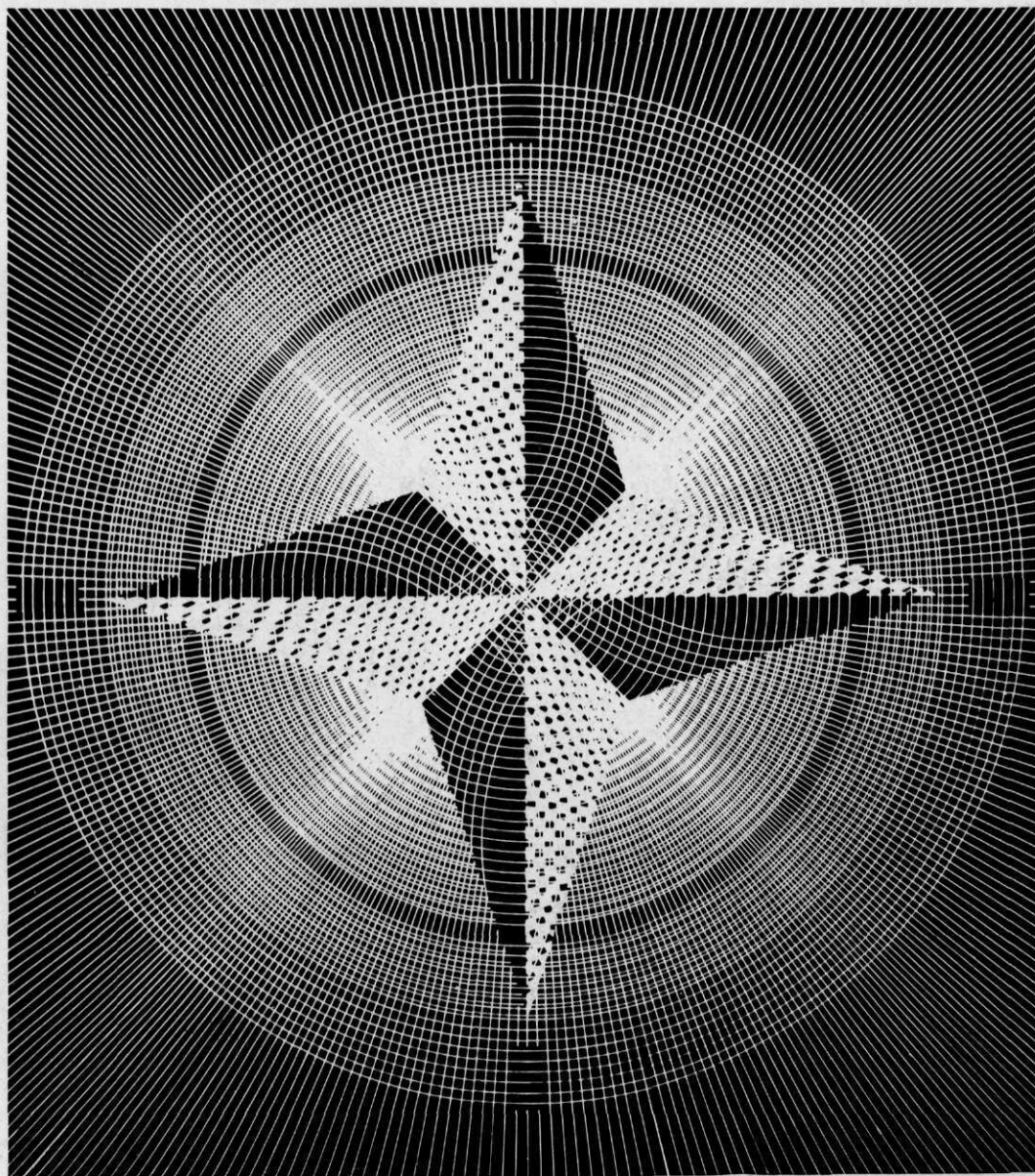
4

KON. MIL.ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Postbus 90.154
4800 RG. BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

NAVO,
30 jaar
stabiliteit

(zie blz. 149)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij
commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

P. Huysman
majoor der infanterie

ir. G. M. van der Laan
kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse
luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten
majoor van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 25,—, buitenland f 30,— per jaar, losse nummers f 2,50

ADVERTENTIES:

Postbus 139, 2170 AC Sassenheim. Tel. (02522) 1 06 46
Contractprijzen op aanvraag

NADruk VERBODEN

148 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

149 Dertig jaar NAVO, dertig jaar stabiliteit

151 Wetenschappelijk onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie, door ir. M. A. W. Scheffelaar, lector aan de KMA

159 Het Nato Subject Indicator System (Nasis), door J. Tieman, luitenant-kolonel van de verbindingdienst

162 A-10, het formidabele lelijke eendje, door J. Pelt, kolonel van de verbindingdienst b.d.

173 Ludendorff, eerherstel van een genie? door prof. dr. H. W. von der Dunk, hoogleraar in de geschiedenis van de 20e eeuw aan de RU Utrecht

179 De Tsjechoslowaakse geschiedenis van 1918 tot en met 1939, door H. Toorenvliet, publicist

190 Vakpers: De Russische militaire doctrine en de Europese verdediging

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 78022 (51.2/112b) / LuO 78520 (51.2/86b). Tweede wijziging districtsbeschikking 1977.

LaO 78023 (91.1/34). Vaandel regiment geneeskundige troepen.

LuO 78521 (23.1/90). Instelling organisatie-eenheden binnen de luchtmachtstaf.

LuO 78522 (23.1/91). Instelling organisatie-eenheden binnen de directie materieel KLu.

LaO 58136 (55.18/4) / LuO 57640 (55.18/3). Voorlopige regeling tafeldelen en enkele daarmee verband houdende onderwerpen (herdruk, december 1978).

LaO 61029 (51.12/39) / LuO 61520 (51.12/33). Voorzieningen ten aanzien van kort-verbandvrijwilligers en vrijwillig nadienenden (herdruk, januari 1979).

LaO 78024 (55.1/g ag) / LuO 78525 (55.1/9 ad). Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen KL en KLu (35e wijziging) (herdruk, december 1978).

Lamed 003-64 (23.2/4). Benoeming tot beroepsofficier bij het dienstvak van de officieren voor bijzondere diensten (herdruk, februari 1979).

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Lumed 502-79 (51.13/6 n). Benoeming tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de KLu.

Lumed 503-79 (23.1/76 d). Commissie van advies inzake opleiding tot officier voor speciale diensten van de KLu.

Lamed 003-79 (23.1/87) / Lumed 504-79 (23.1/94). Verplaatsing centraal archiefdepot.

Lacirc 010-78 (57.72/2). Buitenlandse vaardigheidsementen.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-1/2 (Elektronische oorlogvoering (troepenuitgave)). Dit voorschrift beschrijft de verschillende aspecten van de elektronische oorlogvoering (eov) met speciale aandacht voor de defensieve maatregelen. Het is bestemd voor de gebruikers/bedieners van de elektronische apparatuur bij de Koninklijke landmacht. (Hiermee vervalt VR 11-1.)

VS 11-3 (Verbindingsinstructies Q- en Z-codegroepen, 4e druk). Dit voorschrift geeft een overzicht van de (bij de Koninklijke landmacht) gebruikte Q- en Z-codegroepen. Het voorschrift is bestemd voor (radio)telegrafisten en (radio)telexisten.

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

7e opgave van wijzigingen op VS 9-514 (Pistoolmitrailleur 9 mm UZI, M 61). Dit nieuwe deel V is de noodzakelijke aanvulling i.v.m. de invoering van de YPR765 en vormt de 7e opgave van wijzigingen op dit voorschrift.

VS 11-23 (Tactische codes en waarmerken, 2e druk). Een juist gebruik van tactische codes en waarmerkings-systemen draagt bij tot een goede verbindingsveiligheid. De 2e druk van VS 11-23 behandelt de nieuwe tactische code- en waarmerkings-systemen. Alleen door regelmatig gebruik van de systemen wordt de vereiste vaardigheid verkregen, nodig om onder gevechtomstandigheden een snelle en veilige berichtenwisseling te verzekeren. (Hiermee vervalt VS 11-23, 1e druk.)

VS 11-25 (Radiotelefonietelexprocedures, 1e druk.) Dit voorschrift behandelt de procedures voor het verzenden van berichten over radiotelefonietelexverbindingen bij de Koninklijke landmacht. Het is bestemd voor de bedieners van radiotelefonietelexapparatuur. (Hiermee vervalt VR 11-25, 2e druk.)

VS 11-12 (Grondslagen verbindingen, 1e druk, 2e wijziging). De wijziging behelst de aanvulling met een hoofdstuk betreffende het „Automatisch telegrafiesysteem” (ATS) en een bijlage inzake de „Elektromagnetische puls” (EMP).

Dertig jaar NAVO, dertig jaar stabiliteit

MS Op 4 april 1949 tekenden in Washington de ministers van buitenlandse zaken van twaalf landen — België, Canada, Denemarken, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en IJsland — het Noordatlantische Verdrag. Daarmee sloten die landen zich aaneen in een regionaal defensief bondgenootschap dat gestalte zou kunnen geven aan hun vaste voornemen zich krachtadig te verzetten tegen elke denkbare poging hun veiligheid, vrijheid en zelfbeschikkingsrecht aan te tasten.

Het was eigenlijk wel onthutsend, te moeten vaststellen dat een dergelijke bundeling geboden was terwijl er nog geen vier jaren waren verstreken sinds de slotfase van de Tweede Wereldoorlog op 26 juni 1945 door vijftig landen was bezegeld met het ondertekenen van het Handvest der Verenigde Naties dat een duurzame vrede beoogde. Het expansionisme van de Sovjet-Unie, steunende op de kracht van het Rode Leger en gretig gebruik makende van de goede diensten van het internationale communisme, had zich niet tevreden gesteld met het opvullen van het machtsvacuüm dat door het verslagen Duitsland was achtergelaten, maar streefde onmiskenbaar naar de hegemonie op het euraziatische continent. Geen wonder daarom dat de bedreigde Westeuropese naties zochten naar een adequaat tegenwicht dat in staat zou zijn de verstoring van de machtsbalans te redresseren en de internationale verhoudingen opnieuw zodanig te stabiliseren dat een verder oprukken van de agressie uit het oosten zou kunnen worden voorkomen dan wel in de kiem gesmoord.

Dit multilaterale bondgenootschap, opgericht in vreedetijd met het uitsluitende doel die vrede te bestendigen, zou op grond van aan de historie ontleende kansberekeningen nauwelijks een lang leven beschoren kunnen zijn. Immers, het merendeel van de bij een dergelijke alliantie aangesloten landen voelt weinig voor het permanent brengen van offers indien zich de externe dreiging niet éven permanent manifesteert: het zijn waarlijk niet alleen

de Nederlanders die „als haer de noot ende periculen niet seer claeer voor oghen comen, gheensints ghedisponeert connen worden om naer behoren te vighileren voor haer eighen securiteyt”. En anderzijds is de militaire geschiedenis rijk aan voorbeelden van bondgenootschappen die, in de nood van een reeds ingetreden oorlogssituatie tot stand gekomen, niet in staat bleken het begeerde resultaat te boeken doordat de coalitiepartners niet erin slaagden hun militaire inspanningen doeltreffend te coördineren. Gegeven deze beide zwakke punten is het niet moeilijk te raden welke tegenzettingen zouden mogen worden verwacht van de andere partij die haar doeleinden het gemakkelijkste zou kunnen verwezenlijken als het bondgenootschap niet zou functioneren maar, beter nog, zou uiteenvallen: de dreiging moest worden gemaskeerd en mogelijke tegenstellingen in de alliantie moesten worden aangewakkerd. Dienovereenkomstig verborg de beer zijn blikkerende tanden in een vriendelijke glimlach en stopte zijn scherpe klauwen weg in zijn pels. De op 24 juni 1948 begonnen blokkade van Berlijn werd, ruim een maand nadat het Noordatlantische Verdrag was getekend, op 9 mei 1949 opgeheven; en sindsdien hebben legio apostelen zich beijverd de martelaren in spe ervan te overtuigen dat de beer absoluut niets kwaads in de zin heeft zodat er geen enkele reden is zich schrap te zetten met het oog op mogelijke „noot ende periculen”. Dat mede daardoor de bereidheid tot het brengen van offers tot een bedenkelijk minimum — zo niet daaronder — is gedaald, is maar al te zeer bekend!

Daarnaast moest de coördinatie van het Westen worden gedwarsboomd. Dat was relatief eenvoudig: de Noordatlantische verdragsorganisatie is immers géén statenbond, de nationale soevereiniteit van de individuele lidstaten impliceert dat een geallieerde consensus over netelige vraagstukken gewoonlijk alleen kan worden bereikt langs de weg van het compromis, en bijgevolg wordt het bondgenootschappelijke handelen meer gekenmerkt door improvisatie dan door coördinatie. Daarbij

zijn de Sovjet-Unie en haar helpers herhaaldelijk erin geslaagd bestaande tegenstellingen tussen de NAVO-leden uit te buiten en zelfs nieuwe spanningen te doen ontstaan, veelal met krachtige steun van personen en groepen uit de westelijke wereld die klaarblijkelijk de vrijheid liever zien verloren gaan dan dat zij het behoud daarvan zouden moeten danken aan de inspanningen van wie hen onwelgevallig zijn.

Het is een welhaast onvoorstelbare prestatie dat de NAVO zich in weerwil van dat alles in de thans voltooide periode van dertig jaren heeft kunnen staande houden en bovendien erin is geslaagd een collectief defensiestelsel op te bouwen dat heeft bewezen de primaire taak — oorlog te voorkomen — naar de eis te kunnen vervullen. Tegenover dat gunstige resultaat moet evenwel worden gesteld dat verschillende van de vijftien leden (Griekenland en Turkije traden toe op 18 februari 1952, de Duitse Bondsrepubliek op 5 mei 1955) juist uit dat welslagen menen te mogen afleiden dat het huidige reilen en zeilen van de alliantie generlei verandering behoeft en dat dus geen der lidstaten ook maar het minste of geringste van de eigen soevereiniteit zal dienen prijs te geven om de organisatie een supranationale bevoegdheid te verschaffen. Bijgevolg is de politieke samenhang van het bondgenootschap aanzienlijk geringer dan hij zou moeten zijn om een optimaal handelen te verzekeren tegenover de gestadig toenemende dreiging, die weliswaar tegen beter weten in kan worden ontkend maar die slechts door de struisvogel niet zal worden gezien.

Het tegenwicht dat de NAVO legde in de schaal van de verstoorde machtsbalans moet bij voorkeur een betere cohesie bezitten dan die van los zand: wanneer een lichte schok reeds ertoe zou kunnen leiden dat delen van het bondgenootschap uit de schaal zouden vallen, is het onmogelijk staat te maken op de onontbeerlijke stabiliteit die de basis moet vormen voor een duurzame vrede. Die stabiliteit zal *mondiaal* moeten zijn, zulks in tegenstelling tot de oogmerken van de Sovjet-Unie die *continentaal* zijn gericht, meer in het bijzonder op het euraziatische continent; reden om als hoofddoelstelling te streven naar het definitief doorsnijden van de banden tussen West-Europa en de Verenigde Staten. Die broodnodige stabiliteit is, zoals

reeds gezegd, het beste gediend met een zo groot mogelijke cohesie. Waar het gaat om het evenwicht tussen Oost en West is het immers bedroevend dat over het Warschau-Pact gewoonlijk wordt gesproken met de term *Oostblok* die als het ware de monolithische structuur symboliseert, terwijl daarentegen niemand op het idee zou komen voor de westelijke coalitie een overeenkomstige benaming te bezigen.

Het voortbestaan van de westelijke democratische samenleving werd in de voorbije dertig jaren verzekerd door de NAVO. Het is niet overdreven te zeggen dat het twijfelachtig is of dat nog lang zo zal kunnen blijven. De sterk verminderde bereidheid tot het brengen van de noodzakelijke offers bewijst dat de door het bondgenootschap gebrachte baten als vanzelfsprekend worden ervaren, als gevolg waarvan de dynamiek uit de ontwikkeling van de organisatie lijkt te zijn verloren gegaan; en daarmee is ook de groei naar meer eenheid tot stilstand gekomen zodat de nationale soevereiniteit weer sterker is gaan spreken, hoewel de geschiedenis ons toch terdege heeft kunnen leren dat zelfs het machtigste land het niet meer op eigen kracht kan klaren.

Het is bij een jubileum als dit uiteraard goed, de verdiensten van de in de schijnwerpers geplaatste organisatie op te sommen en de erkentelijkheid te verwoorden van hen die hun vrijheid danken aan het functioneren van het systeem dat daartoe werd ontworpen. Het is echter nog beter de dertigjarige NAVO de impulsen te verschaffen die dat functioneren ook in de toekomst zullen kunnen zekerstellen; dat is — het zij met nadruk opgemerkt — een zaak van de politiek: ook de oprichting van de NAVO was het gevolg van de politieke wil de vrijheid collectief te verdedigen. De militair, die als consequentie van dié politieke wil moet fungeren in het instrument dat met die verdediging is belast, kan slechts hopen dat het de politiek nog steeds heilige ernst is. Want wie meent na dertig schadevrije jaren de verzekeringspremie eigenmachtig met een forse no-claimkorting te kunnen verlagen, riskeert op een ongelegen tijdstip te worden geconfronteerd met een onoverkomelijk verlies dat op geen enkele wijze kan worden gedekt!

Wetenschappelijk onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie

ir. M. A. W. Scheffelaar

lector aan de KMA

De combinatie Koninklijke Militaire Academie en wetenschappelijk onderwijs levert bij herhaling stof tot discussies en beschouwingen. Zo werd onlangs in dit blad de aandacht gevraagd voor de ontwikkeling van de KMA als instelling van wetenschappelijk onderwijs met als referentie de universiteit [2]. Een conclusie van de schrijver luidde dat het niet onmogelijk was dat de KMA zich zou ontwikkelen tot een met universiteiten en hogescholen vergelijkbare instelling.

De zin van een dergelijke ontwikkeling moet men kunnen afleiden uit het doel van de KMA. Wanneer dit doel volgt uit een vastgestelde behoefte aan wetenschappelijk onderwijs ten behoeve van de krijgsmacht, rijst toch de vraag of de overige instellingen van wetenschappelijk onderwijs in ons land daarin niet kunnen voorzien. Zij doen dit trouwens reeds voor een deel, bv. voor ingenieurs, economen, artsen en juristen. Zouden zij deze taak geheel voor hun rekening nemen, dan wordt tevens het dilemma omzeild van het met elkaar in harmonie moeten brengen van twee, conflicterend veronderstelde, elementen: een algemene, wetenschappelijke opleiding, vooral afgestemd op het bevorderen van een attitude en het voorbereiden op maatschappelijke functies, en een specifieke, op het beroep gerichte opleiding, vooral doelende op het bijbrengen van vaktechnische kennis en vaardigheid.

Het omzeilen van dilemma's betekent echter lang niet altijd het oplossen van problemen, maar dikwijls slechts het negeren ervan. Het probleem van wetenschappelijk onderwijs in het kader van een sterk op het beroep gerichte KMA-opleiding lijkt de moeite van een nadere beschouwing dan ook zeker waard. Niet met de illusie een oplossing te verkrijgen, maar wel als poging een beter zicht te krijgen op de positie van de KMA nú en op de ontwikkeling die van die positie uit zou kunnen plaatsvinden.

Het stellen van dit doel heeft als consequentie dat de aandacht vooral zal worden gericht op de problemen die samenhangen met de integratie van ver-

It's having the right attitudes that's hard. [1]

schillende opleidingsactiviteiten tot een geheel. Daarmee blijkt de KMA nu juist de meeste moeilijkheden te hebben, overigens bepaald niet als enig opleidingsinstituut! Dit is niet in de eerste plaats een organisatorisch probleem, maar wel een probleem van ontwikkeling van de juiste attitude bij de opleiders. Opleiders die, ieder voor zich bezien, vaak werk van goede kwaliteit leveren. Dit positieve aspect van de KMA zal, dank zij de probleemstelling, in het vervolg nauwelijks worden belicht. Bij een totale beoordeling van de KMA mag het echter zeker niet worden onderschat.

Bespreking van een dergelijk probleem is alleen mogelijk binnen een bepaald referentiekader. In dit geval zal dat kader worden gevormd door de ontwikkeling van wetenschap en maatschappij in breder verband. Het accent komt daardoor te liggen op bepaalde aspecten van het probleem, waarvan sommige nogal eens aan de aandacht plagen te ontsnappen.

De eerste impulsen voor deze beschouwing werden geleverd door het eerder aangehaalde artikel [2], waarin hetzelfde probleem uit een andere optiek werd gezien.

Wetenschap

Men zou, in navolging van Kuhn [3], „normale wetenschap” kunnen omschrijven als kennis die stevig is gegrondvest op een of meer vroegere wetenschappelijke prestaties; prestaties die door een bepaalde wetenschappelijke gemeenschap een tijd lang worden erkend als grondslag voor haar arbeid. Kuhn noemt dergelijke prestaties *paradigma's*, wanneer zij de volgende twee essentiële kenmerken bezitten: de prestatie moet voldoende weergaloos zijn om een stabiele groep van aanhangers af te houden van concurrerende wijzen van wetenschappelijke activiteit; verder moet er nog genoeg onvoltooid blijven om allerlei soorten problemen aan de gevormde groep wetenschapsbeoefenaars over te laten, zodat zij kunnen trachten deze op te lossen.

In de historische ontwikkelingsgang van een wetenschap kan men een voor-paradigmatische fase onderscheiden, waarin nog geen overeenstemming is bereikt over de fundamente van die wetenschap. In dat stadium zijn de wetenschappelijke activiteit en strijd vooral op die fundamente gericht en zij trekken een brede belangstelling. Zo was bv. Charles Darwins studie over de evolutieleer „The origin of species” een bestseller! Is eenmaal eenheid van opvatting bereikt, dan verplaatst het activiteitengebied zich. Van dat moment af houdt men zich vooral bezig met het verzamelen van feiten en het uitwerken van theorie, gebaseerd op het algemeen aanvaarde fundament. Dit laatste betekent tevens dat men ook criteria heeft aanvaard voor het kiezen van bepaalde problemen en het verwerpen van andere. De wetenschapsbeoefenaar richt zich nu ook meer tot zijn vakgenoten en minder tot het algemene publiek. Hij schrijft geen boeken meer — behalve leerboeken — maar artikelen in vakbladen. Onderzoek komt nu meestal neer op het zoeken van de weg naar een oplossing, die zelf reeds in het paradigma ligt besloten; de onderzoeker is vooral probleemoplosser.

Men kan zeggen dat in deze situatie de normale wetenschap haar ontwikkeling dankt aan het vasthouden aan haar in paradigma's vastgelegde tradities. Progressie dank zij conservatisme.

Zo te werk gaande levert de normale wetenschap nooit rechtstreeks fundamentele vernieuwingen op, al kunnen haar resultaten daartoe wel aanleiding geven. Zij zal zich echter niet voetstoots gewonnen kunnen geven tegen een dergelijke aanslag op haar fundamente. De geschiedenis van de wetenschap kent daarvan tal van voorbeelden.

Een voorbeeld van een dergelijke ontwikkeling levert de geschiedenis van de wetenschap die zich bezighoudt met de studie van het licht, de fysische optica. In de voor-paradigmatische fase van die wetenschap bestonden er verschillende „scholen”, die zeer verschillende standpunten aanhingen omtrent de aard van het licht. Eerst in de loop van de 18e eeuw werd de door Newton geformuleerde deeltjestheorie van het licht algemeen aanvaard, en deze leverde zo het eerste, voor de ontwikkeling van normale wetenschap noodzakelijke, paradigma. Een eeuw later trad een wetenschappelijke revolutie op, een verstoring van de normaal-wetenschappelijke orde, o.a. door toedoen van Young en Fresnel. De deeltjestheorie werd verlaten en vervangen door de golftheorie, een nieuw paradigma. Weer een eeuw later stonden Planck en Einstein aan de wieg van de volgende revolutie. Sindsdien wordt licht geacht te bestaan uit fotonen, een

uitvloeisel van de in het begin van deze eeuw ontwikkelde kwantummechanica (eveneens een revolutie).

In die ontwikkeling ziet men ook dat in iedere periode het onderzoek vooral wordt gericht op de verschijnselen, die op basis van het aanvaarde paradigma het aantrekkelijkst lijken, bv. onderzoek naar de „aether” in de tijd van de golftheorie. Zo is ook de bekende Leidse fles het resultaat van onderzoek dat werd verricht in de periode, waarin elektriciteit algemeen werd geacht een vloeistof te zijn. Het paradigma levert de criteria voor het onderscheid tussen relevante en niet relevante feiten en verschijnselen. Daardoor wordt een doelbewuste en systematische ontwikkeling van de normale wetenschap mogelijk.

Verschillende wetenschappen verkeren in verschillende stadia van ontwikkeling. De eerste paradigma's bv. voor de wiskunde dateren uit de Oudheid en voor de dynamica (mechanica) uit de 17e eeuw. Voor sommige andere wetenschappen moeten zij nog worden gevonden. Wellicht zijn mede daardoor de statusverschillen tussen verschillende wetenschappen te verklaren.

Het is onjuist slechts diegenen tot „wetenschapper” te bestempelen die de wetenschap in het kader van de bestaande normale wetenschap beoefenen. Dat zou betekenen dat de algemene aanvaarding van een fundament door anderen het onverbiddelijke criterium zou zijn. Dan zou Newton, op het gebied van de fysische optica, tot 1820 wetenschapper zijn geweest, waarna hij door Fresnel als charlatan zou zijn ontmaskerd. Christiaan Huygens, die in het voor-paradigmatische tijdperk reeds een golftheorie van het licht opstelde, zou zelfs nooit op die titel aanspraak hebben kunnen maken. En wat te zeggen van al die wetenschappers die, op basis van destijds aangehangen paradigma's, braaf meewerkten aan de ontwikkeling van hún normale wetenschap? Enige voorzichtigheid lijkt wel geboden, ongeacht de vraag of wij de destijds bereikte resultaten nu (nog) wetenschap noemen of niet.

Wetenschap en maatschappij

De dorst naar kennis werd reeds door Aristoteles verklaard uit de menselijke weetgierigheid. In het Grieks was „weten” hetzelfde woord als „gezien hebben”. Het ging dus vooral om het omzetten van zintuiglijke ervaring in kennis. In die zelfde tijd vatte de overtuiging post dat deze intellectuele activiteit het beste kan geschieden wanneer men zich onthoudt van alledaagse activiteiten; écht begrip is pas mogelijk van de toeschouwerspositie uit. In

het dagelijkse leven kan dat wel eens problemen geven, zoals de filosoof Thales (ca. 600 v. C.) ondervond toen hij de loop der hemellichamen liep te bestuderen. Turend naar het uitspansel keek hij niet uit waar hij liep; hij viel in een put, tot grote hilariteit van een boerendeern in de buurt. Plato, die dit voorval beschreef, merkt op dat de spot van het gepeupel nu eenmaal de prijs is die men betaalt voor zijn toewijding aan de wetenschap.

Zolang de invloed van de wetenschap op de gang van zaken in het dagelijkse leven gering was, kon de wetenschap ter wille van het weten zich een dergelijke opvatting veroorloven. Haar doel was: een grotere bewustwording van de mens, i.c. de wetenschapsbeoefenaar, van zich zelf en van zijn omgeving [4]. Daaraan ontleende die mens ook zijn plaats in de sociale rangorde, zijn positie en zijn gezag. Herkennen wij daarin niet de „gentleman” van Newman die, te midden van andere gentlemen, met ere zijn maatschappelijke functie vervult? [2]

In de huidige tijd is de invloed van de wetenschap op het dagelijkse leven vérreikend en wetenschappelijke activiteit wordt vaak gestimuleerd door externe maatschappelijke impulsen. De banden tussen wetenschap en samenleving blijken voor iedere wetenschap zo duidelijk aanwezig te zijn, dat een fundamenteel onderscheid tussen „praktische” en „theoretische” wetenschap niet is te rechtvaardigen. De wetenschapsbeoefenaar ontleent zijn gezag en zijn positie dan ook niet meer aan de constatering dat hij een gentleman is, maar aan de mate waarin hij met zijn wetenschap in staat is een bijdrage te leveren tot het bereiken van maatschappelijke doelstellingen.

Gezien uit de ontwikkelingsgang van de verschillende takken van wetenschap, disciplines, kunnen bij dat laatste moeilijkheden worden verwacht. De problemen, die uit de samenleving worden gesteld, behoeven niet overeen te komen met de problemen, die uit de wetenschapsbeoefening om haar zelfs wil zouden voortkomen. Ook mag men niet verwachten dat eerstgenoemde problemen altijd binnen het domein van één discipline geheel kunnen worden opgelost. Dit noodzaakt tot het aanvaarden van accentverschuiving binnen iedere betrokken discipline en tot samenwerking van die disciplines die, behalve verschillen in interessegebied, ook nog verschillen in ontwikkeling en in status vertonen.

Men kan zich bij die samenwerking twee gradaties voorstellen. In de eerste bestaat overeenstemming over het probleem en over de aard van ieders bijdragen aan de probleemoplossing; men zou dat een *multidisciplinaire* aanpak kunnen noemen. In de

tweede bereikt men overeenstemming over paradigma's die ten grondslag liggen aan de wetenschappelijke benadering van problemen van de desbetreffende soort en die dan als uitgangspunt voor de probleemoplossing worden gebruikt. Men zou dat een *interdisciplinaire* benadering kunnen noemen. Slaagt deze aanpak volledig, dan is zelfs een nieuwe discipline ontstaan. De kans daarop lijkt gering. De normale wetenschap heeft de wetenschapsbeoefenaars daarvoor slecht toegerust. Voor hun probleemoplossende wetenschap zijn paradigma's geen resultaat maar fundament, on-aantastbaar tenzij de eigen wetenschap tot verwerpen dwingt.

Dit alles maakt het voor zg. interdisciplines vaak moeilijk in wetenschappelijke kring voor vol te worden aangezien. Zelfs blijkt dat nog het geval te kunnen zijn bij gevestigde wetenschappen die hun problemen niet uit zich zelf maar uit de buitenwereld afleiden. Dat kan dan leiden tot de opmerkelijke uitspraak dat studenten in de geneeskunde tijdens hun opleiding nauwelijks met onderzoek in aanraking komen, dit in tegenstelling tot studenten in bv. de letteren. [2]

Voor een verdere bespreking van het probleem „wetenschappelijk onderwijs aan de KMA” is het nodig het hiervoor geschetste beeld samen te vatten en af te ronden.

In het gangbare spraakgebruik betekent „wetenschap” doorgaans „normale wetenschap”. Die is conservatief van aard. De algemeen aanvaarde fundamentele paradigma's, liggen vast en vormen de uitgangspunten voor wetenschappelijke activiteit waarvan zij zelf pas in de laatste plaats onderwerp zijn. De beoefenaars van de normale wetenschap volgen de door de paradigma's aangeduide richting. Deze volgzaamheid, deze discipline — wellicht ten koste van de eigen creativiteit — bevordert de ontwikkeling van de normale wetenschap. Deze wordt daardoor zó gekenmerkt, dat normale wetenschappen zich zelf dikwijls als „discipline” presenteren.

Een dergelijke attitude bevordert de neiging tot instandhouding van tradities. Dat is vooral het geval bij de meer theoretische wetenschappen, die weinig corrigerende invloed uit de praktijk ondergaan. Volgens een op die wijze behouden traditie bedrijft de wetenschapsbeoefenaar, buiten het leven van alledag staande, wetenschap om wille van de wetenschap. Zo kan een klimaat ontstaan, waarin maatschappelijke ontwikkelings- en veranderingsprocessen wel worden herkend als objecten van onderzoek maar nauwelijks als factoren die de

wetenschap en haar beoefenaars zelf rechtstreeks beïnvloeden. In zulk een klimaat is het ook mogelijk dat het produceren van een artikel voor vakgenoten hoger wordt aangeslagen dan het voorzien in een externe maatschappelijke behoefte.

Uit deze houding is wellicht ook de tegenstelling te verklaren, die soms wordt gesuggereerd tussen de begrippen „maatschappelijke functie” en „beroep”. Men zou deze begrippen als volgt kunnen omschrijven. De maatschappelijke functie van iemand wordt beschreven door het totaal van maatschappelijke doelstellingen, waarvan de verwezenlijking tot de verantwoordelijkheid van de desbetreffende persoon wordt geacht te behoren. Het beroep wordt dan beschreven door de verzameling van taken die uit die verantwoordelijkheid voortvloeien. In dit licht zou men een „beroepsopleiding” kunnen beschouwen als een opleiding, waarin het uitvoeren van bekende, welomschreven taken wordt aangeleerd. „Wetenschappelijke beroepsopleiding” is dan een *contradictio in terminis*. „Beroep” is zo een onderdeel, afgeleid van „maatschappelijke functie”. Officier zijn is dan ook niet slechts een beroep uitoefenen, maar een maatschappelijke functie bezitten. Dat geldt overigens voor de meeste „beroepen”, zoals wij die in het normale spraakgebruik noemen. Door het vervullen van zijn functie is men in staat zijn eigen prestaties te beoordelen in het licht van de doelstellingen en kan men zijn eigen takenpakket waarderen en daarin zo nodig verandering aanbrengen. De noodzaak tot dat laatste wordt vergroot door de toenemende snelheid waarmee maatschappelijke ontwikkelingen plaatsvinden. Een gevolg daarvan zou kunnen zijn dat men steeds meer „wetenschappelijke” elementen zal gaan aantreffen in vormen van onderwijs die niet met deze titel zijn bekleed: democratisering van de wetenschap.

De resultaten van de normale wetenschap zijn — soms pas op lange termijn — van grote invloed geweest op de maatschappelijke vooruitgang en zij zullen dat ook blijven. Het vertrouwen in die normale wetenschap moet de maatschappij dan ook ervoor behoeden van die wetenschap voortaan slechts het bereiken van korte-termijndoelstellingen te eisen. Anderzijds moet men zich realiseren dat heden ten dage iedere wetenschap praktisch is (ook al is niet iedere wetenschapper dat) in die zin dat zij, direct of indirect, van belang is voor de dagelijkse praktijk. Deze band tussen wetenschap en praktijk zal steeds sterker worden. Het positieve antwoord van de wetenschap op deze ontwikkeling ziet men in de pogingen tot de vorming van interdisciplines en in het ontstaan van nieuwe discipli-

nes. In dit licht lijkt het wat merkwaardig de „wetenschappelijkheid” van een wetenschap en haar beoefenaren evenredig te stellen aan haar afstand tot de praktijk of aan de ouderdom van haar paradigma’s.

Wetenschappelijk onderwijs

Wetenschappelijk onderwijs is onderwijs volgens het patroon van de normale wetenschap. Daarvoor is een monodisciplinaire of interdisciplinaire aanpak noodzakelijk, aangezien alleen daarbij dit patroon aanwezig is. Tijdens die opleiding worden begrippen, wetten en theorieën geleerd. Dat geschiedt nooit in abstracto maar altijd via een, eventueel aan deze leerfase voorafgaande, demonstratie van hun toepassingen. „Weten” is nog steeds „gezien hebben”. Zo wordt een eerste relatie gelegd tussen de wetenschap en de buitenwetenschappelijke realiteit. Een tweede soortgelijke relatie vinden wij in het experiment, dikwijls noodzakelijk voor wetenschappelijke vooruitgang en voor toetsing van de resultaten. Een derde relatie wordt gelegd door de studenten, wier verwachtingen en behoeften buiten de wetenschap zijn gegroeid. Een vierde relatie vloeit voort uit de doelstellingen die de maatschappij oplegt aan de opleidingsinstituten. De producten van die instituten zullen in maatschappelijke behoeften moeten voorzien. Vaktechnische elementen, die uit het gezichtspunt van de in zich zelf gekeerde wetenschap ten hoogste als middelen ter ondersteuning van de wetenschappelijke opleiding worden gezien, worden door de maatschappij als doelen opgelegd. De wetenschapsbeoefenaar wordt gedwongen zijn passieve toeschouwersrol op te geven; hij moet nu acteur worden, wil hij niet het risico lopen steeds vaker in een put te vallen en steeds meer te worden uitgelachen. Tegelijkertijd behoudt hij zijn specifieke verantwoordelijkheid voor de instandhouding en ontwikkeling van de normale wetenschap. Aanpassing van wetenschappelijke opleidingen aan maatschappelijke ontwikkelingen blijkt vaak een moeilijk proces te zijn!

Zo werden gedurende meer dan een eeuw doctorandi in verschillende disciplines opgeleid, die o.a. moesten voorzien in de maatschappelijke behoefte aan universitair opgeleide leraren voor het voortgezet onderwijs. De uit deze behoefte volgende eisen aan didactische en onderwijskundige bekwaamheden werden daarbij echter niet gehonoreerd. De veronderstelling, dat die bekwaamheden in de praktijk wel zouden worden ontwikkeld, werd in diezelfde praktijk maar al te vaak gelogenstraft. Pas sinds kort is daarin verandering gekomen en

worden bij de opleiding van leraren ook eisen gesteld aan de ontwikkeling van genoemde bekwaamheden. De leraar moet zich nu kwalificeren, niet alleen door zijn prestaties binnen de wetenschap maar ook door zijn vaardigheid deze wetenschap ten dienste van de samenleving te benutten. Voor vele andere maatschappelijke functies, zoals hoogleraren en lectoren, heeft men dit stadium nog niet bereikt.

Het blijkt dus niet altijd gemakkelijk te zijn de behoeften van de wetenschapsbeoefenaar en de doelstellingen van de samenleving met elkaar in overeenstemming te brengen. Daarbij komt nog dat het initiatief meer en meer bij die samenleving komt te berusten. Dat is een maatschappelijke ontwikkeling die mede is veroorzaakt doordat de samenleving (het gepeupel van Plato) zich een eeuw geleden misschien nog gewillig neerlegde bij de uitspraken en de beslissingen van de „gentlemen”, maar nu zeker niet meer. Het prestige moet nu juist worden ontleend aan het lidmaatschap van die samenleving, des te meer gewaardeerd naarmate men een grotere bijdrage levert tot de behoeftenvervulling van die samenleving.

Wil wetenschappelijk onderwijs zich zelf ontwikkelen, in plaats van te worden ontwikkeld, dan mag men deze heroriëntatie niet negeren. Integendeel, zij moet leiden tot bezinning op de nadelige aspecten van de eigen conservatieve aard in het licht van de maatschappelijke ontwikkeling.

... en de krijgsmacht

Zou men, frivool opgemerkt, van de normale wetenschap kunnen zeggen dat zij verwacht de problemen van morgen op te lossen met de uitgangspunten van gisteren en de methoden van vandaag, van de krijgsmacht zou men dan kunnen beweren dat zij de problemen van morgen reeds denkt te hebben opgelost, en wel met de oplossingen van gisteren.

Ongetwijfeld is ook de krijgsmacht conservatief van aard. Niet verwonderlijk voor een instituut dat als taak heeft het bewaren en verdedigen van onze verworvenheden. Dit betekent echter niet dat de krijgsmacht zich gemakkelijker zal neerleggen bij de verlangens van de wetenschap. Ook de krijgsmacht zal het bereiken van haar doelstellingen centraal stellen en uit dat gezichtspunt haar eisen aan de wetenschappelijke opleiding stellen. Bovendien staat achter de krijgsmacht de maatschappij, die haar invloed ook daar steeds sterker doet gevoelen. Een krijgsmacht is een organisatie die onder omstandigheden van abnormaal hoge „stress” haar

functies moet kunnen vervullen. Die omstandigheden mogen de interne samenhang, de *cohesie*, van die organisatie dan ook niet verstoren. In verschillende studies is de centrale rol, die officieren daarbij spelen, overtuigend aan het licht gebracht. [5, 6]

De officier moet aan een aantal eisen voldoen, wil hij in staat zijn die rol te vervullen. De organisatie moet de voorwaarden scheppen die hem daartoe ook werkelijk in staat stellen. Laten wij ons hier beperken tot de aan de officier te stellen eisen.

Deze eisen kunnen worden afgeleid uit de verwachtingen die men heeft omtrent het functioneren van officieren in de krijgsmacht en in de maatschappij. Een van die eisen is die van probleemoplosser, analoog aan die van de beoefenaar van de normale wetenschap: uitgaande van algemeen aanvaarde basisprincipes zelf de weg zoeken naar de oplossing van problemen. Die problemen zijn voor een groot deel nog onbekend — de oorlogssituatie is gekenmerkt door verrassingen en onzekerheid — maar hun algemene karakter wordt verondersteld in overeenstemming te zijn met genoemde basisprincipes. Opleiding ter voorbereiding op die probleemoplossende functie vertoont dan ook duidelijke overeenkomsten met wat men, uit het gezichtspunt van de normale wetenschap, wel pleegt te noemen: wetenschappelijke opleiding.

Behalve overeenkomsten zijn er echter ook duidelijke verschillen. De op te lossen problemen zullen nagenoeg altijd interdisciplinair van aard zijn en de oplossing van een probleem zal dikwijls moeten geschieden simultaan met de oplossing van ermee samenhangende problemen door anderen. Bij het probleem oplossen binnen het domein van de wetenschap is met het bereiken van de oplossing ook het gewenste resultaat bereikt, dat eventueel wordt vastgelegd in een rapport of publikatie. Voor de officier als probleemoplosser is met het vinden van de oplossing slechts een eerste stap gezet op weg naar het bereiken van het gewenste resultaat. Bij de volgende stappen, nog steeds met de officier in de hoofdrol, worden tevens de grenzen van de wetenschap overschreden. De oplossingsfase wordt, ruwweg gezegd, gevolgd door een beslissingsfase en een uitvoerings- en controlefase. Hier wordt dus duidelijk een verband gelegd tussen de resultaten van de wetenschap en de toepassing van die resultaten binnen een groot sociotechnisch systeem. Voor die op de oplossing volgende fasen worden van de officier dan ook kennis, vaardigheden en attitudes geëist die niet noodzakelijkerwijs voortvloeien uit de verlangens van de normale wetenschap. De verantwoordelijkheid van de officier voor het in stand houden van de eerder genoemde

cohesie drukt in het bijzonder op deze fasen haar stempel. Deze verantwoordelijkheid hangt nauw samen met het normen- en waardenpatroon dat specifiek is voor een organisatie die, bestemd om te werken onder abnormale omstandigheden, daarbij een meer dan alledaagse inzet vraagt van haar leden.

Van een opleiding, die zich richt op het voorbereiden van mensen op het vervullen van dergelijke functies, wordt wel een bijzonder resultaat gevraagd. Dat geldt evenzeer voor de opleiding tot andere maatschappelijke functies en ook daar is men zich van de problematiek bewust. [7]

Het opleidingsresultaat zal een individu moeten zijn dat zich, dank zij de opleiding, heeft ontwikkeld tot een harmonische persoonlijkheid, die de synthese tussen de verschillende functie-eisen heeft volbracht in overeenstemming met de eigen, individuele behoeften. Deze voor de opleiders onmogelijke opgave wordt verlicht door de wetenschap dat de ontwikkeling van mensen slechts voor een deel is te danken aan doelbewuste opleidingsactiviteiten. Belangrijk is daarom dat de opleiding de condities schept waaronder mensen zich zelf kunnen ontwikkelen. (Ten minste even belangrijk, doch buiten dit kader vallend, is dat de organisatie de condities schept waaronder die ontwikkeling kan voortgaan.) Wanneer echter de opleiders onmachtig blijken de bovengenoemde synthese in de gezamenlijke opleiding te realiseren, moet worden betwijfeld of de opgeleiden daartoe, op grond van hun genoten opleiding, wél in staat zullen zijn.

Bij het opbouwen van opleidingen voor het vervullen van maatschappelijke functies krijgt de analyse doorgaans meer aandacht dan de synthese. De individualistische geaardheid van veel opleiders is daaraan niet vreemd. Uitgaande van een doelstellingenanalyse worden leerdoelen voor verschillende vakgebieden en vakken geformuleerd. De daaruit volgende opleidingstaken worden toegewezen aan verschillende organen, waartussen het contact soms beperkt blijft tot de jaarlijkse resultaten-bijeenkomst nadat de opleidingstaken zijn verricht. De enige synthese die op die wijze tot stand komt, is in de vorm van een jaarprogramma. Een opleidingsproces met een zó duidelijke interne samenhang, dat deze ook aan de studenten zichtbaar wordt, stelt dan ook nieuwe eisen aan de opleiders. Wat betekent dit nu voor de wetenschappelijke officiersopleiding? Het betekent dat de wetenschap door de opleiders niet mag worden gezien als een afzonderlijk element van de officiersopleiding, dat zijn doelstellingen uit zich zelf afleidt waarna de praktijk of de overige elementen van de opleiding

wel voor de rest zullen zorgen. Integendeel, de doelstellingen van het wetenschappelijk element moeten, evenals die voor de overige elementen, worden afgeleid uit het totaalbeeld van de officiersfunctie en de daarmee samenhangende problemen. Bij het uitwerken en realiseren van die doelstellingen, in samenwerking met die andere elementen, moet dit totaalbeeld steeds als referentie behouden blijven. Alleen zo kan een goede uitgangspositie worden gecreëerd voor wetenschappelijke verdieping en professionalisering van de toekomstige officieren. [8]

Het is duidelijk dat het wetenschappelijk onderwijs aan de KMA niet aan dit beeld beantwoordt. Men zal ook niet méér kunnen verwachten dan dat de KMA naar het bereiken van een dergelijke ideale situatie zal blijven streven. Het op enige afstand volgen van maatschappelijke ontwikkelingen is wel het uiterste wat men van een onderwijsinstelling mag vragen. Anderzijds ligt hier een uitdaging, nl. de mogelijkheid tot het aanpakken van een typisch „wetenschappelijk” probleem. Wanneer immers het bovenstaande als uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling wordt aanvaard, ligt de aard van de oplossing daarin besloten. De weg daarheen moet echter nog worden gevonden. Wat is van die weg het vertrekpunt? Dat wordt gegeven door de KMA van nu.

De KMA nu

Sedert de KMA zo'n twintig jaar geleden wetenschappelijke vorming van officieren in haar doelstellingen opnam, heeft men op verschillende wijzen getracht dit element in de opleiding te incorporeren. Deze aanpassingen, vernieuwingen of reorganisaties hebben dikwijls weinig meer opgeleverd dan een hergroepering van allerlei opleidingsactiviteiten, zonder dat aan de inhoud daarvan of aan hun onderlinge relaties veel veranderde. Bovendien bestaat de opleiding uit een grote verscheidenheid van verschillende activiteiten, o.a. een gevolg van een proces van doelstellingenanalyse dat streeft naar het bereiken van leerdoelen voor iedere afzonderlijke docent. Die verscheidenheid van activiteiten wordt bevorderd door de gedachte dat „... een officier toch iets van ... moet weten”, met als onverbiddelijke conclusie dat hier een doecertaak is weggelegd. Wat dat „iets” dan wel is, kan uiteraard slechts door de docent worden beoordeeld. Voor de docent, die de voor opleiding beschikbare tijd met veel collega's moet delen, blijft weinig anders over dan het nastreven van korte-termijnresultaten. De cadetten reageren daar-

op met „paniekklossen”. Zo ontstaat een gedesintegreerde opleiding van te weinig diepgang, die niet alleen het bereiken van het noodzakelijke kennis- en vaardigheidsniveau verhindert, ook de invloed op de attitudevorming is schadelijk. Aangezien nu het bereiken van korte-termijnresultaten beslissend is voor het met succes doorlopen van de opleiding, wordt de suggestie gewekt dat dit ook de manier is waarop de officier in de krijgsmacht zijn loopbaan met succes volbrengt. Dit verschijnsel werd bv. ook in West Point geconstateerd. [6] Een dergelijke opleiding leidt haast onvermijdelijk tot amateurisme en geestelijke luiheid of zelfs tot een regelrechte afkeer van creatieve en wetenschappelijke probleemoplossing („CAO-cadet-ten”). [9]

Men realiseert zich de problemen terdege. Terwijl de militaire instructeur klaagt dat de pas afgestudeerde „nog geen peloton naar het privaat kan afmarcheren”, spreekt de docent zijn zorg uit over de onbereikbaarheid van enige wetenschappelijke doelstelling. Afgezien van dit tekort aan kwaliteit, moet zo de relatie tussen de opleiding en het functioneren als officier in de krijgsmacht wel onduidelijk blijven. Ook elders werd daarop reeds de aandacht gevestigd. [10]

De moeilijkheid is nu dat de problemen niet zijn op te lossen met organisatorische maatregelen. Hoe ook georganiseerd en geprogrammeerd, een opleiding met een dusdanig geringe interne samenhang zou men ten hoogste misschien *polydisciplinair* kunnen noemen. Voortgaande langs deze weg zal de divergentie tussen de verschillende elementen van de opleiding eerder groter dan kleiner worden. Ontwikkelingen op de KMA tonen aan dat men zich van dit gevaar bewust is; men poogt dan ook verandering in deze situatie te brengen. Daarvan zijn twee voorbeelden te noemen: „management” en „schietproject”.

De idee dat managementtechnieken, zoals in het bedrijfsleven worden toegepast voor de organisatie en beheersing van bedrijfsprocessen, ook bruikbaar zouden zijn voor de krijgsmacht is voor het eerst in de Verenigde Staten ontwikkeld en daarna in andere landen, o.a. Nederland, overgenomen. Daarmee werden middelen verkregen om een betere greep te krijgen op het gebeuren in een organisatie van steeds toenemende complexiteit.

Een deel van de opleidingsactiviteiten aan de KMA is nu op dit management gericht. Daarmee wordt een deel van de opleiding multidisciplinair benaderd: men is het eens over het probleem en over ieders bijdragen in de oplossing daarvan. Men kan deze ontwikkeling echter niet voortzetten tot man-

agement het allesbeheersende opleidingselement is geworden. De krijgsmacht bezit nu eenmaal andere dimensies dan een bedrijf; het functioneren in een krijgsmacht vereist een andere attitude dan dat in een bedrijf. Vereenzelviging van bedrijfsvoering met leiderschap (generaal Westmoreland: „Good management is good leadership”), het klakkeloos overnemen van zaken als „job rotation”, „career management” en het „up or out”-principe kunnen voor een leger in oorlogstijd rampzalige gevolgen hebben, o.a. omdat „death management” buiten het bereik van de bedrijfsvoering ligt. [6] Management zal dan ook altijd een deelactiviteit moeten blijven, die zich afspeelt tegen het decor van de algemene referentie: het totale beeld van de officier.

In het „schietproject” zijn een stuk militaire en een stuk wetenschappelijke opleiding met elkaar in verband gebracht. Een militaire activiteit, de schietopleiding geweer met als doel de vereiste schietvaardigheid, is gekozen als middel voor het bereiken van een doel van de wetenschappelijke opleiding: het ontwikkelen van probleemoplossende vaardigheid en de bijbehorende attitude. Beide doelen tracht men dan simultaan te benaderen. De ervaring is hoopgevend. Beide doelen worden beter en sneller bereikt, het inzicht in het schietproces wordt vergroot en de deelnemers zijn zeer positief gemotiveerd. Maar ook met een dergelijke thematische aanpak is het echte probleem niet opgelost. In beide gevallen is nóg een belangrijk winstpunt te melden. De betrokken opleiders, die nu in een samenwerkingsverband met anderen, afkomstig van buiten hun vakgebied en zelfs van buiten hun officiële interessegebied, gemeenschappelijke doelen moeten realiseren, ondervinden deze ervaring doorgaans ook als positief.

Men kan in dit alles moeilijk iets anders zien dan vingeroefeningen waarmee men zich op het grote werk voorbereidt. Dat grote werk is het zoeken naar de werkelijke oplossing.

Op weg

De weg naar de oplossing zal een interdisciplinaire benadering vragen. De opleiders zullen moeten zoeken, niet naar problemen waarover men overeenstemming kan bereiken, maar naar een algemeen, ook door anderen te aanvaarden, fundament van waaruit dergelijke problemen worden gegeneereerd. Dat fundament moet dan tevens het leidende principe bevatten voor het zoeken naar de oplossingen.

Een eerste voorwaarde voor succes is: het ontwik-

kelen van een attitude van waaruit het zoeken naar dat fundament als noodzaak wordt gezien. Niet de uiterlijke overeenkomst met universiteiten en hogescholen maakt de KMA-opleiding wetenschappelijk, niet de aanwezigheid van professoren, disciplines en vakken op het rooster. „The real University is a state of mind.” [1] Slechts de juiste „state of mind” kan ons dwingen de weg op te gaan die leidt naar de wetenschappelijke officiersopleiding.

Op weg gaan betekent in beweging komen . . . en in beweging blijven! Er wordt niet gevraagd de ene statische toestand te vervangen door een andere. Gevraagd wordt een ontwikkelingsproces te starten en gaande te houden. Ook dat is nieuw. Een parafrase op een oude zegswijze zou kunnen luiden: Maar wie zal de opleiders opleiden? Als wij daaraan zelf eens begonnen? Het is ten slotte ons vak!

Literatuur

1. R. M. Pirsig — *Zen and the art of motorcycle maintenance, an inquiry into values*. The Bodley Head Ltd, London (1974).
2. S. F. L. baron van Wijnbergen — De Koninklijke Militaire Academie, instelling van wetenschappelijk onderwijs. *Mil. Spect.* **147**(1978)(12)548.
3. T. S. Kuhn — *De structuur van wetenschappelijke revoluties*. Boom, Meppel (1972).
4. A. G. M. van Melsen — *Wetenschap en verantwoordelijkheid*. Het Spectrum, Utrecht (1969).
5. E. A. Shils en M. Janowitz — *Cohesion and disintegration in the German Wehrmacht in World War II*. *Publ. Opin. Quart.* **12**(1948)(5)280.
6. R. A. Gabriel, P. L. Savage — *Crisis in command: mismanagement in the Army*. Hill and Wang, New York (1978).
7. Edit. — De andere ingenieur voor morgen. *Ingenieur* **91**(1979)(5)83.
8. J. Downey — *Management in the armed forces, an anatomy of the military profession*. McGraw-Hill Book Company (UK) Ltd, Maidenhead (1977).
9. W. Graf von Baudissin — *Officer education and the officer's career* (in Adelphi Papers 103). The International Institute for Strategic Studies, London (1973).
10. H. A. Kamman — *Bakermat Kilacadmon*. *Mil. Spect.* **148**(1979)(2)94.

Het Nato Subject Indicator System (Nasis)

J. Tieman

luitenant-kolonel van de verbindingdienst

Het militaire telegram (bericht) gaat door vele handen voor het de juiste bestemming (de voor actie verantwoordelijke stafsectie) bereikt. Iedere handeling vergt tijd.

Het is niet de bedoeling van dit artikel iemand in deze race om de tijd de Zwarte Piet toe te spelen; wél, aan te geven waar enige tijdwinst is te boeken.

Interne distributie van inkomende telegrammen

Inkomende telegrammen worden door het berich-tenkantoor afgeleverd aan het stafberichtenbureau (SBB) of overeenkomstige instantie, voor interne distributie aan de stafsecties. Het dienstdoende personeel moet over het algemeen de inhoud van het telegram lezen om het onderwerp ervan te bepalen. Aan de hand van het onderwerp en een door de gezamenlijke staf samengestelde onderwerpenlijst is het personeel dan in staat de interne distributie te verzorgen. Het is algemeen bekend dat bij een groot aanbod van telegrammen de distributie stagneert omdat de onderwerpbepaling een tijdrovende zaak is.

Het Nato Subject Indicator System (Nasis)

In NAVO-verband is sinds medio 1978 een systeem in gebruik, waarmee de opsteller *buiten* de tekst met een Subject Indicator Code (SIC) aan de geadresseerde staf kan aangeven over welk onderwerp het telegram handelt. Het Nasis is gebaseerd op het gebruik van een trigram als onderwerpaanduiding, zodat maximaal $26 \times 26 \times 26 = 17.576$ onderwerpen kunnen worden gecodeerd.

Bij de geadresseerde staf kan het SBB-personeel zonder lezing van de inhoud het onderwerp vaststellen.

Als het SBB nu beschikt over een zorgvuldig samengestelde Standaard Distributielijst (SDL), waarop duidelijk is aangegeven:

- welke sectie één of meer kopieën als actie-verantwoordelijke, en
- welke sectie(s) één of meer kopieën als info-

geïnteresseerde moet(en) ontvangen, is een aanzienlijk snellere interne distributie te verwezenlijken dan met de oude leesmethode haalbaar is.

Effect van het Nasis

Het Nasis is in het huidige met de hand bediende systeem geen wondermiddel, want het brengt op slechts één punt een kleine bijdrage in het zoeken naar oplossingen in de opgave: hoe komt de informatie zo snel mogelijk van opsteller bij belanghebbende?

Het Nasis is ook vooral ontworpen om automatisering van de interne distributie mogelijk te maken; en dan is er veel meer tijdwinst te boeken: alle — per telex — binnenkomende telegrammen worden door de distributieautomaat gelezen op SIC en na vergelijking met het distributieprogramma (SDL) verder per telex aan de juiste stafsectie(s) verzonden onder vermelding ACTIE ... en INFO ...

De stappen:

- verbindingsmiddel naar het BK;
- registratie op het BK;
- doorgifte aan het SBB;
- registratie, distributiebepaling en vermenigvuldiging op het SBB;
- per binnenordonnans afleveren bij de stafsie(s);

komen te vervallen en dat levert een aanzienlijker tijdsbesparing op dan nu met het Nasis is te boeken.

Wil een automatisering van de distributie van inkomende telegrammen straks vlot verlopen, dan is het noodzakelijk dat tijdig iedereen voldoende ervaring met het Nasis heeft opgedaan en dat de te automatiseren staven beschikken over goed uitgekiende en in vredes- en oefenomstandigheden beproefde SDL'en.

Beschrijving van het Nasis

Voor een gemakkelijke hanteerbaarheid zijn de onderwerpen niet in een alfabetische volgorde ge-

rangschikt, maar zijn groepen van onderwerpen bij elkaar gebracht die door een bepaalde stafsectie worden behandeld. Deze groepen — *subject spheres* — worden aangeduid met de eerste letter van het trigram.

Afhankelijk van de grootte van het aantal bij elkaar behorende onderwerpen zijn één of meer letters uitgetrokken voor een subject sphere. Zo zijn er voor *operations* bv. vier letters uitgetrokken.

De tweede letter van de SIC geeft een nadere beperking van de sphere aan, de *subject area*.

De derde letter dient ter exacte bepaling van het onderwerp, de *subject kwalificer*.

Voorbeeld: de G2 van een eenheid schrijft een uitgaand telegram met als inhoud:

Verzoeken steun van twee stoorzenders tegen am-radioverbindingen in freq.gebied 3-30 mcs, vermogen minimaal 4 kW.

Voor de toekenning van een SIC gaat hij dan als volgt te werk.

Stap 1: *intelligence* valt onder subject sphere „U”. De index verwijst naar blad U-1.

Stap 2: daar vindt hij voor *electronic warfare* de subject area „UL”.

Stap 3. Op het rechterdeel van hetzelfde blad vindt hij voor *requirements/request* de subject kwalificer „M”.

De voor dit onderwerp toepasselijke SIC wordt nu „ULM”. De opsteller van het telegram geeft dit op het telegramformulier onder het vakje *classificatie* aan met „SIC ULM”.

Behalve de „normale” spheres voor o.a. operatiën, inlichtingen, personeel, logistiek, vervoer/transport, verbindingen, veiligheid, enz., zijn er nog twee spheres uitgetrokken:

- een voor *special handling and exercise play*;
 - een voor *training and exercise planning*;
- die nadere toelichting vereisen.

Telegrammen met een classificatie „*cosmic top secret/zeer geheim*” en geclassificeerde telegrammen met de toevoeging „*atomaal, cryptosecurity en exclusive for . . .*” mogen uitsluitend door speciaal gescreend personeel worden behandeld en verzonden via speciaal beveiligde verbindingen.

Deze special-handlingindicatie wordt als uiterlijk kenmerk aan het telegram meegegeven door vóór de onderwerp-SIC het trigram „AAA” op te nemen, bv. „SIC AAA/IEC (*nuclear policy*)”.

Voor het ontvangende SBB betekent de aanduiding AAA: *let op, speciale distributie, niet volgens SDL voor SIC IEC!*

In een geautomatiseerd systeem gaan telegrammen met deze aanduiding *niet* naar de secties volgens SDL, maar ze worden uit het systeem gehaald voor manuele distributie.

Zo zijn er nog twee SIC's in de A-sphere, die beperkte distributie *adviseren*:

SIC ABA/. . . voor *in confidence messages*;

SIC ACA/. . . voor *restrict distribution to action office*.

Exercise play

De overige SICs in de sphere A zijn bestemd voor gebruik *tijdens* oefeningen, om aan te geven of het telegram is bedoeld voor *blue-*, *control-*, *distaff-*, *orange-* of *umpire-*elementen.

Ook deze SICs moeten in samenhang met een onderwerpaanduiding worden gebruikt; bv. SIC AQC/IBJ wordt gebruikt voor een telegram *tijdens* de oefening Wintex (AQ), is bestemd voor *control* (-C) en handelt over *reconnaissance reports* (IBJ).

Training and exercise planning

De sphere B is uitgetrokken voor training en oefeningsvoorbereiding.

Deze SICs kunnen zelfstandig worden gebruikt indien daarmee het onderwerp voldoende duidelijk kan worden benoemd.

Voor de *preplanned readiness exercises* bijvoorbeeld is bestemd BM-; de opsteller van een telegram over verbindingaspecten in het kader van deze oefeningen zal dan gebruiken: SIC BMS (*communications aspects of preadex*). Uit de SDL moet het SBB-personeel dan kunnen vinden, dat een telegram met deze SIC naar de projectofficier *preadex* moet.

De krijgsmacht en het Nasis

De Defensiestaf, de KM, de KL en de KLu hebben het Nasis geaccepteerd en bij vele staven is het Nasis-boek APP-3 (Interim) al een document, dat veelvuldig wordt geraadpleegd om een SIC aan een telegram toe te kennen.

De meeste staven zijn al ver gevorderd met het samenstellen van een SDL en zijn daarbij tot de ontdekking gekomen dat het niet altijd even eenvoudig is te komen tot een zodanige distributie dat:

- a. voor iedere SIC één actie-sectie wordt aangewezen;
- b. de info-geadresseerden beperkt blijven tot de secties die met het onderwerp inderdaad iets te maken hebben.

Een staf, die zich de moeite getroost een goede SDL samen te stellen, zal zijn inspanningen beloond zien; niet alleen met een snellere distributie maar ook en vooral met een veel adequatere distributie.

Het „konijn”, dat nu misschien twintig kopieën produceert kan dan met vijf volstaan en de staf-officieren krijgen meer tijd zich te storten op die informatie, die zij werkelijk behoeven.

Onvolkomenheden van het Nasis

Het Nasis maakt over het algemeen distributie mogelijk tot het niveau van een stafsectie. Bij de sectie dient dus nadere distributie aan de voor dat onderwerp verantwoordelijke officier plaats te vinden (action officer).

Bij toepassing van het Nasis kan zich het feit voordoen, dat voor een onderwerp in APP-3 geen SIC is te vinden. Vooral grote organisaties die op één aspect zijn gespecialiseerd, zoals de DPKL, zullen in het boek onvoldoende respons vinden.

In zo'n geval is het mogelijk in de desbetreffende subject sphere een nationale SIC te krijgen. Deze SIC, ook een trigram, bestaande uit:

- de passende sphere letter;
- een letter en een cijfer; of
- een cijfer en een letter; of
- twee cijfers;

mag uitsluitend binnen de Nederlandse krijgsmacht worden gebruikt.

Verantwoordelijkheden

De Chef Defensiestaf zal binnenkort nationale richtlijnen uitgeven voor het aanvragen van SICs voor oefeningen en uitsluitend nationaal te gebruiken SICs. De richtlijnen bevatten ook de instanties, aan wie bij ieder krijgsmachtdeel de voorstellen betreffende het Nasis moeten worden gericht. Bij de KL is dit de staf CVKL.

De KL en het Nasis

Binnen de KL is het Nasis nu in gebruik bij alle „grote” staven zoals LAS/BLS, DMKL, DPKL, DEBKL, 1Lk, NTC en het Korps Mobiele Colonnies. Binnen het legerkorps is het Nasis tot op brigadeniveau verspreid.

Om de automatisering van de distributie van inkomende telegrammen bij staf 1 Lk mogelijk te maken, zal het Nasis moeten worden toegepast op alle niveaus, die per telex telegrammen kunnen

verzenden/ontvangen, ergo als laagste minimaal het bataljon. Op dat niveau zal het niet nodig zijn bij alle secties over het volledige Nasis-boek te beschikken, maar kan worden volstaan met een uittreksel van de onderwerp-SICs die op dat niveau voorkomen.

Gebruik van opstellersletters en volgnummer

Met het vermelden van opstellersletters en een volgnummer geeft de opsteller van een telegram voor de geadresseerde staf aan, welke sectie het telegram heeft geschreven. Het zegt echter niets over de aflevering aan (een) bepaalde stafsectie(s)! Het SBB *moet* de inhoud van het telegram lezen om de distributie te bepalen.

De opstellersletters en het volgnummer worden bij vele staven tevens gebruikt voor o.a. dagboekvermelding.

Opstellersletters en volgnummer en de SIC zijn in feite twee verschillende zaken en sommige staven hebben reeds te kennen gegeven, dat het systeem van opstellersletters en volgnummers behouden dient te blijven.

Nationaal gezien is daartegen voorsnog geen bezwaar. In telegrammen naar internationale staven mogen de opstellersletters en het volgnummer echter niet meer worden meegezonden op de daarvoor thans vastgestelde plaats, nl. na de classificatie of — bij toepassing van de SIC — achter de SIC.

Deze maatregel is noodzakelijk geworden, omdat enkele internationale staven al met een automatisch distributiesysteem voor inkomende telegrammen werken. Dit systeem wordt nu „misleid” indien na SIC en een of meer trigrammen iets anders dan een trigram volgt vóór Nieuwe Regel/Terugloop wagen (telexfuncties).

De opsteller van een telegram kan dit eenvoudig oplossen — indien hij beslist opstellersletters en een volgnummer wil gebruiken — door deze in de tekst van het telegram te vermelden.

Samenvatting

Het Nasis levert een bijdrage aan een vlotte behandeling van inkomende telegrammen. Gezien de noodzaak van een zo snel mogelijke informatie-uitwisseling zijn verdere automatiseringen in dit proces noodzakelijk. Met het Nasis zijn deze mogelijk. Als voorbereiding op deze automatiseringen is het noodzakelijk met het Nasis vertrouwd te raken.

A-10, het formidabele lelijke eendje

J. Pelt

kolonel van de verbindingdienst b.d.

Hoe men ook denkt over het nieuwe Amerikaanse gevechtsvliegtuig, de Fairchild Republic A-10 Thunderbolt II, over één ding kan men het gemakkelijk eens zijn: het is het lelijkste vliegtuig, dat in jaren is gebouwd! Een „ugly duckling among eagles” zegt men bij de United States Air Force (afb. 1). Doch achter dit unieke uiterlijk schuilt een even uniek karakter, want dit is het eerste vliegtuig dat ooit volledig werd ontworpen en gebouwd voor „close air support”.* Dat wil zeggen, dat de primaire — en eigenlijk ook enige adequaat uit te voeren — taak voor dit vliegtuig is, te zorgen voor effectieve vuursteun uit de lucht bij operaties van de grondstrijdkrachten. Zo'n speciaal luchtsteunvliegtuig heeft nog nooit eerder bestaan. Weliswaar zijn in en kort na de Tweede Wereldoorlog enkele vliegtuigtypen in ontwikkeling of in gebruik geweest voor de bestrijding van tanks, maar dat waren steeds bestaande vliegtuigen die alleen werden voorzien van zwaardere kanonnen, die in staat waren door tankpantser heen te schieten. Zo kreeg de Amerikaanse Hurricane IID een Vickers dubbelloops 40 mm kanon, in Duitsland werd de Henschel HS 129 voorzien van een 75 mm kanon en in Frankrijk werd geëxperimenteerd met een Potez 75, eveneens bewapend met een 75 mm antitankkanon. Geen van deze vliegtuigen is echter ook maar in het minst te vergelijken met de A-10 die, van de eerste „concept formulation” in 1966 af, volledig en uitsluitend is gericht op luchtsteun, in het bijzonder tankbestrijding.

* Close air support, afgekort CAS, is volgens de NAVO-definitie: „Air action against hostile targets which are in close proximity to friendly forces and which require detailed integration of each air mission with the fire and movement of those forces”. De Amerikaanse definitie spreekt over „air attacks” in plaats van „air action”, maar is overigens helemaal gelijklopend. In dit artikel is voor CAS overeenkomstig het spraakgebruik de uitdrukking „luchtsteun” gebezigd. Voorts zij opgemerkt, dat de A-10 ook nog wel eens wordt aangeduid met „ground attack aircraft”, omdat de A in de typenummering A-10 afkomstig is van „attack”, zoals jagers zijn genummerd met een F (F-104, F-16) van „fighter”, bommenwerpers met een B (B-17, B-1) van „bomber”, enz.

Urgente behoefte aan luchtsteun bij de NAVO

De militaire krachtsverhoudingen zijn in West-Europa momenteel reeds van dien aard, dat er bij een eventuele oorlog in dat gebied twee en een half maal zoveel tanks van het Warschau-Pact tegenover de NAVO-tanks staan. Met een aanzienlijk deel van deze vijandelijke overmacht zal ongetwijfeld afdoende kunnen worden afgerekend door onze eigen tanks, door antitankkraketten als Tow, Dragon, Viper, Milan, Armbrust, enz., en door de artillerie met precisieprojectielen als het Copperhead cannon-launched-guided-projectile. Van al deze tankbestrijdingsmiddelen zullen de NAVO-troepen echter nooit voldoende hebben om de vijandelijke tankvloed te kunnen keren zonder de flexibiliteit en mogelijkheid tot snelle en grote vuurconcentraties op brede fronten, zoals alleen met luchtsteunvliegtuigen kan worden bereikt. De toenmalige Chief of Staff US Army, generaal Weyand, drukte dit in 1976 eens zo uit:

First of all, we have to identify the main thrust of the Warsaw Pact and then mass firepower on it. The A-10 is going to be very, very important in that role.

Operationele eisen

Behalve over veel tanks beschikt het Warschau-Pact echter ook nog over sterke luchtverdedigingsmiddelen en indrukwekkende luchtstrijdkrachten. De zaken liggen nu fundamenteel anders dan tijdens de oorlogen in Korea en Vietnam, zodat thans veel meer aandacht moet worden besteed aan de kwetsbaarheid van de luchtsteunvliegtuigen. Die zullen hun taak moeten kunnen vervullen onder zwaar vijandelijk afweervuur en liefst nog behouden terugkeren op hun basis, al was het alleen omdat er natuurlijk ook altijd een tekort aan luchtsteunvliegtuigen aan het front zal zijn. De speciale voorzieningen, die voor dit alles moeten zorgen, bepalen de zg. overlevingskansen van het vliegtuig.

En dan zijn er nog andere voorwaarden, waaraan een vliegtuig moet voldoen om CAS-opdrachten

Afb. 1 De Fairchild Republic A-10 Thunderbolt II, het gespecialiseerde „close air support”-vliegtuig van de Amerikaanse luchtmacht; de foto laat duidelijk de onorthodoxe vormgeving zien

effectief te kunnen uitvoeren. Wij noemen er enkele:

- het vliegtuig moet in staat zijn langdurig boven het operatiegebied in de lucht te blijven „hangen”, meestentijds vliegend beneden 1000 voet om goede visuele waarneming van vijandelijke doelen mogelijk te maken en zelf minder waarneembaar te zijn voor de vijandelijke radars;
 - het moet een grote nuttige lading (kanonmunitie, raketten, bommen) kunnen meevoeren;
 - het moet na een luchtsteunaanvraag snel ter plaatse kunnen zijn, waarvoor o.a. nodig is dat het vliegtuig kan opereren van geïmproviseerde luchtbases vóór in het operatiegebied met slechts minimale bevoorradings- en onderhoudsfaciliteiten;
 - het moet zeer wendbaar zijn, niet in de laatste plaats om vijandelijke vliegtuigen en luchtafweer te kunnen ontwijken;
 - het moet relatief langzaam kunnen vliegen onder gevechtssomstandigheden om bij iedere overvlucht veel en nauwkeurig gericht vuur op het vijandelijke doel te kunnen brengen;
 - het moet een goedkoop en dus simpel vliegtuig zijn, want het is immers slechts geschikt voor één bijzondere, zij het uiterst belangrijke taak.
- Op al deze materieleisen komen wij nader terug.

Fly-before-buy

Een bijzonderheid, die grote invloed heeft gehad op het gehele A-10-project, is dat dit sedert vele jaren weer het eerste vliegtuig was dat voor de Amerikaanse luchtmacht werd ontwikkeld op basis van vergelijkende vliegproeven tussen twee mededingende vliegtuigtypen, daarbij inbegrepen een groot aantal metterdaad gevlogen gevechtssimulaties onder zo realistisch mogelijke omstandigheden. Deze „fly-before-buy” genoemde methode, die ook wel wordt aangeduid met „competitive prototyping” (hoewel de twee begrippen elkaar niet geheel dekken) werd bijna 20 jaar geleden voor het laatst toegepast toen de F-105 op deze wijze werd geselecteerd boven de F-107. Natuurlijk kost fly-before-buy meer tijd en geld, want van elk mededingend vliegtuig moeten toch ten minste twee prototypen worden gebouwd. Ook de vergelijkende vliegproeven kunnen, afhankelijk van de volledigheid en intensiteit, zeer kostbaar zijn. Is echter de keuze op deze manier eenmaal bepaald, dan is de kans daarna ook veel kleiner dat de vliegtuigprestaties achteraf tegenvallen of dat er onaanvaardbaar grote verschillen optreden tussen geraamde en werkelijke produktietijd en -kosten, zoals bijna regel is bij vliegtuigen die uitsluitend op het „blote ontwerp” worden gekozen, ten hoogste nog wat aangevuld met computerberekeningen en -analyses. Onder het regime van minister van defensie McNamara (1961-1968) werd voor de ontwikkeling van

grote en kostbare wapensystemen de methode van „total package procurement” gehanteerd, waarbij mededinging in feite bleef beperkt tot de teken-tafelfase. Deze methode leidde tot allerlei teleurstellingen, in het bijzonder bij de ontwikkeling van het geavanceerde vliegtuig F-111 omstreeks 1968. Gelukkig werd toen besloten terug te keren tot de beproefde fly-before-buy-filosofie, net op tijd voor de aanvang van het A-10-project.

Reeds in het najaar van 1966 had de toenmalige chef van de Amerikaanse luchtmacht, generaal McConnell, besloten te beginnen met de ontwikkeling van een gespecialiseerd luchtsteunvliegtuig dat zou moeten zijn gekenmerkt door een hoge mate van „lethality, simplicity, survivability and responsiveness”. De ervaringen in Vietnam hadden toen al overduidelijk aangetoond dat niet alleen extensieve luchtsteun voortaan onontbeerlijk was bij grondoperaties, maar ook dat daarvoor toch bepaald een ander vliegtuigtype nodig is dan de voor dat doel ingezette A-1, A-7 en zelfs F-105. Het nieuwe onderzoek werd voorshands gezien als een experiment en kreeg daarom de naam „A-X program” (voor „Attack Experimental”).

De daaropvolgende drie jaren werden besteed aan studie en analyse om te komen tot een juiste definitie van de karakteristieken waaraan het nieuwe type luchtsteunvliegtuig zou moeten voldoen.

In het begin van 1970 werden vervolgens niet minder dan twaalf vliegtuigfabrieken aangezocht ontwerpen in te dienen voor een vliegtuig, dat aan de inmiddels vastgestelde operationele, economische en overige eisen zou kunnen voldoen. Zes fabrieken dienden ontwerpen in: Boeing, Cessna, Fairchild, General Dynamics, Lockheed en Northrop. Na bestudering en vergelijking van de ontwerpen werden Fairchild (\$ 41,2 miljoen) en Northrop (\$ 28,9 miljoen) gecontracteerd voor de productie van twee prototypen elk.

Na aflevering daarvan werden vervolgens de A-10's van Fairchild en de A-9's van Northrop grondig met elkaar vergeleken, waarbij met elk type ruim 140 vliegreuen in realistisch nagebootste gevechtssituaties werden gevlogen. De vliegtuigen werden daarbij bestuurd door gewone vliegers van het Tactical Air Command (de toekomstige gebruikers) en van het Air Force Systems Command, de technisch verantwoordelijke materieeldienst.

Op 18 januari 1973 werd de A-10 gekozen en kreeg Fairchild een ontwikkelingscontract van \$ 112 miljoen voor de levering van een voorserie van tien vliegtuigen, later door het Congres teruggebracht tot zes stuks. Dat laatste doordat in het

Congres weer een paar (nieuwe) leden met de oude vraag kwamen of het nu wel zo verstandig was een apart en op één speciale taak afgestemd vliegtuig aan te schaffen als de A-10.

Een speciaal luchtsteunvliegtuig?

Deze vraag kwam begin 1973 in de Verenigde Staten dus weer aan de orde, met misschien als enig nieuw element de toen reeds — vooral binnen landmachtkringen — groeiende opvatting dat voor effectieve luchtsteun aan grondtroepen in de eerste plaats moderne gevechtshelikopters nodig zijn, zoals de momenteel in ontwikkeling zijnde Amerikaanse Advanced Attack Helicopter YAH-64 (zie *Mil. Spect.* 148(1979)(2)86). Maar zelfs bij de US Army wordt niet getwijfeld aan de noodzaak de relatief kwetsbare en trage helikopters te complementeren met vastvleugelige vliegtuigen, die geschikt zijn voor CAS-opdrachten. Het dilemma is of dit gespecialiseerde „single purpose”-vliegtuigen moeten zijn dan wel voor meer taken geschikte „multi-role aircraft”. De keuze is niet eenvoudig, omdat een groot aantal — bovendien veelal met elkaar verweven — factoren bij deze afweging een rol speelt. Zo zal bijvoorbeeld een vliegtuig voor meer taken altijd aanzienlijk duurder uitvallen dan een specifiek CAS-toestel. Voor een zelfde kapitaalinvestering kunnen dus minder multi-rolvliegtuigen in de lucht worden gebracht, terwijl een groot deel van deze beperkte hoeveelheid vliegtuigen bovendien nimmer aan een CAS-opdracht toekomt. Dat is althans tot nu toe met zulke meertakenvliegtuigen de praktijk geweest. En zelfs als zo'n multi-rolvliegtuig voor een CAS-opdracht wordt ingezet zit daar toch het nadeel aan vast van een betrekkelijk lage kosteneffectiviteit voor die missie. Het voert ons te ver hierop dieper in te gaan, maar zo zijn er nog vele andere keuze-bepalende factoren, zodat het eigenlijk nog niet eens zo bevreedend was dat het Amerikaanse Congres in 1973 te elfder ure weer besloot te doen onderzoeken of de beoogde luchtsteuntaak toch niet mede kon worden gedekt door een multi-purposevliegtuig. De gedachten van de betrokken congresleden gingen daarbij in het bijzonder uit naar de LTV A-7D, die reeds bij de US Air Force in gebruik was; hetzelfde vliegtuig overigens, dat enkele jaren tevoren juist minder geschikt was verklaard voor luchtsteun!

De productie van de A-7D Corsair II liep bij de fabrikant LTV toen net zowat op zijn eind, zodat het uit een kostenoogpunt zeker gunstig zou zijn geweest indien het luchtsteunvraagstuk inderdaad

eenvoudig had kunnen worden opgelost door het verlengen van het produktiecontract voor de circa 600 additionele A-7D's, die nodig werden geacht voor de luchtsteuntaak. Zo redeneerden de congresleden, maar de vergelijkende vliegproeven tussen de A-10 en de A-7, die in april—mei 1974 onder kritisch toezicht werden gehouden, toonden (opnieuw) onomstotelijk aan, dat de A-10 als specifiek luchtsteunvliegtuig onvergelijkbaar beter voldoet dan welk ander bestaand vliegtuig ook, de A-7D inbegrepen.

In december 1974 werd besloten tot een eerste serieproductie van 52 A-10's.

Design-to-cost

Voor wij ons wijden aan de meer technische facetten van de A-10 moeten wij nog een andere bijzonderheid vermelden, die evenals „fly-before-buy” een grote invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het vliegtuig en verder direct heeft te maken met de „simplicity”-eis, die indertijd door generaal McConnell werd gesteld.

De ontwikkeling van de A-10 vond namelijk plaats met toepassing van de inmiddels ook in Nederland en in andere landen bekend geworden kostenbeheersingsmethode bij grote materieelontwikkelingsprojecten, die omstreeks 1972 bij de Amerikaanse strijdkrachten werd ingevoerd onder de naam „design-to-cost” (DTC; zie *Mil. Spect.* 145(1976)(4) 149).

Deze methode wordt gekarakteriseerd door een zeer vroegtijdig in de ontwikkelingsgang vastgestelde stuksprijs, die het nog te ontwikkelen materieel maximaal mag bereiken. Voor de A-10 werd deze „unit fly-away cost” reeds in 1970 tijdens de conceptfase met behulp van parametrische kostenanalyse vastgesteld op \$ 1,5 miljoen, uitgedrukt in zg. constante 1970-dollars. Deze prijs was gebaseerd op een aanschaffing van 600 vliegtuigen bij een afleveringsschema van 20 vliegtuigen per maand en bij toepassing van straalmotoren.

De firma Fairchild heeft van het begin af de DTC-methode nauwgezet toegepast en ook ervoor gezorgd dat alle toeleveringsbedrijven daarin grondig werden onderwezen en de methode ook werkelijk toepasten. Voorts werd bij Fairchild een afzonderlijk „design team” in het leven geroepen, dat voor elk daarvoor in aanmerking komend vliegtuigonderdeel alternatieve technische uitvoeringen ontwierp en deze vooral uit een kosten oogpunt met elkaar vergeleek. Voorts werden door dit team verschillende „afruilstudies” (trade-offs) opgesteld met afweegfactoren als: de belasting van kritische

vliegtuigonderdelen, overlevingskansen van het vliegtuig, mee te voeren munitievoorraad, idem brandstofvoorraad, gewicht van externe bewapening, kwaliteit en lengte van benodigde start- en landingsbanen, variaties in maximum-motorvermogen, enz. De werkzaamheden van het design-team hebben gedurende het gehele ontwikkelingsproces geleid tot een groot aantal kostenbesparende wijzigingen en aanpassingen van het oorspronkelijke ontwerp. Zo werden bijvoorbeeld de brandstofvoorverwarmers bij de TF-34 motoren geëlimineerd, omdat deze indertijd weliswaar door de Marine werden geëist toen deze motor moest worden ingebouwd in het Lockheed S-3A onderzeebootbestrijdingsvliegtuig, maar bij een luchtsteunvliegtuig als de A-10 zijn zij beslist niet noodzakelijk. Verder werden enkele motoronderdelen niet meer van kostbaar titanium maar van, veel goedkoper, staal gemaakt. Dat leverde slechts een minimale gewichtsvermeerdering op. Met nog enkele andere kostenbesparende modificaties gelukte het de kostprijs van de motor te verlagen met ongeveer \$ 45.000 per stuk, zonder ook maar iets te kort te doen aan de gestelde prestatie- of kwaliteitseisen. Aanzienlijke kostenbesparingen werden ook verkregen door op een soms bepaald gedurfde wijze af te wijken van wat gebruikelijk en beproefd was bij de constructie van vliegtuigromp, vleugels, staartvlakken, enz. De mogelijkheid daartoe hing natuurlijk ook wel samen met het unieke karakter van dit eerste echte luchtsteunvliegtuig, maar zonder de sterke stimulans van de design-to-cost-methodiek zou men toch nooit zover van de orthodoxe constructies hebben durven afwijken. Dan was er ook niet zo'n onsierlijk, plomp vliegtuig ontstaan, want dat was grotendeels het gevolg van het streven naar eenvoudige — dus goedkope — contouren, constante dwarsdoorsnede van de romp, minimaal aantal verschillende vleugelspanten, enkelvoudig gekromde romp-, vleugel- en staartvlakken, enz.

Nóg een reeks bezuinigingen op de produktiekosten van de A-10 werd door het design-team bereikt door nauwlettend toe te zien op de links-rechts-uitwisselbaarheid van alle componenten die daarvoor in aanmerking komen: motoren, verticale staartvlakken, vleugels, landinggestel, e.d.

Verder konden de produktiekosten belangrijk worden gedrukt door reeds de prototypen te bouwen op precies dezelfde wijze en met dezelfde werkplaatstechnieken als voor de serieproductie was voorzien. Zodoende kon naderhand de serieproductie meteen vlot worden ingezet, zonder extra verlies van tijd en geld voor het oplossen van aan-

loopp Problemen, leerkosten voor het personeel, enz. Met de genoemde en vele andere soortgelijke maatregelen kon de kostprijs van het vliegtuig inderdaad beneden het design-to-costplafond van \$ 1,5 miljoen (1970) worden gehouden. Voorwaar een uitzonderlijke prestatie, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat het hier om een geheel nieuw type vliegtuig gaat. Een fraai voorbeeld van de design-to-costmethode.

Vuurkracht

Zoals uit het voorgaande en ook wel uit de in bijgaande tabel opgenomen algemene vliegtuiggegevens blijkt, is de A-10 werkelijk een eersteling in zijn soort. Dit brengt een aantal interessante en unieke operationele en technische zaken mee, waarvan wij hier slechts een enkele wat uitvoeriger kunnen bespreken. Wij beginnen dan met de vuurmogelijkheden, want daarom gaat het bij een luchtsteunvliegtuig in de eerste plaats.

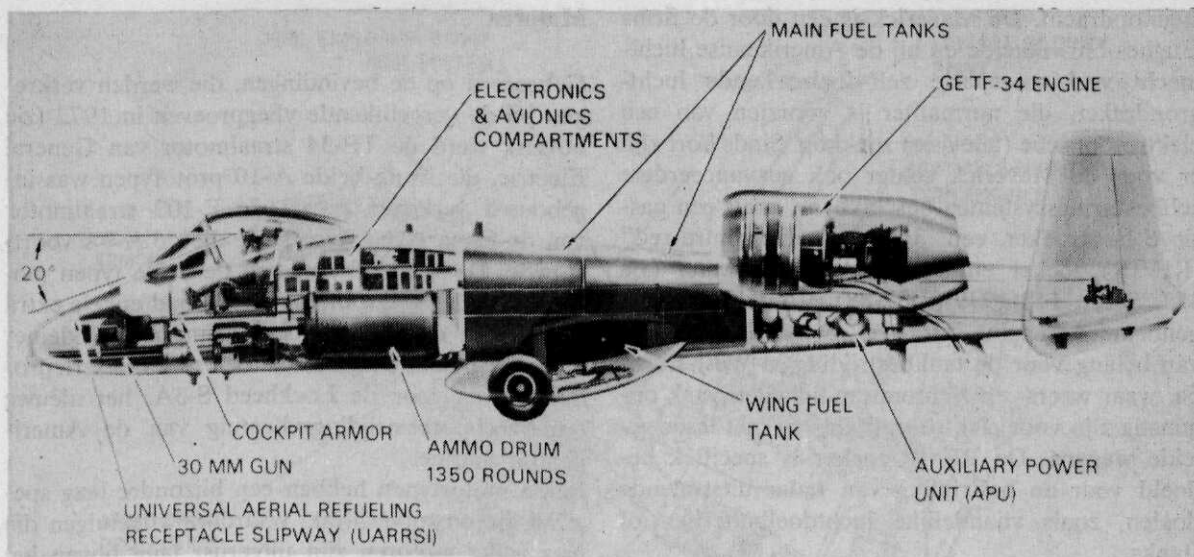
De A-10 heeft als hoofdbewapening een speciaal voor dit vliegtuig ontwikkeld 30 mm kanon met zo'n centrale functie in het geheel, dat volgens sommigen de A-10 moet worden gezien als een kanon waaromheen een vliegtuig werd gebouwd. Inderdaad neemt dit volumineuze wapen — de munitietrommel alleen is al zo groot als een Volkswagen-kever! — bijna de gehele nuttige ruimte van het vliegtuig in beslag (afb. 2). Dit kanon werd van meet af aan zo essentieel geacht dat daarvoor in juni 1973 een afzonderlijk ontwikkelingscontract van \$ 23 miljoen werd gegund aan de firma Gene-

ral Electric (nadat Philco Ford als mededinger was afgefallen). Het ruim 6 meter lange, 1800 kg wegende en volgens Gatlingprincipe geconstrueerde kanon heeft zeven in een roterende ring opgestelde 30 mm-lopen. Bij het vuren wordt per rotatie van de lopen telkens slechts één schot per loop afgevuurd. Dit is hetzelfde beproefde mechanisme van het 20 mm M-61 boordkanon, dat in verschillende Amerikaanse gevechtsvliegtuigen is gemonteerd. De vuursnelheid is in te stellen op 2100 resp. 4200 schoten per minuut. De maximaal mee te voeren hoeveelheid van 1350 schoten kan met de hoogste vuursnelheid worden verschoten in 11 vuurstoten van 2 seconden, met een minuut tussenruimte voor afkoeling van de lopen. Elke vuurstoot bevat dan 120 tot 140 patronen, die met een voor zo'n wapen exceptioneel geringe spreiding van slechts vier duizendsten het doel bedekken wanneer wordt gevuurd op de optimale schootsafstand voor tankbestrijding van 3500 voet (1066 m) bij een 30°-duikvlucht en een snelheid van 550-650 km/h. Voeg daarbij de eveneens weer speciaal voor dit wapen ontwikkelde 30 mm pantsermunitie („armor piercing incendiary”) en de extra voorzieningen om snel en accuraat te kunnen richten en gericht te blijven, dan is het te begrijpen dat bij uitgebreide schietproeven zowel Russische T-62 als Amerikaanse M-48 tanks feilloos met één vuurstoot buiten gevecht konden worden gesteld. Luitenant-generaal Slay, hoofd van de research and development afdeling van de US Air Force, verklaarde onlangs dan ook onomwonden:

We have demonstrated beyond a shadow of doubt

Enkele gegevens van het A-10 luchtsteunvliegtuig

Lengte	16,25 m (53' 4")
Hoogte	4,47 m (14' 8")
Vleugelspanwijdte	17,53 m (57' 6")
Vleugeloppervlak	45,3 m ² (488 sq ft)
Eigen gewicht, vliegklaar	10.977 kg (24,200 lbs)
Brandstof (zonder externe tanks)	4.853 kg (10,700 lbs)
Maximaal startgewicht	21.500 kg (47,400 lbs)
Maximumgewicht meegevoerde munitie (met verminderde hoeveelheid brandstof)	7.257 kg (16,000 lbs)
Benodigde startbaan (onverhard) met 2300 kg brandstof en 2300 kg munitie	640 m (2100 ft)
Benodigde startbaan (onverhard) met maximaal startgewicht	1370 m (4500 ft)
Snelheid onder operationele omstandigheden, 227 kg bommen en raketten en 750 30 mm patronen	682 km/h (368 knots)
Maximale duiksnelheid met dezelfde bewapening	843 km/h (450 knots)
Maximale patrouilleertijd („loiter time”) binnen een straal van 483 km (250 NM) met dezelfde bewapening	1:50 uur
Maximaal vliegbereik zonder bijtanken in de lucht en 93 km/h (50 knots) tegenwind	4000 km (2160 NM)
Bemanning	1 vlieger
Bewapening	1 kanon 30 mm GAU/8A 7-loops Gatling-type
Munitie	TP, HEI en API (met „uranium residu penetrator”)
Vuursnelheid	2100 of 4200 schoten per minuut
Motoren	twee General Electric TF 34-GE-100 turbofan met elk ca. 4100 kg stuwdruk

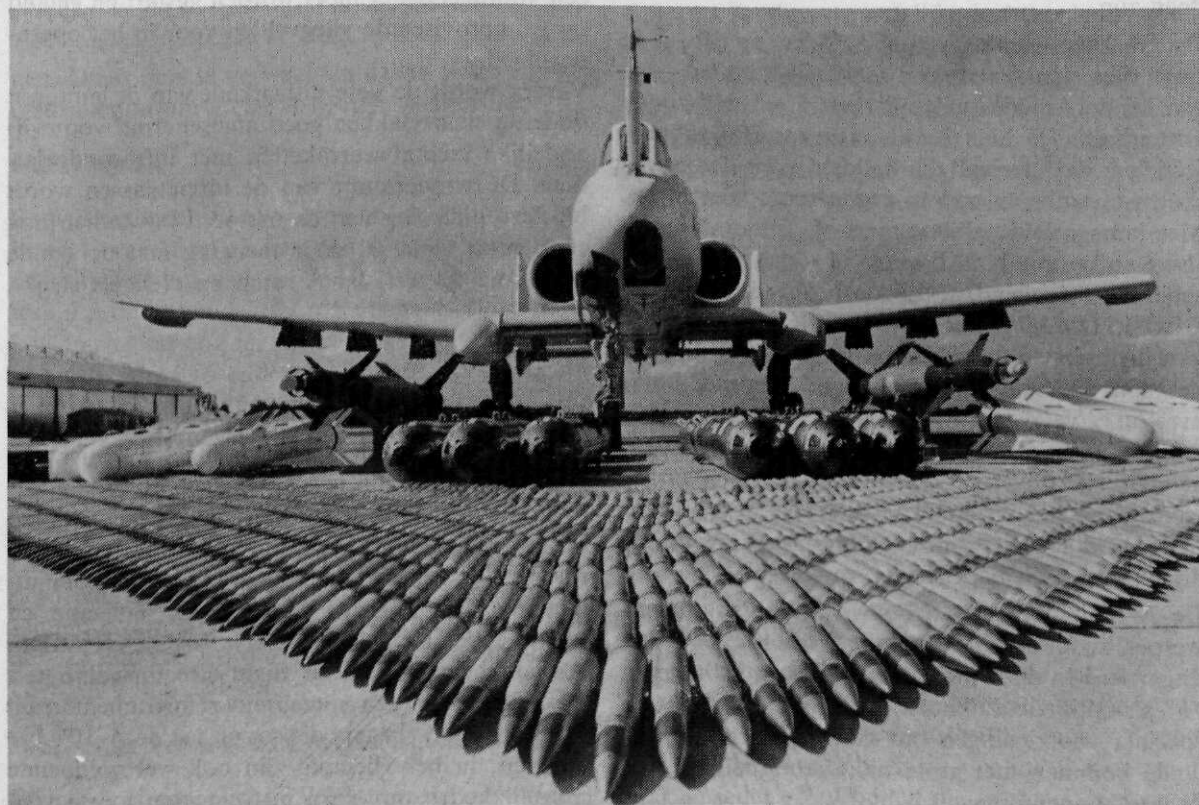

that with the GAU-8 cannon the A-10 is an extremely efficient tank killer.

Behalve aan het boordkanon ontleent de A-10 zijn grote vuurkracht verder ook nog aan een verscheidenheid van bommen en raketten, die kunnen worden meegevoerd aan elf ophangpunten onder de romp en vleugels. Afb. 3 toont een specifieke belading van het vliegtuig voor een algemene lucht-

Afb. 2 Doorzichtprofiel van het A-10 luchtsteunvliegtuig

Afb. 3 Het A-10 luchtsteunvliegtuig met op de voorgrond een karakteristieke bewapeningscombinatie (van buiten naar het midden): 2 x 2 gondels voor EOY-apparatuur, 2 x 3 elektro-optisch geleide Maverickraketten, 2 x 1 met laser geleide glijbom, 2 x 6 met laser geleide Roc-keye clusterbommen en 1350 30 mm patronen.

steunopdracht. De Maverick is een door de firma Hughes ontwikkelde en bij de Amerikaanse luchtmacht veel toegepaste zelf-doelzoekende luchtgrondraket, die normaliter is voorzien van een elektro-optische (televisie) zoekkop. Sinds kort zijn er voor de Maverick echter ook geavanceerdere zelfbesturingsystemen beschikbaar, zoals een passieve laserzoeker, een „radiofrequency/infra-red” (RF/IR) zoeker en een warmtebeeldzoeker (zie *Mil. Spect.* 148(1979)(2)87-88). Vooral de laatstgenoemde „imaging infra-red” of IIR-Maverick is van belang voor de tankbestrijding in West-Europa, waar weers- en zichtomstandigheden vaak ongunstig zijn voor elektro-optische- of met laser geleide wapens. De RF/IR-zoeker is specifiek bedoeld voor de bestrijding van radar uitstralende doelen, zoals vijandelijke lucht doelbatterijen of -tanks.

Het zelfbesturingsmechanisme van de Maverick-raket — en van de verder nog te noemen glijbommen — opent voor de A-10 de mogelijkheid van zg. „stand-off attacks”, ook wel „fire-and-forget”- of „launch-and-leave”-aanvallen genoemd. Dat komt de overlevingskansen van het vliegtuig zeker ten goede, maar in een typische situatie waarvoor luchtsteun wordt aangevraagd zullen de eigen troepen zich meestal te dicht bij de vijandelijke doelen bevinden om zo'n stand-off-aanval verantwoord te doen zijn.

De Rockeye — waarvan er midden op afb. 3 in twee rijen van zes stuks twaalf zijn te zien — is een bij de Amerikaanse Marine in gebruik zijnde clusterbom. De bom bevat ongeveer 200 subprojectielen, die speciaal zijn bedoeld voor de bestrijding van tanks en andere gepantserde voertuigen. Met laser geleide glijbommen of „smart bombs” (twee stuks op afb. 3) bestaan in soorten voor verschillende doeleinden, bijvoorbeeld de nieuwste GBU-15 (zie *Mil. Spect.* 148(1979)(1)8). Voorzien van luchtvinnen en zelfs van kleine vleugels voor de grotere afstanden, kunnen deze „slimme” bommen op grote afstand van het doel en buiten bereik van de vijandelijke luchtverdediging worden losgelaten; zij zweven of glijden dan verder onder besturing van het ingebouwde lasergeleidingssysteem naar het doel. Dit zijn dan echter weer „stand-off attacks” met alle beperkingen van dien.

De A-10 is overigens gebouwd als duikbommenwerper, zodat bombardementen in de regel worden uitgevoerd in duikvlucht met 60° als maximale en 45° als optimale duikhoek. Ook heeft het vliegtuig speciale voorzieningen om conventioneel vrijvallende bommen met grote nauwkeurigheid op het doel te kunnen brengen.

Motoren

Gebaseerd op de bevindingen, die werden verkregen bij de vergelijkende vliegproeven in 1972 (zie boven), werd de TF-34 straalmotor van General Electric, die in de beide A-10 prototypen was ingebouwd verkozen boven de F-102 straalmotor van de firma Avco Lycoming, die de A-9's voortstuwde. De verschillen tussen de beide typen motoren waren niet groot. De TF-34 had enkele extra pluspunten en hield in het algemeen een kleiner risico in, omdat deze motor toen reeds in serieproductie was voor de Lockheed S-3A, het nieuwe onderzeebootbestrijdingsvliegtuig van de Amerikaanse marine.

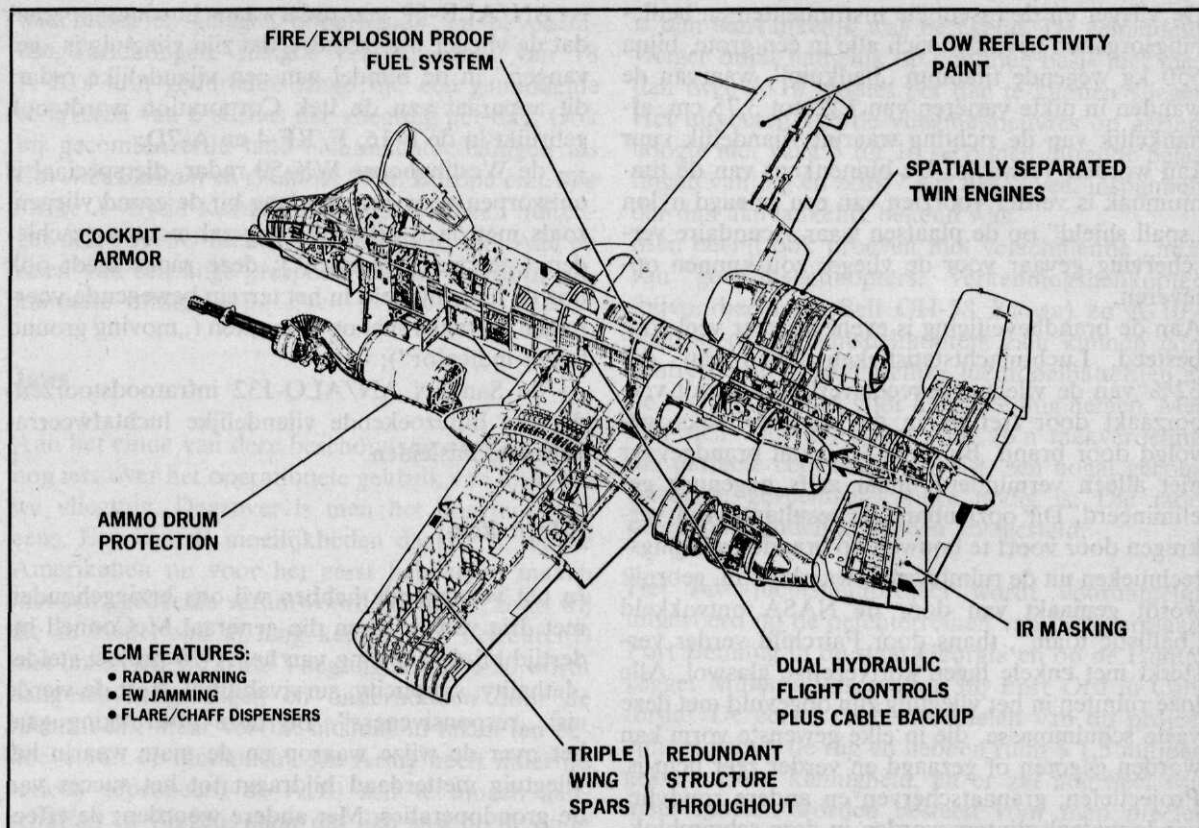
Beide motortypen hebben een bijzonder laag specifiek brandstofverbruik, waardoor vliegtuigen die met zulke motoren zijn uitgerust lang boven het operatiegebied kunnen „hangen” („loiter”) in afwachting van gevechtsoopdrachten. In een typische gevechtssituatie (zie de tabel) kan een A-10 bijna 2 uur in de lucht blijven met subsonische snelheid; een A-7 houdt het in die omstandigheden niet langer dan 11 minuten vol.

De uitzonderlijke plaatsing van de motoren hoog boven de grond, achter aan de romp heeft verschillende redenen. Er is daar minder kans dat vreemde voorwerpen in de motoren terechtkomen, vooral een voordeel als er moet worden gestart en geland op geïmproviseerde vliegvelden voor in het operatiegebied.

Verder wordt de hete uitlaatkant van de motoren door de staartvlakken goed afgeschermd voor vijandelijke luchtafweerraketten met infraroodgeleiding. De temperatuur van de uitlaatgassen wordt bij deze plaatsing van de motoren bovendien nog eens extra verlaagd door menging met de koude lucht, die tevoren langs romp en vleugels strijkt.

Instrumenten

Uit kostenoverwegingen (design-to-cost!) is de A-10 ontworpen als een „minimaal avionics aircraft”, want het zijn vooral de geavanceerde vlieginstrumenten die een modern gevechtsvliegtuig zo kostbaar maken. De A-10 is natuurlijk wel uitgerust met de gebruikelijke apparatuur voor communicatie (UHF VHF/FM) en voor navigatie en identificatie: simpele TACAN, IFF, UHF/ADF, X-band beacon, ILS en flight-director-computer. De vraag naar een uitgebreider instrumentarium is groot bij de vliegers die tot nu toe de A-10's bemannen; in het vliegtuig zijn ook wel voldoende mogelijkheden om extra instrumenten toe te voe-

Afb. 4 Speciale voorzieningen aan het A-10 luchtsteunvliegtuig om de kwetsbaarheid te verminderen

gen. Daarom is te verwachten dat te zijner tijd het instrumentarium toch zal worden aangevuld.

Onderhoud

Eenvoudig, snel uit te voeren en goedkoop onderhoud is van meet af aan een vereiste geweest bij de ontwikkeling van de A-10. Richtgetal daarbij was 9,2 onderhoudsuren per vlieg uur. Deze norm kon tot heden nog niet worden gerealiseerd, maar met gemiddeld 16 onderhoudsbeurten per vlieg uur is de A-10 al aanmerkelijk beter dan de A-7, die voor elk vlieg uur gemiddeld 26 onderhoudsuren nodig heeft. Vermeldenswaard is nog dat de verschillende vliegtuigonderdelen zodanig zijn ontworpen en bevestigd en voor onderhoudswerkzaamheden toegankelijk gemaakt, dat van alle onderdelen die bij gevechtsacties het meest waarschijnlijk worden beschadigd of vernield, 64% binnen 12 uur kan worden gerepareerd of vervangen, en 74% binnen 24 uur.

Incasseringsvermogen en overlevingskans

Bij close air support in Westeuropese omstandig-

heden moet uiteraard worden gerekend op krachtige en effectieve vijandelijke luchtverdediging, inbegrepen vijandelijke jachtvliegtuigen en gevechtshelikopters. Een groot en relatief langzaam vliegtuig als de A-10 zal het in die omstandigheden, ondanks zijn grote wendbaarheid, toch nog zwaar te verduren hebben. Het is dan ook logisch dat bij dit vliegtuig bijzonder veel aandacht is besteed aan verhoging van het incasseringsvermogen en de overlevingskans. Wij bespreken hier enkele van de speciale maatregelen die daarvoor zijn getroffen (afb. 4).

Alle besturingsmechanismen zijn dubbel uitgevoerd en daarenboven nog eens extra beveiligd door een manueel systeem, zodat zelfs bij volledig uitvallen van alle besturingshydrauliek nog veilig kan worden teruggevlogen.

De beide motoren zijn niet alleen gepantserd maar tevens zodanig ver uit elkaar geplaatst dat ook bij een voltreffer van een met infrarood geleide vijandelijke raket in één van de motoren de andere door de explosie niet kan worden beschadigd.

De grote inwendige munitietrommel van het GAU-8 kanon is beveiligd door speciale pantserplaten die ervoor zorgen dat een lucht doelgranaat, die het vliegtuig binnendringt in de richting van de trommel, in ieder geval buiten die trommel explodeert.

De vlieger en de essentiële instrumenten en bedieningsorganen bevinden zich alle in één grote, bijna 550 kg wegende titanium „badkuip”, waarvan de wanden in dikte variëren van 1,25 tot 3,75 cm, afhankelijk van de richting waaruit vijandelijk vuur kan worden verwacht. De binnenkant van de titaniumbak is verder voorzien van een gelaagd nylon „spall shield” op de plaatsen waar secundaire verscherving gevaar voor de vlieger zou kunnen opleveren.

Aan de brandbeveiliging is eveneens zeer veel zorg besteed. Luchtmachtstatistieken tonen aan, dat 62% van de vliegtuiggevechtsverliezen wordt veroorzaakt door treffers in de brandstoftanks, gevolgd door brand. Bij de A-10 is dat brandgevaar niet alleen verminderd, maar zelfs nagenoeg geëlimineerd. Dit opzienbarende resultaat werd verkregen door voort te bouwen op brandbeveiligingstechnieken uit de ruimtevaart, waarbij o.m. gebruik wordt gemaakt van door de NASA ontwikkeld „ballistic foam”, thans door Fairchild verder versterkt met enkele lagen kortvezelige glaswol. Alle loze ruimten in het vliegtuig zijn opgevuld met deze vaste schuimmassa, die in elke gewenste vorm kan worden gegoten of gezaagd en verder zeer licht is. Projectielen, granaatscherven en andere rondvliegende metaalsplinters worden in deze schuimblokken volledig gesmoord, evenals beginnende branden.

Voorts zijn de brandstoftanks ten koste van slechts 2% volumeverlies van binnen bekleed met door Fairchild ontwikkeld „reticulated foam”, waardoor een brandstoftank vrijwel niet meer kan exploderen bij inslag van een projectiel of scherp en bovendien veel beter zelfdichtend is dan zonder deze binnenbekleding.

Bij schietproeven met 23 mm HEI munitie op een volledig brandstofsysteem van de A-10 ontstonden geen secundaire explosies of branden.

Elektronische oorlogvoering

Vermindering van de kwetsbaarheid wordt bij de A-10 ook voor een belangrijk deel verkregen met behulp van bepaalde meegevoerde apparaten om de vijandelijk doelopsporing en vuurleiding te storen of althans te bemoeilijken. Welke apparaten dit uiteindelijk zullen worden, is op dit moment nog niet te zeggen omdat de desbetreffende proefnemingen nog in volle gang zijn. Enkele kanshebbers zijn:

— de AN/ALQ-131, een door de firma Westinghouse ontwikkelde stoorzender ter vervanging van de oude AN/ALQ-119 (eveneens Westinghouse);

— AN/ALR-69, een radarwaarschuwingsapparaat dat de vlieger waarschuwt, dat zijn vliegtuig is „gevangen” in de bundel van een vijandelijke radar; dit apparaat van de Itek Corporation wordt ook gebruikt in de F-16, F/RF-4 en A-7D;

— de Westinghouse WX-50 radar, die speciaal is ontworpen voor extreem laag bij de grond vliegen, zoals met de A-10 veelvuldig zal moeten geschieden („terrain avoidance”); deze radar biedt ook nog de mogelijkheid in het terrein bewegende voertuigen en tanks snel op te merken („moving ground target indicator”);

— de Sanders AN/ALQ-132 infraroodstoorzender om hittezoekende vijandelijke luchtafweerraketen te misleiden.

Effectiviteit

In het voorgaande hebben wij ons beziggehouden met drie van de eisen die generaal McConnell indertijd bij de aanvang van het A-10 project stelde: „lethality, simplicity, survivability”. Rest de vierde eis: „responsiveness”. Bij deze uitdrukking gaat het over de wijze waarop en de mate waarin het vliegtuig metterdaad bijdraagt tot het succes van de grondoperaties. Met andere woorden: de effectiviteit van het vliegtuig als vuursteunmiddel voor de landstrijdkrachten. In het begin van dit artikel hebben wij het al even erover gehad dat deze effectiviteit afhangt van diverse factoren: de hoeveelheid munitie die per sortie kan worden meegenomen; het aantal uren dat het vliegtuig achtereen in de lucht kan blijven; het afstandsbereik van het vliegtuig; het incasseringsvermogen voor vijandelijke luchtafweer; de verhouding tussen het aantal beschikbare vliegers en vliegtuigen; de snelheid waarmee het vliegtuig kan worden herbewapend en afgetankt; de eenvoud en snelheid waarmee reparaties kunnen worden uitgevoerd; de mogelijkheid met het vliegtuig te opereren van geïmproviseerde vliegvelden; en nog veel meer factoren.

De effectiviteit van de A-10 als hier bedoeld, bleek bij alle recent gehouden proefnemingen en oefeningen groter te zijn dan tevoren was berekend of verwacht. Bij de oefening *Sortie Surge*, die tot doel had vast te stellen hoeveel sorties onder extreem zware oorlogsomstandigheden maximaal kunnen worden uitgevoerd, presteerden twee A-10's het, opererend van een zg. „bare base”, in een periode van 11 uur liefst 34 gevechtssorties uit te voeren. Bij een beproeving van de Forward-operating-locationconceptie (FOL), waarbij de operationele vliegtuigen ver vooruit in het operatiegebied worden gestationeerd op grote afstand van de meer

naar achteren gelegen onderhouds- en bevoorradingsinrichtingen, slaagde een squadron van 18 A-10's erin gedurende lange tijd een gemiddelde te leveren van 6 sorties per vliegtuig per dag. Ook bij gecombineerde land-luchtmachtoefeningen als *Coronet Bantam* en *Oksboel 77* in Europa en *Cope Strike X-ray* in Korea toonde de A-10 een buitengewoon effectief luchtsteunvliegtuig te zijn. Aan de eisen van een hoge „responsiveness” wordt in ruime mate voldaan.

Jaws

Aan het einde van deze beschouwing over de A-10 nog iets over het operationele gebruik van dit nieuwe vliegtuig. Daarover is men het nog lang niet eens. Een van de moeilijkheden daarbij is, dat de Amerikanen nu voor het eerst hebben te maken met een „gedeelde verantwoordelijkheid”, zoals wij die in Nederland al lang kennen (en betreuren?) met onze Groep Lichte Vliegtuigen: de A-10 wordt aangeschaft, gevlogen en onderhouden door de luchtmacht, maar vervult uitsluitend taken ten behoeve van de landmacht. De Army heeft indertijd serieus geprobeerd de A-10 zelf te mogen aanschaffen en vliegen, maar dat liep vast op de oude „understanding” tussen de beide krijgsmachtleden, dat vastvleugelige gevechtstvliegtuigen bij de Air Force thuishoren.

Om uit dit probleem van de gedeelde verantwoordelijkheid (en enkele andere „tussen wal en schip gevallen” vraagstukken te komen, is enige tijd geleden overgegaan tot de creatie van Jaws. Dit heeft natuurlijk niets te maken met de befaamde gelijknamige haaienfilm maar staat voor „Joint attack weapons systems”, een serie samenwerkingsprojecten tussen de Amerikaanse land- en luchtmacht. Een van die projecten heeft betrekking op luchtsteun geleverd door A-10 vliegtuigen, respectievelijk door bij de landmacht ingedeelde gevechtshelikopters als de huidige AH-1S Cobra en straks de nieuwe Advanced Attack Helicopter YAH-64.

Men is nu bezig met behulp van studies en veldbeproevingen gevechtsdoctrines en -tactieken voor deze luchtsteunsamenwerking vast te stellen. Daarbij wordt ook nog rekening gehouden met de andere vuursteunmiddelen als de eigen veldartillerie en zwaardere (antitank) infanteriewapens. De problemen zijn legio en er komen al doende nog regelmatig nieuwe bij. Zo is bijvoorbeeld onlangs uit een beproeving gebleken, dat voor de A-10 een belangrijk groter aantal vliegers per vliegtuig nodig

is dan aanvankelijk was berekend. De gemiddelde vlieger blijkt namelijk op continue basis niet meer dan twee A-10 missies per dag te kunnen vliegen. Het uitvoeren van de vliegmanoeuvres op geringe hoogte met vaak 5 tot 10 seconden durende belastingen van 5 g en zelfs 7 g is fysiek veel inspannender dan aanvankelijk bekend was.

Men neemt ook proeven met verschillende „mix” van gevechtshelikopters, verkenningshelikopters (bijvoorbeeld de Bell OH-58 Kiowa) en A-10's, waarbij de gevechtshelikopters zich kunnen concentreren op de vijandelijke luchtdoelbatterijen en de A-10's de tanks voor hun rekening nemen. Men kan zich voorstellen dat voor zo'n taakverdeling, die perfecte coördinatie vereist, een nogal gecompliceerde gevechtsprocedure nodig is. Die moet proefondervindelijk worden vastgesteld.

Het Jaws-luchtsteunproject wordt voornamelijk uitgevoerd op de oefenterreinen van de legerplaats Fort Benning in de staat Georgia en op de Hunter Liggett Military Reservation bij Fort Ord in Californië. De eerste twee onderdelen van dit project zijn nu achter de rug en hebben ruim \$ 1,5 miljoen gekost. Geen kleinigheid, en er zal nog heel wat meer moeten worden besteed voor men precies weet hoe met de nieuwe A-10's op het gevechtsveld moet worden geopereerd.

Aantallen en stationering

De plannen bij de United States Air Force voorzien in de aanschaffing van totaal 733 A-10's. Daaruit moeten 5 operationele wings worden geformeerd van elk 3 squadrons à 24 A-10's. Twee wings zijn bestemd voor stationering in Europa, drie in de Verenigde Staten, een wing gaat naar de National Guard en een naar de Reserve Forces. Door financiële beperkingen is in 1977 een vertraging in het A-10 project veroorzaakt van zeker twee jaren. Dat betekende weer een onvoorziene kostenverhoging van ongeveer \$ 700 miljoen. Maar zelfs als zo'n tegenvaller zich niet nogmaals voordoet, is het toch zeer de vraag of de totale behoefte aan A-10's wel zal kunnen worden gerealiseerd, want ook in de Verenigde Staten wordt hevig op defensie bezuinigd.

De produktie bij de Fairchild-fabriek is thans goed op gang (de aandelen stijgen nog steeds!), doch met een aflevering van tien vliegtuigen per maand nog lang niet op volle toeren. Op 4 april 1978 werd de honderdste A-10 met enig feestvertoon afgeleverd en overgedragen aan de luchtmacht. Het zal

echter toch nog ten minste tot medio 1982 duren alvorens de laatste vliegtuigen zijn afgeleverd.

Literatuur

- J. Philip Geddes — USAF choice for the close air support role. *Int. Def. Rev.* (1974)(1)71.
- V. Tizio — A-10 design-to-cost. *Proc. Design-to-Cost Council Seminar*. Palo Alto, Calif. (1974).
- E. Pettes-Snider en J. S. Phillip — Effective close air support. *Aerospace Int.* (1975)(5/6)6.
- W. vom Hövel — A-10, der moderne Stuka. *Wehrtechnik* (1976)(2)32.
- G. Powell — The A-10. *Army* (1976)(3)43.
- M. Wilson — Fairchild A-10. *Flight Int.* (1976)(3)707.
- C. M. Storm van 's Gravesande — Inzet van Amerikaanse luchtmachtstrijdkrachten ter ondersteuning van grondoperaties in Zuid-Vietnam in de periode 1965-1970. *Mil. Spect.* 145(1976)(4)176.
- W. vom Hövel — Flugerprobung der A-10: handlich und kampfkraftig. *Wehrtechnik* (1976)(5)53.
- M. L. Ferguson — A-10 close air support stone. *Infantry* 66(1976)(5/6)24.
- J. F. Gulick — The A-10 does it better. *Air Force Mag.* (1976)(7)75.
- R. D. Dilger — Tank Killer Team. *Nat. Def.* (1976)(11/12) 190.
- C. A. Robinson jr. — Increasing Soviet offensive threat spurs stronger Europe air arm. *Aviation Week & Space Technol.* (1977)(8)39.
- Edit. — A-10/Helicopter tactics prove effective. *Aviation Week & Space Technol.* (1978)(2)217.
- Edit. — First A-10 squadron operational ahead of schedule despite transition difficulties. *Aviation Week & Space Technol.* (1978)(2)208.
- Fabrieksgegevens:* Fairchild Industries, Germantown, Maryland 20767; General Electric Company, Burlington, Vermont 05401; GE Aircraft Engine Group, Cincinnati, Ohio 45215.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de secretaris van de Koninklijke Vereniging (Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Ludendorff, eerherstel van een genie?

prof. dr. H. W. von der Dunk

hoogleraar in de geschiedenis van de 20e eeuw aan de RU Utrecht

Een militair-politieke biografie over Erich Ludendorff, gebaseerd op recente inzichten, is geen luxe. Ludendorff — ofschoon als chef van de staf formeel de tweede man naast Hindenburg, eerst van het 8e leger in het oosten, van augustus 1916 af van het algehele opperbevel, de befaamde Große Generalstab — was in waarheid de drijvende kracht bij de legerleiding en iedereen wist dat. De faam van Hindenburg is daarbij een van de merkwaardigste verschijnselen van mythevorming en idolatiedrang uit de moderne geschiedenis; een

Zoals bekend, worden nieuw verschenen boeken in dit tijdschrift gerecenseerd in de daartoe bestemde speciale rubriek. In een enkel geval doen zich redenen voor die het wet-tigen dat van dat redactionele beleid wordt afgeweken. Met name is dat verantwoord wanneer de recensent van mening is dat het beschouwde boek een zodanig eenzijdige kijk op het onderwerp vertegenwoordigt dat het noodzakelijk is een aantal objectiverende aanvullingen aan te dragen die het evenwicht in de oordeelsvorming der lezers kunnen herstellen. Zulks is te meer van belang wanneer het gaat om de levensbeschrijving van personen die een hoofdrol hebben gespeeld op het wereldtoneel, in het bijzonder — voor de lezers van de Militaire Spectator — hoofdpersonen uit de militaire geschiedenis.

Het verschijnen van een nieuw boek over een zo omstreden figuur als Ludendorff — uit wiens credo „Der totale Krieg” kortelings nog een ondubbelzinnige passage werd aangehaald in het februari-editoriaal — rechtvaardigt dan ook dat de bespreking daarvan geschiedt in de vorm van nevenstaand artikel, waarin een welgefundeerde weerlegging wordt gepresenteerd van het naar heldenverering riekende beeld dat van de hoofdper-son werd getekend in het boek „Tormented warrior, Ludendorff and the Supreme Com-mand”, door R. Parkinson (251 blz. Uitg. Hod-der & Stoughton, Londen, 1978. (Imp. v. Ned. Nilsson & Lamm b.v.). Prijs f 37,30.)

voorbeeld hoe iemand tot een heros kan worden gemaakt als er behoefte is aan een heros. Niet de bejaarde veldmaarschalk maar Ludendorff was de strateeg van Tannenberg en van de Mazurische meren (herfst 1914), geassisteerd door generaal-majoor Max Hoffmann, een van de bekwaamste officieren uit de Eerste Wereldoorlog.¹ Ludendorff was ook na 1916 de organisator en leider van alle militaire operaties aan het Westfront. Ludendorff bepaalde de militaire, maar ook de politieke strategie van het Grote Hoofdkwartier. Ludendorff slaagde erin de regering te Berlijn ten slotte naar het pijpen van de legerleiding te laten dansen, met andere woorden naar zijn eigen pijpen. Ludendorff was de man, die kanseliers en politici kon maken en breken. Ludendorff was in 1917/1918 de feitelijke dictator van Duitsland geworden, de beslissende figuur. Wilhelm II was tot een totaal onbeduidende wimpel aan de mast gedevalueerd; een man zonder enig zelfstandig beleid en in wezen een zuiver representatief staatshoofd, al behield hij nog de allures van een heerser. Hindenburg deed in al deze jaren van samenwerking met Ludendorff niet veel meer dan op waardige wijze alles beamen. Onverstoorbaar gaf hij zijn fiat.² Toch was hij in de ogen van de natie de held en ook in de serieuze geschiedschrijving leest men over het Dioscuren-paar of het geniale dubbelgesternte of almachtige tweespan, dat elkaar zo goed aanvulde. De verklaring daarvoor zou een aparte, niet oninteressante studie over de psychologische en politieke achtergronden van publieke beeldvorming vergen.

Twee factoren zou ik, zonder hier op zo'n studie vooruit te lopen, willen noemen: allereerst was er de Duits-Pruisische traditie sedert Blücher en Gneisenau, waarbij een vaste werkverdeling tussen bevelhebber en stafchef was ontstaan.³ De laatste

¹ Gen. M. Hoffmann — *Tannenberg wie es wirklich war*. Berlijn (1925).

² J. W. Wheeler-Bennett — *Hindenburg the wooden titan*. Londen (1936).

³ Vgl. W. Görlitz — *Der deutsche Generalstab*. Frankfurt (zj); G. Graig — *The politics of the Prussian army 1640-1945*. Oxford (1964).

werkte de plannen uit in de schaduw van de eerste, die naar buiten toe de verantwoordelijkheid droeg, het commando voerde en voor de troepen de functie van aanvoerder had. Bovendien was er in 1914 schreeuwende behoefte aan een vaderfiguur. De keizer had immers zijn krediet verspeeld; de natie voelde, dat Wilhelm een poseur was en geen oorlogsleider. In de 67-jarige Hindenburg echter herkende zij het prototype van de al uitgestorven oud-Pruisische edelman; conservatief, plichtsgetrouw, sober en rotsvast in zijn geloof aan de waarden en levensvormen van zijn wereld ten oosten van de Elbe. Een braaf soldaat met eenvoudige geest en tevens van een onverstoort flegma. Bovendien niet ambitieus en vriendelijk. Hindenburg verpersoonlijkte ook uiterlijk de trouwhartig-logge Germaanse krijgsman, zoals men die uit de sagen kende; een Wodanachtige verschijning en daarbij toch goede Pruisische middelmaat; zoals bijvoorbeeld later een Eisenhower de (zo andere) goede Amerikaanse middelmaat zou representeren. Beide aanvoerders dankten hun enorme populariteit niet aan uitzonderlijke talenten, maar aan een combinatie van natuurlijke verworteling in het nationale normbestel en ongecompliceerd doorsneeformaat, waarmee de natie zich moeiteloos kon identificeren. De barse, driftig-heerszuchtige Ludendorff heeft in zoverre tot de Hindenburgmythe bijgedragen, dat diens kalme grootvaderlijke verschijning in de praktijk een nuttige, mitigerende rol vervulde. Doch dat Ludendorff de sterke man en het brein was, nogmaals, het was vriend en vijand bekend. Het blijft opmerkelijk, dat alle verzet tegen de militaire dictatuur en ook de haat van de tegenstanders binnen en buiten Duitsland zich uitsluitend op hem concentreerden, terwijl Hindenburg zijn prestige, dat hij in hoofdzaak aan zijn stafchef te danken had, vrij ongeschonden uit de oorlog redde.

Parkinson wil nu Ludendorff zuiveren van de verguizing, waarbij de generaal uitsluitend werd gezien als de boze genius van de Duitse oorlogvoering en oorlogspolitiek of als een fanatiekeling, die op het laatst zelfs het contact met de werkelijkheid verloor. Zo immers verschijnt hij nog steeds in de niet-Duitse geschiedschrijving en het wordt tijd voor een realistisch benadering, aldus de auteur. Zijn studie past, wat dat aangaat, in de opmerkelijke belangstelling van de huidige Anglo-amerikaanse historiografie voor de Duitse geschiedenis, waarbij in Engeland wellicht ook de fair-playtraditie ten aanzien van een oude overwonnen tegenstander nog meespeelt.

Parkinson, die verschillende biografieën van mili-

tairen op zijn naam heeft staan⁴, heeft een vlot boek geschreven, maar een overtuigend eerherstel of een grondige militair-politieke studie is het niet geworden. Gedeeltelijk ligt dat aan de fragmentarische opzet, want volgens de ondertitel gaat het om Ludendorffs rol als chef van de staf. Voor het grootste deel is het boek dan ook een gedegen conventionele beschrijving van de oorlogshandelingen, waarbij Ludendorff was betrokken. Zijn politieke bemoeienissen kunnen echter niet worden genegeerd. Bovendien behandelt Parkinson nog zijn naoorlogse leven: samenwerking met Hitler, putsch van november 1923, verwijdering tussen de oudere generaal en de nazi's, en tweede huwelijk met Mathilde von Kemnitz die hem zijn antisemitische, antimacaronieke en antiklerikale waanideeën leverde.

Het boek wil dus aan de ene kant niet meer zijn dan een eerherstel van de grote militair en pretendeert aan de andere kant toch feitelijk de gehele Ludendorff te presenteren, hoewel zijn politieke activiteiten en vooral zijn steeds monomaner wordende ideeën na 1918 zeer onbevredigend aan bod komen. Men kan nu eenmaal de militair niet scheiden van de politicus. Hier ligt het kernprobleem, dat Parkinson niet heeft gezien. Over de structuur van het Rijk, de relatie tussen politieke en militaire leiding geen woord.⁵ Noch over het hele denkklimaat, waardoor de jonge briljante officier werd gevormd. Formeel was de strikte scheiding tussen militaire en politieke aangelegenheden sedert Moltke een dogma in legerkringen. Dat wil zeggen: met politiek behoort een officier zich niet in te laten. Hij moest het militaire apparaat onderhouden en uitbreiden opdat het, als de politici het sein gaven, in werking kon treden. Achter die onthoudingsleer school minder het besef van eigen politiek onvermogen dan wel een zekere minachting voor het politieke bedrijf in het tijdperk van parlementarisme, partijen en groeiende massa-invloed.⁶ Politici waren er, volgens Pruisische soldatentraditie, om het leger een zo gunstig mogelijke constellatie voor de uitoefening van zijn bedrijf te bezorgen. Want dat de oorlog bij de existentie van een sterke staat behoorde, was een natuurwet. De politieke leiding had dus te zorgen voor het optimale arrangement

⁴ Over Clausewitz, Blücher, Koetoesow en Auchinleck.

⁵ Vgl. Craig (3) en Görlitz (3). Voorts: G. Ritter — *Staatskunst und Kriegshandwerk* (3 dln). München (1960). Van groot belang voor de structuur van het keizerrijk: E. Kehr — *Der Primat der Innenpolitik* (ed. H.-U. Wehler). Berlijn (1970). Algemeen ook: S. E. Finer — *The man on horseback*. Londen (1972).

⁶ Vgl. W. Hubatsch — *Hindenburg und der Staat*. Göttingen (1966).

als die natuurwet in werking trad, maar dat hield vanzelf in, dat juist de legerleiding zich een oordeel meende te kunnen veroorloven over dit arrangement. Haar vergaande onafhankelijkheid van de Rijksdag en ook van de Rijksregering — doordat zij als vanouds direct onder de keizer, als „Oberster Kriegsherr”, ressorteerde — bemoeilijkte elk kabinet de greep op het militaire apparaat. Nog afgezien van de hoge status die een officier genoot, ook in de ogen van de civiele politici. In 1914/18 werden de consequenties van deze verhouding duidelijk.⁷ Niet regering, Rijksdag en partijen waren voor Wilhelm bepalend, maar — volgens oud-Pruisisch devies — het leger als de onwrikbare basis van zijn kroon, hoe anachronistisch dit ook in de hoog-geïndustrialiseerde samenleving was. Wat echter de legerleiding dacht en wilde was wet, nu Duitslands lot geheel in handen lag van „het zwaard”, zoals men dat toen graag formuleerde.

Dat betekende dat de legerleiding, door de zwakke keizer gedekt, de politici te Berlijn als instrumenten kon behandelen. Toen de totale overwinning steeds twijfelachtiger werd, werd het taak van deze instrumenten de gunstigst mogelijke vrede te bewerkstelligen. Wat echter die minimale vredesvoorwaarden waren, dát maakte bovenal de legerleiding uit; waarbij vanzelf de algemene militairstrategische gezichtspunten domineerden: Duitsland moest een sterke uitgangspunt hebben bij een toekomstig conflict, waarmee vanzelfsprekend werd gerekend.

Op zich zelf waren dat allermint specifiek Duitse eigenaardigheden. Dat militairen in strategische categorieën denken en hun concepties laten bepalen door een toekomstig conflict is hun taak. En dat vooral in een oorlog hun concepties en berekeningen voor de politici van groot belang zijn, dat deze zelfs in menig opzicht afhankelijk zijn van de berekeningen der militairen, is ook al een triviale constatering. Waarop het dan aankomt is, of de politieke leiding zich uitsluitend door de militair-technische en strategische aspecten laat beïnvloeden bij haar koers en in hoeverre zij de zuiver politieke daarnaast laat meetellen of ten slotte laat domineren. In dit opzicht kon een Duitse regering in 1914-1918 veel te weinig tegenspel geven, omdat Rijksdag en partijen niet formeel de dienst uitmaakten en in de ogen van het conservatieve en nog steeds zeer machtige establishment van groot-

agrariërs en groot-industriëlen eerder een bijwagen vormden.⁸ Dat betekent allermint een generale apologie voor de politici. Er is, tijdens de oorlog zelf al, de nodige kritiek gekomen op het zwakke tegenspel dat zij gaven en theoretisch waren er stellig mogelijkheden om de steeds groeiende heerschappij van de legerleiding aan banden te leggen. Maar waarom het nu hier gaat: Ludendorff heeft alle mogelijkheden benut die heerschappij te versterken en hij kon dat, gezien het constitutionele vacuüm dat was ontstaan, en natuurlijk gezien het nationalisme en militarisme, die het late keizerlijke Duitsland karakteriseerden.⁹ Men kan dat op zich zelf natuurlijk juist Ludendorff niet verwijten. Eerder dient de kritiek te worden gedeponereerd bij zijn tegenspelers die zich lieten intimideren, en bovenal bij de jammerlijke Wilhelm. Het bewijst alleen Ludendorffs dominerende energie. Traditie en bestel waren echter in hoge mate een geschikte voedingsbodem voor die expansie van de militaire invloed en, wat belangrijker is: die expansie bleek funest.

Dit alles komt in Parkinsons oppervlakkige benadering echter niet uit de verf. Ludendorff was geen politicus en wilde dat nooit zijn. Als hij zich met de politiek inliet, deed hij dat noodgedwongen en uitsluitend in zijn hoedanigheid van militair, stelt de auteur. Het lijkt zo, alsof de generaal naast zijn gigantische militaire taak nog gedeeltelijk het werk der politici moest opknappen. Het bedenkelijke was echter juist, dat hij uit puur militair gezichtspunt vergaande politieke beslissingen kon doordrijven, zoals de weigering zich duidelijk over de toekomst van België uit te spreken waardoor alle vredesonderhandelingen bij voorbaat moesten mislukken. Niet dat Parkinson dit bestrijdt. Wat hij echter veel te weinig laat uitkomen is, dat Ludendorff met name in 1918 regelmatig elke realistische politiek — dat wil zeggen een politiek waarbij de Duitse regering haar annexatie-eisen liet vallen — boycotte door een verkeerde voorstelling van de militaire krachtsverhoudingen.

Parkinson identificeert zich verregaand met zijn held, o.a. door regelmatig uit diens memoires¹⁰ of andere aantekeningen te citeren. Zonder kritisch commentaar. Daaruit moet dan blijken dat Ludendorff de situatie realistisch taxeerde. Daargelaten, dat de memoires in de winter 1918/19 in ongelooft-

⁷ Van fundamenteel belang ofschoon niet onweersproken: F. Fischer — *Griff nach der Weltmacht*. Dusseldorp (1961). Ook: K.-H. Janssen — *Macht und Verblendung, Kriegszielpolitik der deutschen Bundesstaaten*. Göttingen (1963).

⁸ G. D. Feldman — *Army, industry and labour in Germany 1914-1918*. Princeton (1966).

⁹ K.-H. Janssen — *Der Kanzler unter dem General*. Göttingen (1967).

¹⁰ E. Ludendorff — *Meine Kriegserinnerungen* (2 dln.) (1919).

lijk tempo en onder de onmiddellijke indruk van de catastrofe in Zweedse ballingschap zijn neergeschreven en allerm minst een objectieve bron vormen, verzuimt de schrijver de discrepantie te laten uitkomen tussen Ludendorffs eigenlijke taxatie en de voorstelling die hij aan de regering doorgaf, om haar te stijven in haar onderhandelings-eisen. Hier is bepaald sprake van twee tongen. Om geen defaitisme te laten ontstaan, om de „Heimat” tot volharding aan te zetten, meende Ludendorff dat men de ernst van de situatie niet moest onthullen, ook niet altijd tegenover de verantwoordelijke politici. Of had hij zelf die ernst niet door? Hetgeen dan toch een falen van zijn oordeelsvermogen en nu *zuiver als militair* impliceert.

Met name van de catastrofale zomer- en herfstmaanden 1918 geeft Parkinson een hoogst onvolledig beeld. Juist het schommelende oordeel ten aanzien van de militaire situatie in september en oktober bleek rampzalig. Men leze in dit verband de scherpe kritiek van Prins Max von Baden, die op zich zelf een bewonderaar van Ludendorff was.¹¹ Toen de generaal tussen 29 september en 3 oktober een catastrofe aan het front vreesde, eiste hij van de regering hals over kop onderhandelingen; iets waartegen Berlijn zich om begrijpelijke redenen, na de voorafgaande politiek van ondoorzichtigheid tegenover de Entente, probeerde te verzetten omdat Duitsland daarmee zijn bankroet op voorhand onthulde. Tevergeefs. Toen Ludendorff tijdens een topberaad op 17 oktober de situatie echter weer iets minder somber beoordeelde, drong hij aan op een krachtiger houding en schoof de verantwoordelijkheid voor de groeiende paniekstemming af op de politici.¹² Dat tekent zijn instelling: de politici zijn er, zolang het oorlog is, om het leger de moeilijkheden uit de weg te ruimen en zijn afgang te verhinderen. Zij behoren zich met hun vredeseisen telkens aan te passen aan de militaire situatie. Het was een uitgesproken rechtlijnig denken in termen van geweld, dat ervan uitging dat de vijandelijke politici zich in hun eisen en concepties zouden laten leiden door de krachtsverhouding van infanterie en geschut, net als een vijandelijke generaal.

Dat komt echter bij Parkinson allerm minst naar voren. Bij een nieuwe conflictsituatie tussen het opperbevel en de regering ontstaan naar aanleiding van de derde harde nota van Wilson van 23 oktober, die tot het ontslag van Ludendorff leidde, merkt hij op (blz. 182): „The Government had

finally deserted the army”; een voorbeeld hoezeer hij zich hier met zijn held vereenzelvigd.

Het blijkt echter op tal van plaatsen. De politieke voorstellingen, de aanvankelijk uiterst verregaande annexatieverlangens waren geen echt extremisme, lezen wij: Ludendorff was ervan overtuigd dat Duitsland voor zijn defensie en om andere redenen die uitbreiding nodig had (blz. 117/118)! Een extremist is dan blijkbaar iemand, die zijn eigen eisen overdreven vindt. Hinderlijker wordt die onkritische identificatie, wanneer Parkinson Ludendorffs interne tegenstanders beschrijft: socialisten, spartakisten, links-democraten vooral. Dan vallen Ludendorffiaanse termen als „mob” en giftige hetze, en wij krijgen te horen hoe de gevierde heros van gisteren door het vulgus wordt verguisd. Het zijn de overbekende en allerm minst opwekkende scènes, waarbij de mensen zich van hun laagste kant laten zien.

Maar was Ludendorff zo toevallig de grote zondebok? Waren die haat en woede niet de natuurlijke reactie op een star beleid, waarbij honderdduizenden waren gesneuveld of verminkt, ter wille van parolen als eer van het vaderland of van het leger en ter wille van doelstellingen, die al lang als onhaalbaar hadden kunnen worden doorzien? Door hier uitsluitend sentimenteel-impressionistische tafferelen van schoffering, vlucht en ballingschap te schilderen, schept de schrijver een valse belichting.

Dat brengt mij op een laatste punt — om van kleinigheden te zwijgen — namelijk Ludendorff als militair; het centrale thema toch van Parkinsons boek. Dat we met een geweldig organisator te maken hebben, met een briljant strateeg in menig opzicht, een groot exponent van het alom bewonderde en gevreesde, hoog opgevoerde militair-technische vakmanschap van de Pruisische school en tevens met een bezeten ijzeren werker, een sterke, zij het uiterst onaangename, arrogante en bruuske persoonlijkheid, het is onbetwist. Ludendorff behoort hoe dan ook tot de bekwaamste en belangrijkste militairen van deze eeuw. Maar alvorens, zoals Parkinson doet, hem op één lijn te stellen met een Napoleon, Marlborough, Moltke . . . , kortom met geniale legeraanvoerders die nieuwe methoden introduceerden en daardoor overwonnen, moet men toch nader de vraag naar het nieuwe of geniale in Ludendorffs strategie stellen. Wanneer hij bij Tannenberg en bij de Mazurische meren inderdaad dank zij een superieure schitterende strategie won, dan staat daar tegenover dat hij in het westen ten slotte faalde. En wanneer men, met Ludendorff zelf en Parkinson, daarvoor o.a. de overmacht van de Entente verantwoordelijk stelt,

¹¹ Prinz Max von Baden — *Erinnerungen und Dokumente* (ed. G. Mann/A. Burckhardt). Stuttgart (1968)398 e.v.

¹² Zie ¹¹, blz. 424 e.v.

dan luidt de conclusie dat Ludendorff die overmacht kennelijk lange tijd niet voldoende in zijn beleid verdisconteerde en dat hij, integendeel, tot die noodlottige overschatting van de Duitse offensieve mogelijkheden kwam die een tijdige vrede in de weg stond.

Feit blijft, dat zijn grote doorbraken uiteindelijk allemaal mislukten. Voor nieuwe wapens, tank, vliegtuig en hun mogelijkheden bijvoorbeeld, had hij geen oog. Hij dacht als militair conventioneel en zocht zijn heil in het moordende frontale offensief — net als zijn tegenstanders. Een echte vernieuwer op dit gebied is hij niet geweest. Hing dat samen juist met de hoog gespecialiseerde vakopleiding, de grote traditie van het officierscorps, de strenge kastegeest, die talenten slechts een kans gaf voor zover zij zich aanpasten, maar de waarlijk originelen uitstootte, zoals elke kaste die een grote traditie kent? Kán een origineel talent in een periode, waarin het leger op non-actief staat en zich slechts met theoretische oefeningen en de uitwerking van theoretische veldslagen bezighoudt zoals in de periode 1871-1914, eigenlijk wel opkomen?

De Eerste Wereldoorlog was een geheel nieuwe oorlog door zijn massaliteit; de introductie van geschut van ongekende vernietigingskracht; de mobilisatie van het achterland; de inzet van de gehele nationale economie, waardoor in sommige landen het staatsapparaat sterk uitgroeide en er een einde kwam aan het laissez-faireliberalisme; doordat de betrokkenheid van de gehele bevolking tevens tot nieuwe vormen van massapsychologische en propagandistische oorlogvoering leidde. Het was de eerste moderne massaoorlog en hij werd aan vrijwel alle fronten gevoerd door oude tot zeer oude generaals. Het was een oorlog van algehele overweldiging. Ludendorff behoorde als vijftiger nog tot de jongeren onder de hoogste bevelhebbers. Het werd een oorlog die op ongekende wijze, én psychologisch én economisch én politiek én militair-technisch, uit de hand liep. Veel meer dan de tweede, waarop men allerwegen, dank zij de ervaringen van de eerste, was ingesteld en die uit militair en strategisch oogpunt veel intelligenter en inventiever werd gevoerd. Vooral ook aan Duitse zijde, waar de introductie van de „Blitz” — snelle verrassende doorstoten met behulp van tanks en de overweldigende inzet van de luchtmacht — aan de strijd een mobiel en efficiënt karakter verleende. Wat bij de Eerste Wereldoorlog daarentegen opvalt, is de moordende inefficiëntie, het fantasieloze frontale erop los rammen, de doctrine van de uitputtingslag. In feite een brevet van onvermogen. Daarvoor zijn wel verklaringen te geven. Allereerst juist die

onvoorbereidheid op wat er in werkelijkheid gebeurde. Voorts het gebrek aan ervaring om op deze schaal en met miljoenenlegers te opereren. Het was net of alle energie en al het inventieve vermogen bij de militairen werden opgebruikt door deze organisatieproblemen, waarvoor zij onvoldoende waren getraind. Er komt echter nog iets bij: de rol van de publieke opinie, de betrokkenheid van het achterland, de invloed van politieke partijen, pers en allerlei pressiegroepen. Dat was in het semi-parlementaire keizerrijk niet anders dan in de westerse democratieën; al waren de kanalen waarlangs deze krachten zich uitten, ietwat anders.¹³ Dat betekende echter een permanente druk op regeringen en legerleiders, ter wille van de moraal nederlagen te verdoezelen en terugtochten te vermijden. Het hele nationalistische klimaat werkte, in Duitsland nog meer dan elders, een ethos in de hand waarbij elke terugtocht als smadelijk gold. Offensieve oorlogvoering was het grote parool en stellig was dit niet alleen door militaire en strategische maar op de achtergrond ook door massapsychologische factoren bepaald. De Europese mogendheden waren bovendien in het voorafgaande tijdperk van koloniale oorlogen gewend geraakt aan overwinningen en aan de glorieuze offensieve oorlog. Dat alles leidde ertoe dat terreinverlies als riskanter gold dan verlies van mensenlevens. Het laatste werd aanvankelijk ook nog omgeven door een waas van nationalistische heroïek en offervaardigheid, al scheurde dat waas in de loopgraven en de massaslachtingen in Vlaanderen en Noord-Frankrijk snel aan flarden.

Kan men Ludendorffs militaire beleid beschrijven en beoordelen zonder deze factoren? Men kan zeggen dat er in 1914-1918 door een samenloop van omvattende processen een discrepantie was ontstaan tussen de realiteit van de oorlog en de training en geprepareerdheid (technisch zowel als psychisch) van de militairen, als gevolg waarvan een geniale vernieuwer niet aan bod kon komen: de militairen hadden hun handen vol om die discrepantie te overbruggen. Men kan zeggen dat Ludendorff, ondanks zijn traditionalistische scholing en vorming, de problemen te lijf ging zoals weinigen onder zijn collega's, maar ook hij kon de magische cirkel niet doorbreken. Ook hij was produkt van dat ethos waarbij elke terugtocht smadelijk en de dood op het slagveld heroïsch is. En bovenal van een ethos waarbij een generaal altijd gelijk heeft, zeker tegenover een burger. Dat starre verbeten vasthouden aan bepaalde voorstellingen en doctri-

¹³ Zie 8.

nes onderscheidt hem nu juist van zijn grote voorgangers, zoals een Moltke. Die had dan ook nog niet het gewicht van een dermate heilige traditie te dragen als zijn nakomelingen.

Voor zover Ludendorff een vernieuwer was, was hij het echter als organisator van de krachten van de nationale economie en als propagandist van de totale oorlog. Ook dat is niet gering, maar het ligt wel op een ander vlak.

Interessant blijft natuurlijk ook zijn politieke visie. Ludendorff is een schoolvoorbeeld van de fanatieke nationalist, die het falen van zijn berekeningen en verwachtingen slechts kan begrijpen door in duistere conspiraties te geloven. Zijn krampachtig zelfbewustzijn liet geen andere mogelijkheid toe. Dat begon al toen zijn grote voorjaarsoffensief van 1918 vastliep. De moraal van de troepen deugt niet, is zijn verklaring; zij worden besmet door pacifistische of bolsjewistische bacillen! Dit geloof in de wil en in psychische factoren heeft, zoals bekend, juist in het militaire denken na de eeuwwis-

seling een grote rol gespeeld.¹⁴ Bij Hitler vindt het in de laatste fase van de oorlog 1939-45 een zeer duidelijk vervolg.¹⁵ Het was een tegenwicht tegen de deterministische en collectivistische theorieën, die in diezelfde periode populair waren geworden en die, merkwaardig genoeg vooral in sociaal-darwinistische versie, dikwijls juist weer de militaire theorieën beïnvloedden; een tegenwicht tegen opvattingen in eigen huis.

Het ontstaan van deze concepties bij Ludendorff, de wisselwerking tussen een militaristisch-nationalistische traditie en zijn ambitieuze, van vreugdeloze energie barstende natuur, de wisselwerking tussen idee en realiteit en zijn verwerking van oorlog en catastrofe, beter: zijn pertinente onwil tot verwerking, en zijn vlucht in conspiratieve theorieën... het blijven kwesties die een grondige en omvattende Ludendorff-studie interessant maken.

¹⁴ Vgl. o.a. H. L. Wesseling — *Soldaat en krijger*. Assen (1969).

¹⁵ Zie: J. Fest — *Hitler*. Frankfurt (1973)984 e.v. Ook: J. P. Stern — *Hitler, the Führer and the people*. Londen (1976).

De Tsjechoslowaakse geschiedenis van 1918 tot en met 1939

H. Toorenvliet

publicist

Tijdens de beginfase van de Eerste Wereldoorlog dachten de geallieerden nog niet aan een algehele ontbinding van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie. Deze gedachte ontstond pas in 1916 en werd door het optreden van professor Masarijk en van dr. Benesj ten zeerste gestimuleerd. Masarijk, die eind 1914 Oostenrijk wist te ontvluchten, koos voornamelijk Rusland en de Verenigde Staten tot zijn werkterrein, terwijl Benesj uit Parijs opereerde. In hun strijd voor de oprichting van een onafhankelijk Tsjechoslowakije werden deze twee Tsjechen later krachtig gesteund door de Slowaakse generaal Stefanik. Het was dit militante drietal, dat tegen het einde van 1918 in Praag de dankbaarheid van het grootste gedeelte van de Tsjechoslowaakse bevolking in ontvangst mocht nemen. Hun pad was niet over rozen gegaan, want een vergelijking met bijvoorbeeld Polen ging zeker niet op. De Polen konden op hun langdurige onafhankelijkheid in het verleden teruggrijpen. De tragedies van de drie Poolse delingen waren alom bekend, terwijl de Poolse opstanden vooral in Frankrijk grote beroering wekten. Polen kon in 1918 gewoon terugkomen, maar aan het voor het eerst ontstaan van de Tsjechoslowaakse republiek moest Europa toch wel even wennen.

Erst de strijdkrachten, daarna de natie

De gebeurtenissen van de eerste twee oorlogsjaren hadden Masarijk en Benesj duidelijk gemaakt, dat alleen met mooie woorden geen nieuwe staat kon worden gesticht. Daarom werd in 1916 een begin gemaakt met de oprichting van Tsjechische strijdkrachten. In Rusland werden de eerste eenheden samengesteld. Daar leverde de recruitering geen moeilijkheden op, want zeer vele Tsjechische (en spoedig daarna ook Slowaakse) emigranten meldden zich aan, terwijl vele duizenden krijgsgevangenen maar al te graag van wapenrok verwisselden. De belangrijke Oostenrijkse denkfout, Slaven met Slaven te willen bestrijden, eiste een duidelijke tol. In juli 1917 boekten Tsjechische troepen hun eer-

ste successen aan het front en enkele maanden later kon een compleet Tsjechisch legerkorps worden ingezet.

Nog voor de jaarwisseling 1917-1918 namen ook in Frankrijk Tsjechische eenheden actief aan de strijd deel, en in Italië werd eveneens een begin gemaakt met de opleiding van Tsjechische troepen. Hun politieke leiders konden tevreden zijn: aan drie geallieerde fronten konden nu Tsjechische troepen worden ingezet; strijdkrachten van een nog niet bestaande mogendheid waren actief bij de geallieerde zaak betrokken.

Het voorspel

Het door Masarijk en Benesj in 1915 opgerichte Tsjechische comité van actie werd in 1916 vervangen door de Nationale Raad van de Tsjechische landen. Het was deze in Parijs gevestigde Raad, die het idee en de plannen voor de verwezenlijking van een eigen strijdmacht tot uitvoering bracht.

Nog voor het einde van 1917, en als gevolg van de oktoberrevolutie, vond het overbrengen van enkele Tsjechische eenheden naar het Franse front plaats. Op 31 januari 1918 sloten de Tsjechen met de Russen een neutraliteitsvereenkomst, waarna Masarijk op 7 februari verklaarde dat alle Tsjechische troepen op Russisch grondgebied als onderdelen van de Tsjechische strijdmacht in Frankrijk dienen te worden beschouwd. Kort na deze afkondiging vertrokken opnieuw voor het Franse front bestemde Tsjechische troepen. In mei, dus nauwelijks drie maanden later, stonden in de Sovjet-Unie nog 45.000 man van het Tsjechische Legioen gereed om naar Frankrijk af te reizen.

Te Pittsburg in de Verenigde Staten had Masarijk op 1 mei 1918 een voor de toekomst bedoelde verklaring afgelegd: het nieuwe Tsjechoslowakije zou een democratische republiek worden met een zeer ver doorgevoerde autonomie voor Slowakije. Van dat moment af werd algemeen in plaats van Tsjechisch het woord Tsjechoslowaaks gebezigd.

In juli 1918 erkende de Franse regering de Nationale Raad in Parijs als de voorlopige Tsjechoslowaakse regering. Generaal Jan Sirovy werd op 28 augustus 1918 tot opperbevelhebber van de Tsjechoslowaakse strijdmacht in de Sovjet-Unie benoemd. Van medio september af werd tot diep in Azië de befaamde Siberische spoorweg door Sirovy's troepen beveiligd; voor het oostelijke gedeelte daarvan waren het Japanse troepen, die zich van deze taak kweten.

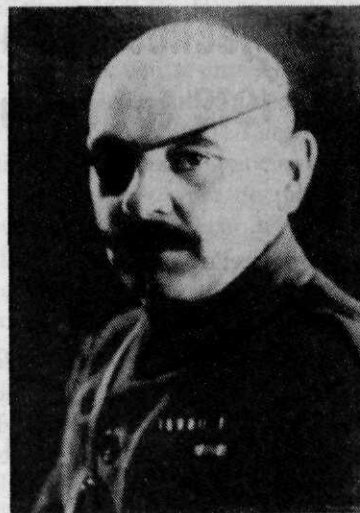
In de zomer van 1918 was de totale sterkte van de Tsjechoslowaakse strijdmacht tot 120.000 man opgelopen.

Inmiddels had op haar beurt de Engelse regering op 9 augustus de Nationale Raad eveneens als de voorlopige regering erkend. De eerste officiële Tsjechoslowaakse regering werd op 14 oktober 1918 opgericht met Masarijk als president; Benesj werd premier en minister van buitenlandse zaken, en generaal Stefanik werd minister van oorlog. Op 30 oktober verzochten de Slowaken om aansluiting en later ondernamen de Roethenen dezelfde stap.

Het consolideren van de macht

Het einde van 1918 gaf de ineenstorting van de Centralen te zien, met de ondertekening van de wapenstilstandsvoorwaarden door de Duitsers in Compiègne op 11 november als climax. De nieuwe machthebbers in Praag hadden vrijwel geen moeite de teugels van de Oostenrijkers over te nemen om-

Bewaking van de Siberische spoorweg; zelfs in de felste koude deden de Tsjechoslowaakse wachtposten hun plicht

Generaal Jan Sirovy, opperbevelhebber van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten in de Sovjet-Unie (1918/19) en premier in Praag (1938)

dat zij de totale nederlaag aanvaardden; de overneming van de Hongaren in Slowakije en Roethenië vertoonde echter tamelijk veel stroefheid. Uiterst vlug waren de eerste Tsjechoslowaakse militaire eenheden zowel uit Frankrijk als uit Italië in hun nieuwe vaderland aangekomen, maar het gros van Sirovy's troepen zou nog geruime tijd de weg naar huis geblokkeerd zien. Noodgedwongen werden zij in Siberië nog actief betrokken bij de confrontatie tussen Wit en Rood; voor een korte periode namen zij aan de zijde van de Witte troepen — onder opperbevel van admiraal Koltsjak — deel aan de nagenoeg kansloze pogingen de bolsjewistische opmars te stuiten. De weg naar Wladiwostok was uiterst lang en eerst tegen het einde van 1919 kwamen de eerste eenheden van deze Tsjechoslowaakse strijdmacht in die havenstad aan. Uiteindelijk zouden zij met Amerikaanse troepenschepen de thuisreis aanvaarden. Bij het afslaan van de invasie in Slowakije van de roedgardisten van de Hongaarse Radenrepubliek van Bela Kun in mei 1919, werden zij node gemist. De laatste Hongaarse druk verdween pas geheel na de bezetting van Boedapest op 4 augustus door de Roemenen, waardoor tevens een einde was gekomen aan Kuns bewind.

Vanzelfsprekend zijn de Tsjechoslowaken betrokken geweest bij de onderhandelingen die resulteerden in de vrede van Versailles met Duitsland (28 juni 1919), de vrede met Oostenrijk van Saint-Germain (10 september 1919) en de vrede van Trianon met Hongarije (4 juni 1920). Het door de Tsjechoslowaken voor de Hongaarse

inval betaalde leergeld leverde spoedig resultaat op. Praag sloot zich maar al te graag aan bij de — onder zachte dwang van Frankrijk in de periode van augustus 1920 tot juni 1921 tot stand gekomen — „Kleine Entente”, met Roemenië en Joegoslavië als partners. Al tijdens de herfst van 1921 bewees deze politieke en militaire samenwerking haar doeltreffendheid bij de — overigens mislukte — poging van Otto von Habsburg zich alsnog van de Hongaarse kroon meester te maken.

De nieuwe constitutie werd op 24 februari 1921 afgekondigd. De wetgevende macht berustte bij de Nationale Vergadering; daarvan maakten deel uit de 300, direct gekozen, leden van het Huis van Afgevaardigden en de 150 leden van de Senaat. De presidentskeuze diende te geschieden in de verenigde vergadering van de 450 leden van de Nationale Vergadering. De president werd gekozen voor een periode van zeven jaar; hij kreeg de bevoegdheid de ministers te benoemen en te ontslaan. Vanzelfsprekend werd het in oktober 1918 aan Masarijk officieus verstrekte mandaat bij de eerste presidentsverkiezing officieel geprolongeerd.

De nieuwe staat wist spoedig zijn levensvatbaarheid te bewijzen en in Praag werden de tegenstrijdige belangen zelden of nooit uit het oog verloren: de zware industrie in het Tsjechische gedeelte en de dominerend agrarische gaardheid in Slowakije en Roethenië. De succesvolle geldsanering van 1923 had met talrijke veelbelovende aspecten aan de realisatie van deze zienswijze aanzienlijk bijgedragen.

In dit verband dienen enkele feiten stellig te worden genoemd en wel in de eerste plaats de aanwezigheid in dit land van de wereldbekende Skoda automobielen- en wapenfabriek bij Pilsen en in de tweede plaats de Bata schoeiselfabrieken, waarvan de naam in de jaren '20 in geheel Europa een begrip werd. Verder stonden de Tsjechoslowaken onder meer bekend als fabrikanten van uitnemende textiel; voor de Tweede Wereldoorlog konden de door deze industrie vervaardigde stoffen de Engelse kwaliteit vrijwel evenaren, doch zij waren aanzienlijk goedkoper.

Tevens waren de Tsjechoslowaakse politici niet alleen in staat gebleken, de relaties met de geallieerde landen uitstekend te bestendigen, maar zij hadden tevens weten te bereiken dat de verhouding met de vroegere vijanden, zoals de Duitsers, en in het bijzonder die met de Oostenrijkers, binnen de kortst mogelijke tijd aanzienlijk verbeterde.

Toch was het niet meer dan logisch, dat Praag zich militair aan Frankrijk bond: op 24 januari 1924 werd het Frans-Tsjechoslowaakse bondgenoot-

schap ondertekend. Voor de veiligheid van Tsjechoslowakije was echter nog een ander verdrag van groot belang.

Het verdrag van Locarno

Op Duits initiatief vonden in de periode tussen 5 en 16 oktober 1925 in Locarno internationale onderhandelingen plaats. De voornaamste belanghebbenden waren België, Duitsland, Engeland, Frankrijk en Italië en — het is spijtig het zo te moeten formuleren — als belanghebbenden van het tweede plan moeten Polen en Tsjechoslowakije worden genoemd. Het uit deze onderhandelingen voortgekomen verdrag van Locarno werd op 16 oktober ondertekend en daarmee was de door Duitsland gewenste afzwakking van het verdrag van Versailles een feit. De Belgische grenzen bijvoorbeeld werden door iedereen gegarandeerd, maar zowel voor de Duits-Poolse als voor de Duits-Tsjechoslowaakse grens werden restricties gemaakt. Men meende in de toekomst moeilijkheden te voorzien en daarom werd voor deze grenzen de arbitragemogelijkheid ingesteld; geweld werd inderdaad uitgesloten, maar bij eventuele geschillen over grenscorrecties zou arbitrage onder garantie van Frankrijk dienen plaats te vinden. Wél zou echter, voor het geval Duitsland Polen en/of Tsjechoslowakije zou aanvallen, zelfs Italië verplicht zijn deze landen bij te staan. Tevens zouden in een dergelijk geval de Polen en de Tsjechoslowaken elkaar militair moeten ondersteunen.

In de eerste tijd na deze overeenkomst zouden de internationale politici maar al te graag „de geest van Locarno” als iets uitermate positiefs aanhalen; in het begin van de jaren '30 was vooral in Duitsland deze „geest” al lang ter ziele. Van diplomatiek standpunt gezien was het verdrag van Locarno een uiterst gecompliceerd werkstuk, maar juist daarom miste het de gebruikelijke machtspolitiek als (onmisbare) basis.

Voor de eerstvolgende tien jaren zou derhalve de veiligheid van Tsjechoslowakije alleen maar worden gedekt door het militaire bondgenootschap met Frankrijk en door de „Kleine Entente”-overeenkomst.

In dit verband is verder nog vermeldenswaard, dat in de periode tussen de beide wereldoorlogen Praag en Londen nooit een militair verdrag sloten en dat — ondanks Locarno — de betrekkingen tussen Praag en Warschau nooit beter dan matig zijn geweest. Voor dat laatste was ongetwijfeld de verdeling van het gebied van Teschen in 1919 de doorslaggevende factor.

De Tsjechoslowaakse achilleshiel

De bevolking van Tsjechoslowakije was uit acht verschillende groepen samengesteld. In 1919 werd als totaal van de bevolking 13 miljoen opgegeven; daarna gaf de bevolkingsaanwas nooit indrukwekkende cijfers te zien. Aangezien de volkstelling van 1931 zeer degelijk was georganiseerd, kunnen de daardoor verkregen percentages zeker als betrouwbaar worden aangenomen.

Voor hen die Tsjechoslowakije als zodanig hadden geambieerd — dus voor de Tsjechen, de Slowaken en de Roethenen — werd totaal 69,1% geregistreerd. Voor de minderheden — dus voor de Duitsers, Hongaren, Israëlieten en Polen — kwamen respectievelijk 23,4, 5,6, 1,3 en 0,6% uit de bus. De belangrijkste minderheid, de Duitse, hield zich in de eerste jaren vrij rustig, maar nadat de Sudeten-Duitsers zich hecht durfden organiseren was het hek van de dam. Vooral taalproblemen en onderwijszaken waren geliefde onderwerpen voor bijna uitzichtsloze discussies. Het dient Praag te worden nagegeven dat er talrijke en aanzienlijke concessies werden gedaan. Het percentage aan Duitse dienstplichtigen was meestal hoger dan 20%, maar nooit waren de Duitsers tevreden met het aantal van de uit hun rijen voortkomende reserveofficieren. Het Duitse ageren zou permanent worden en het behoeft nauwelijks enig betoog dat na de Berlijnse machtsovername door Hitler (30 januari 1933) Praag op zekere dag voor onoplosbare problemen zou worden gesteld. Jammer genoeg zou dan worden bewaarheid, dat voor Tsjechoslowakije het bezit van het Sudetenland tevens het bezit van een permanente achilleshiel inhield.

Even afdoende beschermd

Men denke echter niet dat het voortbestaan van Tsjechoslowakije als onafhankelijke staat altijd aan een zijden draad heeft gehangen. Niet alle inwoners van Duitsland bleefden zonder meer gevangen door de nooit aflatende fluittonen van het Berlijnse orkest; het was een kleine groep maar deze bestond inderdaad. In feite waren er van iedere vier dienstplichtigen in Tsjechoslowakije, conform Praagse maatstaven, ten minste drie geheel betrouwbaar.

Het met goede wapens uitgeruste Tsjechoslowaakse leger was voortreffelijk georganiseerd en beschikte over de modernste technische apparatuur; het werd door experts — kort voor München nog — als een van de allerbeste van de kleinere strijdkrachten in Europa beschouwd.

Zelfs was er nog even een korte periode van rust en van vertrouwen in de toekomst, veroorzaakt door de gebeurtenissen van 1935. In dat jaar besloten de regeringen van Frankrijk en de Sovjet-Unie het idee van de vroegere Frans-Russische alliantie nieuw leven in te blazen; de Frans-Russische overeenkomst voor wederzijdse bijstand werd op 2 mei door Stalin en Laval in Moskou ondertekend. Slechts veertien dagen later, namelijk op 16 mei, kwam een gelijkwaardig verdrag tussen Praag en Moskou tot stand. Daarbij lieten de Russen duidelijk aantekenen, dat militaire hulp door hen slechts dan zou worden verleend als de Fransen eveneens hun verplichtingen zouden nakomen. De Tsjechoslowaken lieten er geen gras over groeien, want al op 30 mei vertrok een militaire delegatie naar Moskou; de leiding berustte in handen van de opperbevelhebber van de luchtmacht, generaal Tajfr. In augustus bracht een Russische militaire missie een tegenbezoek aan Praag, geleid door niemand minder dan de bekende generaal Sjaposjnikov die later als maarschalk twee keer de functie van chef staf van het Rode Leger zou vervullen.

Het was de grote verdienste van Benesj, die de grijze vader des vaderlands Masarijk in 1935 als president had opgevolgd, dat hij op koele maar kundige wijze de bestaande vraagstukken durfde onderkennen. Zo nodig pakte hij de problemen energiek aan, en zijn oplossingen kregen meestal bijval.

Dat Praag tegen het einde van 1935 even van gevoelens als rust en veiligheid durfde genieten, was stellig niet verwonderlijk.

In 1936 ondernamen de Duitsers nog een poging Tsjechoslowakije te isoleren. Deze actie werd verre van subtiel gebracht. De door de Duitsers voorgestelde totale neutraliteit in geval van een Duits conflict met Frankrijk, dat eventueel door het sluiten van een niet-aanvalsverdrag zou kunnen worden geaccentueerd, bood de machthebbers in Praag geen enkel aantrekkelijk vooruitzicht. Een neutraliteitspositie zou toen voor Tsjechoslowakije de ondergang alleen maar hebben kunnen bespoedigen. Voor Benesj bleef slechts één ding als een paal boven water staan en wel dat het zonder de hulp van Russische strijdkrachten bij een onverhoopt militair conflict met de onafhankelijkheid van zijn land zou zijn gedaan. In 1937 werden de militaire banden met de Russen nog aanzienlijk verstevigd. De leden van de Russische militaire missie die toen het land opnieuw bezocht werden in de gelegenheid gesteld de Tsjechoslowaakse ver-

dedigingsgordel in ogeschouw te nemen. De Russen staken hun bewondering over de vakkundige vervaardiging daarvan — de Tsjechische technici hadden de bij de aanleg van de Franse Maginotlinie gemaakte fouten goed weten te vermijden — beslist niet onder stoelen of banken. Deze waardering verschafte de leden van de generale staf in Praag weer de hoog nodige impulsen om de toekomst nu met iets meer vertrouwen tegemoet te zien.

In het begin van 1938 werd vooral door kolonel Moravetsj, hoofd van de Tsjechoslowaakse inlichtingendienst (in deze periode een van de best geïnformeerde in Europa), veel werk verzet om ook in zijn sector de samenwerking met de Russen te kunnen uitbreiden.

Verzwakking strategische positie

Als gevolg van de „Anschluß” van Oostenrijk bij Duitsland op 12 maart 1938, was de toch al lange Duits-Tsjechoslowaakse grens nog langer geworden. Aangezien de verdedigingsvoorbereidingen langs de voormalige grens met Oostenrijk altijd al veel minder waren geweest, waren de defensieve mogelijkheden voor Tsjechoslowakije aanmerkelijk verslechterd.

Op 11 maart, toen iedereen wist dat de Duitse troepen binnen enkele uren Oostenrijk zouden binnentrekken, had Mastny, de actieve Tsjechoslowaakse gezant in Berlijn, nog een kort onderhoud met maarschalk Göring. Op zijn joviale manier deelde deze Mastny mede dat Praag de Oostenrijkse kwestie niet te ernstig diende te nemen: het was niets anders dan een Duitse familieaangelegenheid die nu eindelijk eens werd opgelost, terwijl er voor Praag niets zou veranderen. Tevens sprak hij nog de hoop uit dat de betrekkingen tussen Praag en Berlijn zich in gunstige zin zouden mogen ontwikkelen.

Op de dag van de bezetting sprak Mastny met von Neurath — deze had op 4 februari daaraan voorafgaande zijn functie van minister van buitenlandse zaken aan Von Ribbentrop moeten overdragen en bekleedde nu de post van „voorzitter van de geheime kabinetsraad”. En von Neurath geneerde zich niet ervoor, Mastny's aandacht te vestigen op de arbitragemogelijkheid die het verdrag van Locarno Tsjechoslowakije bood. Vanzelfsprekend werd Praag prompt van deze zienswijze op de hoogte gesteld. Op 31 maart deelde von Ribbentrop de gezant mee dat Berlijn geen haast zou betrachten inzake de geschilpunten met Tsjechoslowakije, maar hij verklaarde tevens dat de positie

van de Sudeten-Duitsers radicaal diende te worden gewijzigd.

Langzamerhand ging zich het Praagse gevoel van onbehagen wijzigen in wantrouwen, want het door de Duitsers beoogde politieke isolement van Tsjechoslowakije doemde steeds duidelijker op. De enige Tsjechoslowaakse grens, waar nog vriendschap heerste, was die heel korte met Roemenië; de steeds in troebel water vissende Hongaren voelden hun kansen stijgen, en de in de Tsjechoslowaakse kwestie zo kortzichtig agerende Polen keken opnieuw begerig naar het gebied van Teschen.

De laatste en nutteloze reddingspogingen

De regering in Praag stelde de leider van de Sudeten-Duitsers, Henlein, voor het bestaande minderheidsinstituut geheel ten gunste van zijn bevolkingsgroep te herzien. Dat werd botweg afgewezen en op 24 april kondigde Henlein de „Acht punten” van Karlsbad af; het voornaamste punt hield volledige autonomie binnen het Tsjechoslowaakse staatsverband in. Voor Praag was deze eis toen nog onaanvaardbaar.

De te volgen tactiek, zoals die door Hitler en von Ribbentrop voor Henlein werd uitgestippeld, was uiterst simpel: steeds dusdanig overvragen, dat het Praag bij voorbaat onmogelijk zou zijn de gestelde eisen te aanvaarden. Deze instructies werden naar de letter uitgevoerd. Duidelijk bleek, dat de Berlijnse voorkeur uitging naar een militaire ingreep. De Duitse bedoelingen werden in Praag geheel doorzien. Benesj achtte het nu wel wenselijk, zich op de bepalingen van het Frans-Tsjechoslowaakse bondgenootschap te beroepen. Generaal Krejtsji, de chef van de generale staf, kreeg van hem dan ook opdracht, op de kortst mogelijke termijn Frans-Tsjechoslowaakse militaire besprekingen op gang te brengen. De generaal richtte het verzoek aan zijn Franse collega generaal Gamelin, maar het uitblijven van een direct Frans antwoord deed in Praag sombere vermoedens de kop opsteken. Toen pas dagen nadien het, overigens zeer hoffelijk gestelde, antwoord van Gamelin Praag bereikte werden deze voorgevoelens geheel bewaarheid. De weigering, die met de woorden „de Franse regering acht het ogenblik voor militaire besprekingen nog niet opportuun” was omschreven, werd voor de Tsjechoslowaken een onverteerbare pil.

Voor de wolven

Het Franse „neen” betekende zonder meer dat Tsjechoslowakije voor de wolven werd geworpen.

Zonder Parijs zou Londen evenmin iets ondernemen, waardoor tevens — en dat was voor Praag het ergste — Moskou tot inactiviteit werd gedoemd. Een en ander verliep geheel overeenkomstig de wensen van de Duitse machthebbers en Berlijn was van de feiten maar al te goed op de hoogte.

In de tweede helft van mei 1938 gonsde het in Praag van de geruchten over Duitse troepenconcentraties in de nabijheid van de Tsjechoslowaakse grenzen. Toen deze geruchten inderdaad op waarheid bleken te berusten, meende Praag dat uitstel van een gedeeltelijke mobilisatie niet meer verantwoord was. In deze periode worstelde Praag eveneens met het probleem van de reeds lang daarvoor uitgeschreven gemeenteraadsverkiezingen en deze zouden in de ontstane precare situatie wel eens uit de hand kunnen lopen.

Op 20 mei werd een gedeeltelijke mobilisatie afgekondigd; eerst was het voornemen vijf lichtingen op te roepen, maar op het laatste ogenblik werd besloten met één lichting te volstaan. Tevens werd een landverdedigingsraad in het leven geroepen. In ieder geval was de Tsjechoslowaakse legerleiding nu in staat de grensversterkingen royaler te bemannen. Alhoewel een en ander tot een minimum beperkt was, verliep alles feilloos, maar Berlijn spuwde vuur en vlam: hoe was het mogelijk dat Praag zó kon handelen, en dat nog wel zonder enige aanleiding! . . .

Eind juli vertrok Lord Runciman als onofficieel maar wel neutraal bemiddelaar naar Praag. Hij speelde onder meer met de gedachte het Sudetengebied een soort van kantonstatus naar Zwitsers model te verlenen; vanzelfsprekend vielen ook zijn voorstellen in Berlijn niet in goede aarde.

Iedereen, die in het Europa van toen ook maar even iets met politiek en/of diplomatie te maken had, verwachtte eind juli het uitbreken van de oorlog. De enige vraag die nog open bleef, was wanneer dat zou gebeuren. Maar de oorlog bleef uit; Berlijn betrachtte inderdaad geen haast. De tegen Praag en in het bijzonder tegen Benesj persoonlijk gerichte Duitse perscampagne verflauwde ook in augustus niet, maar nam voor zover dat nog mogelijk was zelfs in boosaardigheid toe.

Boedapest en Warschau tonen hun gretigheid

Tegen het einde van augustus 1938 vonden in de wateren bij Kiel uitgebreide manoeuvres plaats van de Kriegsmarine. De Hongaarse rijksregent admiraal Horthy mocht deze evenementen in gezelschap van zijn premier Imredy en zijn minister van bui-

Dr. Eduard Benesj,
tweemaal president
(1935/38 en 1945/48)

tenlandse zaken van Kanya bijwonen. Ondanks het tegenstribbelen van zijn ministers besloot hij toen definitief op de Duitse kaart te zetten en in verband met de te verwachten zetten op het Europese schaakbord beloofde hij de Duitsers een volledige Hongaarse inzet.

Ook de Polen, die in de Tsjechoslowaakse kwestie duidelijk blijk gaven van slecht inzicht, lieten zich door de Duitsers maar al te gemakkelijk ophitsen. Deze periode benutte de Duitse generale staf om de plannen voor de inval in Tsjechoslowakije geheel af te ronden; 28 september zou de eerste dag van actie zijn.

Inmiddels werden de nieuwe voorstellen van de Tsjechoslowaakse premier Hodzja — deze gingen zeer ver maar werden, voor zij werden ingediend, eerst nog door Benesj zelf in het voordeel van de Sudeten-Duitsers bijgeschaafd — als onaanvaardbaar van tafel geveegd. Zelfs toen Benesj zich op 7 september vrijwel geheel akkoord verklaarde met de inhoud van de „Acht punten” van Karlsbad, bleef het Berlijnse antwoord: neen.

Nauwelijks een week later ontstonden in het Sudetengebied ernstige rellen. Gewapende Sudeten-Duitsers vielen politiecorpsen en dergelijke aan en

maakten zich schuldig aan vernielingen en brandstichtingen. Over en weer vielen doden, waarna Praag het standrecht afkondigde; orde en rust werden hersteld en daarna ook gehandhaafd, maar uiteraard leende de Duitse pers zich opnieuw voor de grofst mogelijke riooljournalistiek.

Chamberlains inspanningen

Tot tweemaal toe bleek de bejaarde, grijze premier bereid Duitsland te bezoeken. Op 15 september onderhield hij zich met Hitler in Berchtesgaden en die eerste gesprekken ontmoedigden Chamberlain nog niet geheel. Bij zijn tweede bezoek aan Duitsland onderhandelde hij met Hitler in Godesberg. Daar kon Chamberlain eigenlijk alleen maar constateren, dat de eisen van enkele dagen eerder nu waren uitgegroeid tot nieuwe, die bovendien nog zeer scherp waren gesteld. Diep teleurgesteld keerde Chamberlain op 23 september naar Londen terug. Het enige positieve wat hij uit Duitsland meebracht, was zijn indruk over de spontane toejuichingen van de Duitse bevolking aan zijn adres: dat wees beslist niet op een verlangen naar oorlog en deze tendens was ook de Duitse machthebbers niet ontgaan.

Na ruggespraak met Parijs deed hij de nieuwe Duitse eisen toekomen aan Jan Masarijk, de Tsjechoslowaakse ambassadeur in Londen. Al op 25 september kon deze hem het antwoord van Praag meedelen: bij inwilliging van de Duitse eisen zou het zo zorgvuldig opgebouwde verdedigingssysteem vrijwel geheel in Duitse handen vallen, terwijl tevens moest worden toegestaan dat Duitse troepen tot diep in Tsjechoslowakije zouden kunnen doordringen; derhalve wees Praag de Duitse eisen als onaanvaardbaar af.

Alhoewel Hodzja's kabinet niet afrad, besloot Benesj op 23 september Hodzja zelf te vervangen door generaal Sirovy. Diens verdiensten als opperbevelhebber van de Tsjechoslowaakse strijdmacht in Siberië waren nog lang niet vergeten en zijn naam had in het gehele land een goede klank.

Weliswaar met tegenzin werd op 26 september in Parijs de gedeeltelijke mobilisatie afgekondigd. Ook talrijke eenheden van de Royal Navy ontplooiden ongekende activiteit. Toch besloot Hitler op 27 september tot oorlog; hij wist maar al te goed dat het Westen — en Engeland in het bijzonder — met zijn oorlogsvoorbereidingen ver achterliep. Bovendien stonden de Polen te trappelen van ongeduld om het gebied van Teschen binnen te trekken. Zij lieten zich daarvan slechts weerhouden

door de druk die Moskou en Parijs op hen uitoefenden.

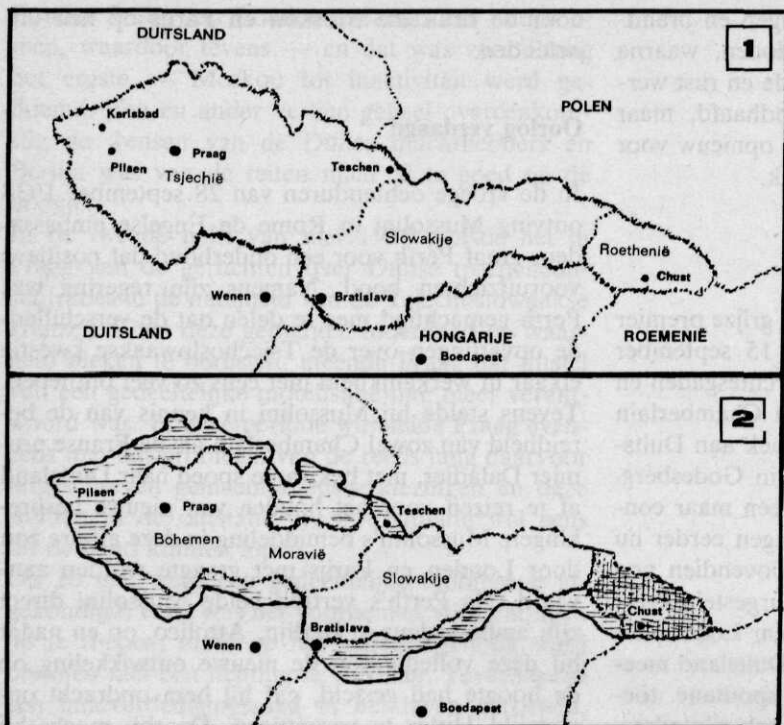
Oorlog verdaagd

In de vroege ochtenduren van 28 september 1938 ontving Mussolini in Rome de Engelse ambassadeur graaf Perth voor een onderhoud dat positieve vooruitzichten bood. Namens zijn regering was Perth gemachtigd mee te delen dat de verschillende opvattingen over de Tsjechoslowaakse kwestie elkaar in werkelijkheid niet eens zo veel ontliepen. Tevens stelde hij Mussolini in kennis van de bereidheid van zowel Chamberlain als de Franse premier Daladier, met bekwame spoed naar Duitsland af te reizen voor het houden van nieuwe besprekingen. Mussolini's bemiddeling in deze affaire zou door Londen en Parijs met graagte worden aanvaard. Na Perth's vertrek belde Mussolini direct zijn ambassadeur in Berlijn, Attolico, op en nadat hij deze volledig van de nieuwe ontwikkeling op de hoogte had gesteld, gaf hij hem opdracht onverwijld Hitler te verwittigen. Daarbij mocht hij meedelen dat Italië vanzelfsprekend achter Duitsland stond, maar dat de Duce het op hoge prijs zou stellen als Hitler het grootmoedige aanbod zou willen accepteren.

In Berlijn begaf Attolico zich in ijltempo naar de rijkskanselarij in de zekerheid dat hij daar op dat ogenblik alle Duitse prominenten zou aantreffen. Hij wist direct tot Hitler door te dringen en deed opening van zaken. Terwijl diplomaten en hoge militairen in- en uitliepen, vond op hoog niveau een kort beraad plaats.

Hitler en von Ribbentrop, beiden voorstanders van militair ingrijpen, wisten slechts ternauwernood hun teleurstelling te verbergen. Het was waarschijnlijk aan Göring te danken dat Hitler toch overstag ging: de luchtmaarschalk merkte namelijk op, dat het zonder meer waanzin was een oorlog te forceren wanneer het beoogde doel zónder wapengeweld binnen handbereik lag.

München werd als conferentieoord door de Duitsers geprefereerd en met deze keuze verklaarden alle belanghebbenden zich akkoord. Op de ochtend van 29 september arriveerden Chamberlain en Daladier; Mussolini en zijn minster van buitenlandse zaken Ciano waren al iets eerder in München aangekomen. Nu zou over het lot van Tsjechoslowakije worden beslist, zonder dat van dat land ook maar één vertegenwoordiger werd geraadpleegd. Toch duurden de discussies nog vrij lang, want pas tegen het begin van de kleine uur-tjes gingen Chamberlain en Daladier door de knie-

Het ongeschonden Tsjechoslowakije vóór „München” (1) en de gevolgen van de overeenkomst van München (2): eerst de kolossale en fatale gebiedsoverdracht aan Duitsland, daarna de afstand van het Teschen-gebied aan Polen (7 oktober 1938), gevolgd door het aan Hongarije afstaan van zuidelijk Slowakije en het zuidwesten van Roethenië ingevolge de arbitrage van Wenen (6 november 1938). Na de ineenstorting van de Tsjechoslowaakse federatie in maart 1939 lijden de Hongaren geheel Roethenië in; tevens wist Boedapest zo te manipuleren dat de Slowaakse oostgrens nog enigszins naar het westen werd verlegd

en. Vrijwel het totale Duitse eisenpakket, dat door Italiaans toedoen enigszins was gematigd, werd ingewilligd.

Toch waren Chamberlain en Daladier ervan overtuigd juist te hebben gehandeld. Nog steeds geloofden zij in Duitse toezeggingen. Hitler had immers meermalen openlijk verklaard dat de Duitse regering na het oplossen van deze kwestie geen territoriale aanspraken meer had. Ook de Duitse uitspraak over de onwil van het Derde Rijk op het eigen erf Tsjechen te moeten huisvesten, bleek opgeld te hebben gedaan. Tevens zouden de nieuwe Tsjechoslowaakse grenzen — die overigens onmogelijk en zelfs grotesk uitvielen en daardoor absoluut onverdedigbaar waren — toch ook nog door de regeringen van de vier confererende landen worden gegarandeerd.

Inderdaad vond de ondertekening van het aanvullende document over de grensgaranties eveneens op 30 september in München plaats. Maar het waren alleen Chamberlain en Daladier, die hun handtekening plaatsten; Hitler deed de plechtige belofte dat Mussolini en hij zelf ook zouden tekenen, en wel onmiddellijk nadat de nog hangende Tsjechoslowaakse geschillen met Polen en met Hongarije zouden zijn beslecht. Deze handtekeningen zouden echter nooit worden gezet. Opnieuw had Hitler in alles zijn zin doorgedreven, maar tevreden was hij niet. De Tsjechoslowaakse kwestie was geïnterna-

tionaliseerd, en dat was iets wat hij vóór alles had willen voorkomen.

Woedend was hij over de houding van de inwoners van München. Deze mensen hadden aan hun vredeswil uiting gegeven, want zelfs bij het kleinste glimpje dat zij van Chamberlain of Daladier meenden te ontwaren schreeuwden zij zich uit geestdrift de kelen schor. Volgens het „bruine handboek” was dat een zwaar vergrijp.

Na zijn terugkeer in Frankrijk werd Daladier als een triomfator toegejuicht. Ook Chamberlains thuiskomst werd uitbundig gevierd. Dolgelukkig toonde de Britse premier het document waarop de handtekeningen prijken van de Duitse rijkskanselier en van hem zelf. Heel even werd geloofd, dat dit papier de vrede zou betekenen voor ten minste één generatie.

Wel heel erg schril stak de sfeer in Praag daarbij af. Zelfs op straat lieten velen hun tranen de vrije loop en talrijke soldaten sloegen — zwaar gedesillusioneerd als zij waren — de kolven van hun geweren tegen de lantaarnpalen aan splinters. Toen de Tsjechoslowaakse minister van buitenlandse zaken, de alom gerespecteerde dr. Krofta, de gezanten van Engeland, Frankrijk en Italië bij zich ontbood om hen namens zijn regering mee te delen dat zijn land de voorwaarden van de overeenkomst van München aanvaardde, was hij al volledig gebroken.

Nog geen 24 weken . . .

Wat er nog van Tsjechoslowakije restte, kreeg geen rust want de gebeurtenissen bleven elkaar in een wervelend tempo opvolgen. Berlijn had al op 1 oktober verklaard dat het aanblijven van Benesj als president onaanvaardbaar was. Op 5 oktober trad hij inderdaad af, en op 22 oktober verliet hij het land. Op de valreep, namelijk op 4 oktober, had hij generaal Sirovy opgedragen de samenstelling van zijn regeringsploeg zodanig te wijzigen dat de leden van de nieuwe equipe voor Berlijn acceptabel zouden zijn: in plaats van dr. Krofta werd de Duitsgezinde Chwalkowsky minister van buitenlandse zaken.

Tsjechoslowakije werd nu een federatieve republiek, want de regering Sirovy ging akkoord met de autonomie voor Slowakije en Roethenië. Onaangener was echter, dat de lokale machthebbers in de hoofdsteden Bratislava en Chust van deze deelstaten te onbesuisd van start gingen; vooral de handelingen van de regeerders in Chust kostten Praag handen vol geld en na korte tijd dienden ook de Slowaken financieel te worden gesteund.

Hoewel alleen Praag buitenlandse politiek kon bedrijven, gingen toch al op 19 oktober de Slowaakse minister-president mgr. Tiso en zijn minister van binnenlandse zaken Durcansky naar Berlijn, waar zij von Ribbentrop in kennis stelden van het Slowaakse verlangen naar onafhankelijkheid. Die mogelijkheid hadden de Duitsers nog niet overwogen, maar nu werd het een van de redenen waarom Hitler nog vóór november 1938 besloot de rest van Tsjechoslowakije zo spoedig mogelijk te liquideren. De legerleiding werd van de beslissing op de hoogte gesteld; de Duitse militaire top was voorstander van deze Slowaakse onafhankelijkheid, want bij een mogelijke liquidatie van Tsjechoslowakije zou Hongarije Roethenië wel toegewezen krijgen, met als gevolg een gemeenschappelijke Pools-Hongaarse grens die dan in militaire ogen al lang genoeg was.

In tegenstelling tot de kwestie met Polen over Teschen, die reeds een week na München was opgelost, kostte de regeling van de nieuwe grens met Hongarije veel meer moeite. Eind oktober 1938 besloten Praag en Boedapest zich te onderwerpen aan een Duits-Italiaanse arbitrage, die op 6 november in Wenen zou plaatsvinden. Tot grote ontsteltenis van Chwalkowsky verkregen de Hongaren een veel te groot gedeelte van zuidelijk Slowakije, maar desondanks bleef Praag nog hoop koesteren

op een enigszins leefbare toekomst. Het moet Chwalkowsky worden nagegeven, dat hij talrijke pogingen ondernam de Duitsers tot een iets mildere houding te bewegen. Berlijn kende echter slechts één antwoord: vergeleken tussen voor en na München vertoont de houding van de Tsjechoslowaakse regering nauwelijks enig verschil.

Ook de verkiezing van de befaamde jurist professor Hacha tot president (30 november) en de vervanging op 16 december van premier Sirovy door de boerenleider Beran brachten geen verandering in de door Berlijn kunstmatig slecht gehouden betrekkingen. Chwalkowsky's bezoek aan Berlijn, eind januari 1939, deed zelfs hem de schellen van de ogen vallen: von Ribbentrop deelde hem botweg mee dat, als de betrekkingen van Praag met Berlijn niet snel verbeterden, de toekomst er voor Tsjechoslowakije niet rooskleurig uitzag.

Verder bleef de omvang van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten, die volgens Praag in verband met orde en rust in het binnenland noodzakelijk was, een doorn in Duitse ogen. Toch kon de Tsjechoslowaakse strijdmacht, aangevoerd door iets meer dan 10.000 officieren en ook nog vrij behoorlijk bewapend, geen serieuze bedreiging voor de Wehrmacht meer vormen. Praag deed echter alsnog een poging ook in deze aangelegenheid de Duitsers tegemoet te komen: de troepensplitsing. Men beoogde een legerorganisatie, waarna de samenstelling zou bestaan uit zuiver Tsjechische en uit zuiver Slowaakse eenheden. Maar aangezien de Duitsers sinds december 1938 alles in het werk stelden de tweespalt tussen Tsjechen en Slowaken te vergroten, zou ook deze troepensplitsing de belangen van Praag nog dieper ondermijnen.

Eind februari 1939 vertoonde de financiering van Bratislava weer aanzienlijke gaten en als gewoonlijk rekenden de Slowaken weer op de gebruikelijke hulp van Praag. De regering wilde wel dat iets daartegenover zou worden gesteld: een positievere opstelling ten opzichte van de Tsjechoslowaakse federatie. Er ontstond grote onenigheid en de betrekkingen verslechterden met de dag. Op 10 maart zag Praag zich genoodzaakt in te grijpen. Inderdaad volledig Tsjechische eenheden bezetten Bratislava en enkele andere Slowaakse garnizoenen, waarbij de leden van de extremistische Hlinka-garde zoveel mogelijk werden ontwapend. Praag dwong het ontslag af van onder meer mgr. Tiso en Durcansky, en professor Hacha benoemde de gematigde Sidor tot Slowaaks minister-president.

Met ingang van 11 maart gold voor de Duitse pers het voorschrift dat alleen nog maar mocht worden

geschreven over een Tsjechische, maar niet meer over een Tsjechoslowaakse regering in Praag. Op 13 maart liet de Duitse regering Hongarije weten dat het, met ingang van een nog nader door Berlijn aan te geven datum, Roethenië zou mogen bezetten. Eveneens op 13 maart maakten Hitler en von Ribbentrop aan de inmiddels in Berlijn opgedoken Tiso en Durcansky duidelijk dat, indien het de Slowaken ernst was met de onafhankelijkheid, zij zich op de kortst mogelijke termijn van de Tsjechische ketenen moesten ontdoen: anders wachtte het land verdeling onder de naburen. Na een uit Berlijn gevoerd telefoongesprek tussen Tiso en Sidor verklaarde de laatste zich bereid de Slowaakse landdag op 14 maart bijeen te roepen. Deze zitting vond inderdaad plaats en de onafhankelijkheidsverklaring werd, hoewel niet unaniem, toch goedgekeurd.

Deze verklaring, waarvan de tekst in Berlijn was opgesteld, werd op 16 maart officieel afgekondigd. Daarbij werd tevens duidelijk geformuleerd dat Slowakije zich onder de welwillende bescherming van het Derde Rijk had gesteld.

Op 14 maart waren president Hacha en Chwalkowsky naar Berlijn gereisd. Zij werden om half elf in de avond op het station opgewacht en prompt naar de rijkskanselarij gereden, waar Hacha nog een erewacht mocht inspecteren. Daarna werden zij door Hitler persoonlijk ontvangen. De beide Tsjechen, die dachten over het Slowaakse probleem te moeten onderhandelen, waren echter wel verbaasd dat aan deze besprekingen tevens werd deelgenomen door onder meer von Ribbentrop, Göring én generaal-veldmaarschalk Keitel. President Hacha meende goed te doen vrijwel direct te verklaren, dat Praag de Slowaken liever kwijt dan rijk was. Met ontzetting en schrik vernamen beiden de werkelijke Duitse bedoelingen: inlijving van Bohemen en Moravië als protectoraat bij het Derde Rijk. De kranige Hacha — 67 jaar oud, en hartpatiënt — bood evenwel langdurig, koppig en fel verzet, terwijl Chwalkowsky zich evenmin onbetuigd liet. De Tsjechen konden echter geen vuist maken en zij begrepen nu maar al te goed waarom ook Keitel aanwezig was. Nadat hij ook bedreigingen met militair geweld had moeten aanhoren werd Hacha onwel; Hitlers lijfarts diende hem een injectie toe, waarna de onderhandelingen werden voortgezet.

Op 15 maart 1939 om vier uur 's ochtends gaven de Tsjechen hun verzet op. Ten einde raad tekenden zij de documenten, waarvan de tekst zó was geredigeerd dat zij het waren, die vrijwillig om Duitse protectie hadden verzocht.

Professor Hacha mocht aanblijven als president van het Tsjechische protectoraat. Vanzelfsprekend zou hij moeten handelen conform de wensen van de rijksprotector, in welke functie de opportunist von Neurath werd benoemd.

Inderdaad was het Tsjechoslowakije van na München slechts een leven van nauwelijks 5½ maand beschoren geweest. Nog voor het vallen van de avond waren op 16 maart geheel Bohemen en Moravië door de Wehrmacht bezet. Toch bracht de definitieve liquidatie van Tsjechoslowakije in sommige Europese hoofdsteden nog schokeffecten te weeg. En in Engeland verdween het laatste restje Duitse goodwill als sneeuw voor de zon.

In het geheim hadden de Duitsers reeds vóór 15 maart kans gezien, in Praag talrijke personen en instanties nauwlettend te doen gadeslaan. Groot was derhalve hun ergernis, dat zij ná 15 maart op het bureau van de inlichtingendienst van het ministerie van oorlog zelfs geen leeg lucifersdoosje meer aantroffen.

Op meesterlijke wijze hadden de meeste leden van deze dienst vroegtijdig de plaat gepoetst; zij deden dat met medeneming van hun bescheiden en zij hadden bij het zoeken van de weg naar Londen geen moeite gehad.

De Hongaren ondernamen nog een poging Slowakije binnen te vallen, waar zij echter op onverwachte tegenstand stuitten. Onder commando van luitenant-kolonel Catlos sloegen de Slowaken zo fel van zich af, dat Boedapest besloot zich tevreden te stellen met alleen Roethenië. De Hongaren wisten dit gebied in de periode van 18 - 23 maart te bezetten.

Het kleine Slowakije werd door 27 staten erkend, waarbij de de facto erkenning door Frankrijk en Engeland zijn inbegrepen. Bratislava vestigde in twaalf Europese hoofdsteden legaties, onder meer in Berlijn, Bern, Moskou en Vaticaanstad. De Russen zagen het gezantschap in Bratislava zuiver als een goede waarnemerspost voor Centraal-Europa; hun gezant Poesjkine arriveerde daar in de winter van 1939/40.

De houding van de Sovjet-Unie

Onweerlegbaar is komen vast te staan, dat de buitenlandse politiek van de Sovjet-Unie door de Tsjechoslowaakse kwestie in haar geheel, en door de overeenkomst van München in het bijzonder, sterk werd beïnvloed. Dat was zowel logisch als normaal, omdat vooral na medio mei 1935 Moskou en Praag zulke goede betrekkingen met elkaar

onderhielden. Het was immers de volkscommissaris van buitenlandse zaken Litwinov geweest, die na de „Anschluß” was opgetreden als promotor voor het bijeenroepen van een Europese conferentie ter regeling van de Tsjechoslowaakse moeilijkheden. Voor dit streven vond Litwinov alleen bijval in Praag, terwijl verder overal onverschilligheid troef was. En nu was door toedoen van de vier westerse mogendheden het *Slavische* Tsjechoslowakije eerst deerlijk verminkt en daarna door Duitsland geliquideerd.

In september 1938 was nergens de gedachte opgekomen, dat mogelijk ook Moskou een stem in het kapittel zou moeten hebben. Als bondgenoot van Tsjechoslowakije én van Rusland had Parijs dit punt even moeten aanroeren. Het zou door Hitler toch zijn afgewimpeld, maar alleen al het maken van een bij voorbaat mislukt gebaar kan in de politiek reeds van groot belang zijn. Moskou bleef buitengesloten en de vrees voor het politieke isolement stak in Moskou weer even de kop op. In dat verband gezien waren het verloop en de af-

loop van de militaire besprekingen in de zomer van 1939 tussen de Sovjet-Unie enerzijds en Engeland en Frankrijk anderzijds eigenlijk voorspelbaar. Deze onderhandelingen liepen voornamelijk stuk op de weigering van zowel Polen als Roemenië, in geval van Duitse agressie eenheden van het Rode Leger op hun grondgebied toe te laten. De door Warschau en Boekarest betoonde aversie was niet zo verwonderlijk, maar na de door Moskou opgedane ervaringen in de Tsjechoslowaakse crises was het evenmin verwonderlijk, en werd het zelfs begrijpelijk, dat deze weigeringen voor de Russen onverteerbaar waren.

Door dit alles werd de totstandkoming van het Duits-Russische niet-aanvalsverdrag van Moskou (23 augustus 1939) eerder bevorderd dan tegenwerkt.

Zelfs kan de hardheid in de Russische politiek ten overstaan van Tsjechoslowakije ná de Tweede Wereldoorlog, nog voor een aanzienlijk gedeelte worden geboekt op rekening van „de geest van München”.

Literatuur

- E. Benesh — *My war memoirs*. Houghton Mifflin Cy, Boston (1928).
K. Krofta — *Geschiedenis van Tsjechoslowakije*. Stols, Maastricht (1934).
E. Ludwig — *Gesprekken met Masarijk*. Van Loghum Slaterus, Arnhem (1935).

- N. Henderson — *Herinneringen van een diplomaat*. Allert de Lange, Amsterdam (1948).
E. Benesj — *Herinneringen*. Arbeiderspers, Amsterdam (1950).
J. Mikus — *La Slovaquie dans le drame de l'Europe*. Les Iles d'Or, Parijs (1955).
S. Delmer — *De Duitsers en ik*. Bruna, Utrecht (1961).
G. Kennan — *From Prague after Munich*. Princeton University Press, Princeton, NJ (1968).

De Russische militaire doctrine en de Europese verdediging

Dit zeer uitgebreide artikel heeft als ondertitel „Navo's verouderde begrippen” en wordt voorafgegaan door een samenvatting van de belangrijkste conclusies van de auteur. Het „Institute for the Study of Conflicts” (ISC) wijst erop, dat de inzichten van de auteur polemisch van aard zijn en niet noodzakelijkerwijs behoeven te worden gedeeld door de individuele leden van de Council van het ISC, die het voornemen heeft op een geschikt tijdstip met alternatieve argumenten te komen. Niettemin acht men het van belang dat de auteur omtrent het Sovjetrussische denken inzake het gebruik van nucleaire wapens komt tot een oordeel dat verenigbaar is met dat van de ISC-Studiegroep in haar rapport getiteld „De strategische intenties van de Sovjet-Unie”.

De auteur stelt in zijn studie dat een beoordeling van de Russische militaire strategie noodzaakt tot herziening van de strategische en tactische concepties van de NAVO. Versterking van de Westeuropese conventionele middelen acht hij „gevaarlijke onzin”. Voor de uitvoering van hun taak hebben de NAVO-strijdkrachten geen behoefte aan precisiewapens, neutronenbommen, AWACS voor vroegtijdige waarschuwing voor penetratie op lagere vlieghoogten, noch aan enige vergroting van hun vliegtuig- of tankbestrijdingsmiddelen. Nog minder behoefte is er aan nieuwe elektronische tegenmaatregelen. In geen enkel opzicht is enige versterking nodig, integendeel: men zou de mankracht en middelen kunnen beperken. Wél nodig is een grondige herziening van de strategische en tactische concepties van de NAVO en als gevolg daarvan een nieuw systeem

van materiële bronnen en nieuwe paraatheidssystemen. Het is gevaarlijk te trachten op elk gebied aan beide zijden van de demarcatielijn „gelijkwaardigheid” te bereiken, omdat de taken van de militaire opposenten niet vergelijkbaar zijn.

President Carter maakte een goede beurt bij zijn bondgenoten toen hij meldde dat de conventionele kracht in Europa voor het fiscale jaar 1979 met 5% zou worden opgevoerd, terwijl het totale defensiebudget van de VS voor dat jaar met slechts 2% zou stijgen. Alom in West-Europa werd deze geste geprezen. En toch zijn Carters voorgenomen maatregelen ongeveer even nuttig als het dichtschroeven van een wond in een houten been. Carter beoordeelt de dreiging verkeerd. Deze dreiging houdt in geen enkel opzicht verband met een oorlogstype waarop hij en zijn bondgenoten zich voorbereiden. Zijn voorgangers leden aan hetzelfde euvel: ook zij faalden in het onderkennen van en aanpassen aan de gewijzigde behoeften die de veiligheid van het Westen stelde. Vroeger had de Russische technologie echter nog niet de sprong voorwaarts gemaakt die alle geldende doctrines buitenspel zette, maar vandaag is er voor een dergelijke blindheid geen excuus.

Amerika's uiteenlopende veiligheidsbehoeften

De belangrijkste afschrikingsmaatregel is die van mobiliteit in de lucht en ter zee, doch de Europese bondgenoten profiteerden daar niet van. Integendeel: hun bewapening is een gemakkelijk doel voor de Russen en hun veiligheid werd verder beperkt toen de Amerikanen meer en meer gingen vertrouwen op eigen strategische middelen. Omstreeks 1960 was Amerika niet alleen zelf buiten bereik van de Russen, doch de eigen strategische luchtmacht kon het hart van de Sovjet-Unie bereiken. Ook toen was de strategische situatie

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

asymmetrisch, doch in het voordeel van Amerika. West-Europa was veilig onder Amerikaanse vleugels, de afschrikking was geloofwaardig.

In 1959 begon een beslissende wending. Twee jaar later bleek Chroesjtsjovs bewering, dat Rusland over ICBM's beschikt, juist. Kennedy paste de strategische doctrine aan opdat het risico van Amerikaanse betrokkenheid bij een Europees conflict zou worden beperkt: nieuwe concepties als die van „het afgestane antwoord” en de terugtrekking van kernwapens uit de voorste lijn, alsook het advies aan de Europese bondgenoten hun conventionele kracht op te voeren. Deze doctrines dienden om de Europese partners ervan te overtuigen dat hun veiligheid was vergroot in plaats van verminderd. Op Frankrijk (De Gaulle) na accepteerden de bondgenoten het Amerikaanse betoog. Maar het was van het begin af duidelijk dat nooit pariteit ten opzichte van de Russische mankracht zou kunnen worden bereikt. Rusland moet orde houden onder 90 miljoen non-sovjetburgers en laat zijn soldaten net zo lang dienen als nodig wordt geacht. Ook werkten de Russen toe naar denuclearisatie van West-Europa. Zou Amerika ooit daarop ingaan, dan zou men de grote meerderheid aan mankracht in het spel kunnen brengen. In het Westen negeerde men het duidelijke feit dat als de Russen ooit zouden aanvallen slechts de overwinning hun doel zou zijn en dat ter bereiking van dat doel alle beschikbare wapens zouden worden ingezet, ook de nucleaire. Frankrijk zag dat wel in en de NAVO (waar voor een beslissing unanimité is vereist) moest

wachten tot De Gaulle zijn land liet uittreden (1967) voor MC 14/2 officieel kon worden vervangen door MC 14/3 (de strategie van het afgepaste antwoord). Geen enkel lid van het bondgenootschap kon of kan zich echter veroorloven de voor de nieuwe doctrine benodigde middelen op te brengen. Zou het Warschau-Pact aanvallen, dan zou de NAVO worden verslagen. De enige werkelijke afschrikking in Europa is de aanwezigheid van Amerikaanse troepen. Een poging deze te verdrijven zou een niet acceptabel risico voor de Russen kunnen zijn. In feite zijn er slechts twee redenen voor Rusland, af te zien van militair geweld: de eigen zelfbeheersing en de aanwezigheid van Amerikaanse troepen.

Gebreken van de beperkingen

Kennedy beweerde tijdens zijn kandidatuur voor het presidentschap dat er een „missile gap” was ten voordele van de Sovjet-Unie. Het tegendeel was toen het geval: Amerika was belangrijk in het voordeel. Eenmaal aan de macht lanceerde hij het MIRV-programma, hetgeen weer tot gevolg had dat de Sovjets met een ambitieus programma tot aanmaak van strategische wapens kwamen dat

de voornemens van de Amerikanen weer overtrof. Gevolg daarvan weer was dat Amerika met de SALT kwam, die thans alweer in het tiende jaar zijn. Eerste resultaten (mei 1972): het gebruik van ABM's werd gestopt. Met andere woorden: de conceptie van de wederzijdse afschrikking werd geaccepteerd door beide partijen, doch overeengekomen werd dat geen poging zou worden gedaan de afschrikkinginstrumenten uit te schakelen. Nixon en Kissinger gingen akkoord met beperking van het aantal offensieve wapens en twee jaar later stemden Ford en Brezjnef in met gelijkstelling van het aantal lanceermiddelen, zonder dat iets werd gedaan ten aanzien van het Russische overwicht in kaliber en capaciteit. Voor de NAVO-landen hebben de onderhandelingen o.a. de volgende consequenties gehad.

— Omdat drie op elkaar volgende presidenten bij hun stemmers met resultaten moesten komen, werden belangen op lange termijn een prooi voor de Russen.

— Tien jaar durende gesprekken hebben de wederzijdse intenties wel duidelijk gemaakt.

Voor het Russische territorium is de nucleaire dreiging verminderd. Na de

Cubacrisis trok Amerika de middenafstandraketten terug uit Turkije, Italië en Engeland. Omdat de Russen pariteit wilden, konden zij zo'n 7000 atoomwapens dicht bij hun grenzen niet accepteren. Weliswaar bedreigt Rusland wél de NAVO-landen, maar volgens het Kremlin zijn de SALT een bilaterale zaak, waarbij het gaat om het territorium van de beide wereldmachten en niet om dat van hun geallieerden. Gezien de ontwikkelingen hebben de Russen in deze aan gelegenheid weten te overtuigen. De MBFR-comedie heeft in Europa na vijf jaren geen enkel resultaat gehad. In feite is dit overleg ook irrelevant. De capaciteit van de nieuwe wapens maakt elk MBFR-resultaat onbelangrijk. De geschiedenis zal oordelen. De SALT waren in feite de grootste stimulans in de bewapeningswedloop.

Uit de volgende opsomming moge blijken dat de militaire balans duidelijk is doorgeslagen ten nadele van het Westen:

— oorspronkelijk waren de Russische lanceermiddelen inferieur aan die van de VS (de fase van de „massive retaliation”);

— op deze fase volgde de periode van de „assured destruction and limited damage”;

— in 1967 en 1968 begon de Russische capaciteit die van de VS te overtreffen (de periode van de „mutual assured destruction”);

— tussen 1969 en 1974 (de Nixonperiode) werd de Russische capaciteit het dubbele van die van de VS (daar werd de doctrine toen die van de „sufficiency”);

— in 1974 sprak Kissinger over „essential equivalence”, maar sinds 1976 wordt de term „approximate equivalence” gebruikt.

Atlantische inconsequenties

Amerika is niet erin geslaagd bepaalde inconsequenties te vermijden. De poging het risico van betrokkenheid bij een Europees conflict te beperken leidde tot een gedrag alsof men nog leefde in de periode van voor 1945. Europa hechtte meer waarde aan Amerikaanse militaire aanwezigheid dan aan de eigen verdedigingsorganisatie. Het defensiesysteem bestond niettemin van het begin af uit twee componenten: Amerikaanse nucleaire en overwegend Europese conventionele krachten. De inconsequentie van Amerikaanse zijde was, dat van Europa werd verlangd dat het zich zelf

Studieprijsvraag

Het bestuur van de Militair Rechtelijke Vereniging heeft besloten tot het uitschrijven van een studieprijsvraag over het volgende onderwerp:

Juridische en ethische aspecten met betrekking tot de inzet van vrouwelijke militairen in vredes- en oorlogstijd in het bijzonder in de Nederlandse krijgsmacht.

Deelneming staat voor een ieder open. De studies, die de omvang van 6000 woorden niet te boven mogen gaan, dienen vóór 1 augustus 1979 te worden gezonden aan:

Secretariaat Militair Rechtelijke Vereniging

Paleis van Justitie, kamer 048

Juliana van Stolberglaan 2

2595 CL Den Haag

Aan bekroonde studies kunnen de volgende prijzen worden toegekend: eerste prijs f 1000; tweede prijs f 700; derde prijs f 400; eervolle vermelding.

Belangstellenden kunnen het reglement, waarin nadere gegevens omtrent de wijze van inzending, alsmede de eisen waaraan de studies moeten voldoen, schriftelijk aanvragen bij het secretariaat van de vereniging.

zou verdedigen doch tevens het non-proliferatieverdrag zou tekenen. Nog een inconsequentie: in 1955 meldde Engeland dat het voor de eigen nucleaire verdediging zou zorgen en enkele jaren later kwam Frankrijk met een zelfde melding. In plaats van deze inspanningen aan te moedigen kwam Amerika met kritiek, speciaal aan het adres van Frankrijk.

MacNamara toonde evenmin aan dat de Amerikaanse middelen onkwetsbaar waren en de equivalenten van de Russen niet. Enkele jaren later weer een inconsequentie aangaande de tactische nucleaire wapens in Europa: deze waren bestemd om de numerieke minderheid van de westelijke geallieerden te compenseren. Waarom zou een vijand, die het initiatief heeft, bereid zijn het spel te spelen volgens NAVO-regels?

Een strategie van handigheden en trucs

De bepalingen van 1962 en MacNamara's voorstellen van 1965 kunnen het beste worden samengevat als een strategie van handigheden en trucs. Als Europa zou instemmen met een eigen verdediging met conventionele middelen zou de aap uit de mouw komen: uitbreiding van de conventionele kracht, voorbereidingen voor mobilisatie, vorming van voorraden, uitbreiding van tank- en luchtafweer, maatregelen voor een snelle mobilisatie en ten slotte een campagne ter beperking van schade door invoering van de neutronenbom. De behoefte aan overwegend conventionele capaciteit kwam voort uit de vooronderstelling dat de Russen geen nucleaire middelen zouden inzetten, waarvoor echter geen enkele aanwijzing bestond. Geen van de aanbevolen NAVO-maatregelen was van enig belang voor de verdediging van Europa. Het enige wat indruk kan maken is massale Amerikaanse aanwezigheid in Europa. De rest is onzin. De details van deze „strategie van trucs” zijn:

- opvoering van de divisiesterkte;
- snelle versterking van de conventionele strijdkrachten;
- standaardisatie van de bewapening;
- installatie van radar-detectienet-ten (NADGE en AWACS);
- door televisie en laser geleide precisiewapens;
- als recente „handigheid”: een poging tot rechtvaardiging van het ge-

bruik door de NAVO van de zg. neutronenbom.

De neutronenbom

Dit wapen, dat levens vernietigt doch materiële schade vermijdt, is het jongste middel in het slecht gefundeerde denuclearisatieproces. Twee argumenten daarvoor.

1. Het levert de VS het excuus een groot deel van de 7000 tactische kernwapens terug te trekken zonder dat de bondgenoten de indruk krijgen te worden gedenucleariseerd.

2. Een argument van economische en industriële aard: nu een zekere verzadiging is bereikt in de productie van kernwapens van alle kalibers, is het moeilijk de laboratoria en fabrieken in bedrijf te houden. Het spreekt in de VS zowel als in Frankrijk zeer aan de mensen op deze wijze aan het werk te houden. De vraag rijst echter waarom het Sovjetrussische Commando zijn eigen tankconcentraties ter vernietiging zou aanbieden: de Russen hebben immers het initiatief alsook de middelen voor een andere strategie. Men denkt in Rusland niet meer in de termen van de Hitleriaanse „Blitzkrieg” en bovendien zou een gepantserde strijdmacht in snelle beweging toch vóór alles nauwkeurig moeten worden gelokaliseerd.

De kwetsbaarheid van het Westen

In plaats van grote sommen te spenderen aan de ontwikkeling van de genoemde wapens, zou de NAVO moeten gaan studeren om te komen tot ontwikkeling van een strijdmacht die buiten bereik van een Russisch offensief kan blijven. Alleen dan kan de doctrine van het Warschau-Pact met succes worden tegemoetgetreden. De NAVO ziet niet in dat het initiatief aan Russische zijde is en dat de nucleaire balans naar die kant doorslaat. Integendeel, alles wat het Westen zegt en doet zou kunnen dienen om de strategische conceptie en de huidige ontplooiing van het Warschau-Pact te rechtvaardigen. De opstelling van de westelijke wapens vraagt als het ware om een preventief Russisch optreden. De offensieve en defensieve luchtmacht van de NAVO is verdeeld over een relatief klein aantal bases waarvan de lokaties nauwkeurig bekend zijn bij de potentiële vijand, die de eigen luchtstrijdkrachten straffeloos kan opstellen in het open veld, hetgeen voor de

NAVO niet mogelijk is. Gedacht wordt dat er voldoende voorbereidingstijd zal zijn, maar zo luidt de les uit het strategisch leerboek van de Russen niet. Nogmaals: de NAVO heeft 7000 tactische kernwapens, maar zij zijn opgeslagen in minder dan 100 depots, bekend bij de Russen. Driekwart van de depots ligt binnen 200 km afstand van vijandelijke lanceermiddelen, hetgeen vernietiging binnen enkele seconden mogelijk maakt. Het conventionele oorlogsscenario dat de NAVO-doctrine moet rechtvaardigen is gebaseerd op de aankomst van machtige Amerikaanse versterkingen. Deze komen echter beschikbaar via minder dan een dozijn havens; elke van deze havens kan met een 100 tot 200 kt-raket worden vernietigd. Zelfs Nederlandse eenheden zouden het gevechtveld slechts kunnen bereiken als de vijand dat toestaat. Ten slotte: NAVO-strijdkrachten zijn slechts opgeleid voor een conventionele oorlog; op een atoomoorlog is men niet voorbereid.

De ongelijkwaardigheid in lanceercapaciteit

Wanneer de SS-20 operationeel zal zijn, zal het nucleaire NAVO-arsenaal belangrijk kleiner zijn dan dat van het Oostblok. Belangrijker is echter dat de invoering ervan de Russen aanleiding kan geven tot preventieve vernietiging van dreigingen in de diepte. Het aantal voor de Russen bereikbare doelen komt erdoor op 800 en als de Amerikaanse en Canadese doelen erbij worden geteld, op 1210. Al deze doelen kunnen in één verrassingsaanval worden vernietigd. De NAVO daarentegen vertrouwt op lanceermiddelen voor korte afstand, met uitzondering van de Lance (tot 120 km). De NAVO zou een bereik van 250 km moeten hebben om het merendeel van de Warschau-Pacttroepen en installaties te kunnen bestrijken. De opgesomde feiten stellen bepaalde eisen aan de NAVO, waarvan er twee essentieel zijn:

1. er dient niet te worden ingegaan op Moskou's eis van „pariteit”, omdat deze slechts ten koste van de NAVO zal gaan;
2. men moet inzien dat hier sprake is van een nieuwe vorm van dispariteit.

Een preventieve Russische aanval in de diepte zou weinig schade veroorzaken, de NAVO-troepen zouden min of meer intact kunnen terugtrekken,

waardoor de vijand binnen vuurbe-
reik van de NAVO-batterijen zou
komen. Een dergelijke veronderstel-
ling zou echter wel uitgaan van een
onwaarschijnlijke mate van intellec-
tuele middelmatigheid aan 's vijands
zijde. Laat ons nagaan wat die vijand
is, wat hij denkt en doet.

Sovjetrussische begrippen en doctri- nes

Deze blijken uit de ontplooiing van
troepen en wapens, bij besprekingen
in Genève, het MBFR-overleg in We-
nen en uit vertalingen van militaire
reglementen. De Sovjetrussische den-
kers en strategen concluderen geheel
afwijkend van hun Westelijke colle-
ga's over politieke consequenties en
de beschikbaarheid van het atoom-
wapen. Het Westen meent dat dit
wapen een oorlog tussen nucleaire
staten onmogelijk heeft gemaakt,
doch het Oosten is van mening dat
slechts sprake is van een voortzetting
van de politiek met gewelddadige
middelen. Er kan op dit gebied ook
geen vergelijking worden gemaakt
tussen Amerika's opvattingen en die
van een land dat in de Wereldoorlog
20 miljoen mensenlevens, 70.000 oor-
den en 30.000 fabrieken verloor (cij-
fers afkomstig van Maarschalk Grets-
jko). Wel heeft het Russische opper-
bevel lessen getrokken uit het aan-
breken van het nucleaire tijdperk:

- het karakter van de strategie acht
men wel veranderd, omdat de nieuwe
middelen van politieke aard zijn en
bepalend voor de strategie;
- geoordeeld wordt ook dat er sprake
is van een nieuwe dimensie; de
conventionele middelen dienen slechts
voor het uitbuiten van de resultaten
van het politieke middel. De doelstel-
lingen van conventionele middelen
ziet men als volgt:
— het definitief uitschakelen van vij-
andelijke troepeneenheden en het in
bezit nemen van vitale regio's en ob-
jecten, alsook het bezetten van vij-
andelijk gebied;
- het voorkomen van een invasie in
het eigen gebied, het verslaan van de
vijandelijke troepen.

Russische basisprincipes betreffende
operatiën en tactiek zijn:

- zet kernwapens onverwacht en
massaal in over de gehele diepte van
's vijands ontplooiing;
- doelen dienen te zijn 's vijands ar-
tillerie, tanks, commandoposten, ver-
bindingsknooppunten en objecten in
het achtergebied.

Een andere uitspraak: „Een overwin-
ning wordt niet zozeer behaald door
het totaal van de successen, doch
veeleer als resultaat van de inzet van
de maximale kracht in het begin van
een gewapend conflict”. Het belang
van het verrassingselement is ook re-
den een oorlog te beginnen met inzet
van kernwapens: mobilisatie van con-
ventionele krachten van grote om-
vang is moeilijk geheim te houden.
Alle hier geciteerde uitspraken kom-
men voor in de „Basisprincipes van
operationeel en tactisch optreden”,
die niet geheim zijn geclassificeerd.
Waarom blijft de NAVO tóch vast-
houden aan verouderde concepties?
Ziehier de redenen.

1. Zolang VS-troepen in groten ge-
talen in Europa zijn, blijft de Russische
dreiging slechts van potentieel ka-
rakter.
2. Het is politiek en financieel moei-
lijk de noodzakelijke maatregelen te
treffen ten aanzien van mobiliteit,
spreiding en nucleaire voorbereiding.
3. Als openlijk zou worden aange-
toond dat de Europese militaire bij-
drage aan de NAVO niet efficiënt
kan worden gemaakt, zou het gehele
systeem te gronde gaan.

Zonder Amerikaanse troepen in Euro-
pa en zonder de NAVO is een stra-
tegische aanpassing niet mogelijk, het-
geen inhoudt dat de droom van een
politiek verenigd Europa niet reëel
is omdat de respectieve landen voor
hun veiligheid afhankelijk zijn van
een hoofdstad die duizenden mijlen
ver weg is.

Verwikkelingen, verbonden aan het hebben van het initiatief

Wat kan het Westen doen, afgezien
van de zeer reële rol die de Ame-
rikaanse aanwezigheid in Europa
speelt? Een autonoom Europees
NAVO-defensiesysteem zou moeten
voldoen aan de volgende eisen.

- „Mobiliteit”. Geen troepen op
vaste lokaties („keep them moving”).
- „Bescherming”, d.w.z. door ingra-
ven. Niet mobiele middelen dienen
zo diep te worden ingegraven dat zij
niet kunnen worden uitgeschakeld.
- „Benutten van de zee”. Alle
midden-afstandvergelingswapens bij
voorkeur onder water.

Realisatie van deze aanbevelingen
vereist wijziging in het NAVO-den-
ken. Nieuwe ontwerpen voor land-,
lucht- en zeestrijdkrachten zouden
moeten worden ontwikkeld. De

NAVO dient qua mankracht te wor-
den gereduceerd doch moet een ver-
rassingsaanval kunnen overleven. Zo'n
strijdmacht zou iets geheel nieuws
zijn. Door een denken langs deze lij-
nen is niets te verliezen en alles te
winnen.

De vooruitzichten

De auteur is pessimistisch voor wat
betreft de realisatie van het produkt
van zijn denken. Grootste hinderpaal
is het vertrouwen op Amerikaanse
bescherming. De Russische dreiging
wordt niet als urgent beschouwd, niet
acuut geacht zo lang er 275.000 Ame-
rikanen op Europese bodem zijn. De
USSR zou eerst in een nieuw stadium
van agressief expansionisme moeten
komen, bv. als nodig zou worden ge-
acht dat er politieke eenheid in Euro-
pa komt. Ook speelt de Westelijke
economie een rol en het gebrek aan
bereidheid een bescheidener levens-
standaard te aanvaarden. Als de
Amerikanen zich echter uit Europa
zouden terugtrekken, zouden de Rus-
sen kunnen gaan denken dat het risi-
co van een militaire actie niet meer
zo groot zou zijn.

Erkend moet worden dat ook sprake
is van factoren die geruststellend zijn
voor de Europese NAVO-landen.
Doch alle gepraat over politieke een-
heid in Europa is zinloos wanneer dat
Europa zich zelf niet kan verdedigen.
Het zou ook kunnen zijn dat niemand
een werkelijk verenigd Europa wenst;
de Amerikanen niet omdat zij de sta-
tus quo willen handhaven, en even-
min de Russen die aantonen hoe
zwak de wederpartij staat met een
conceptie die een permanent verblijf
van de Amerikanen noodzakelijk
maakt. En zelfs de Europeanen niet.
Aan hun gemeenschappelijke verdedi-
ging doen de Europeanen namelijk
niets. Men kan zich afvragen of er
wel iemand is die zich opofferingen
wil getroosten. Of zal het zijn: elk
zelfzuchtig land voor zich zelf?

„Soviet military doctrine and Euro-
pean defense — Nato's obsolete con-
cepts”, door P. M. Gallois, in „Con-
flict Studies”, juni 1978

F. TOUBER, bgen bd

